

Universitätsbibliothek Wuppertal

Iulianu Autokratoros Ta Sōzomena, Kai Tu En Agiois Kyrillu Archiepiskopu Alexandreias Pros Ta Tu En Atheois Iulianu Logoi Deka

Julian <Römisches Reich, Kaiser>

Lipsiae, Anno MDCXCVI.

Liber tertius

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1694](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1694)

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
Κ Υ Ρ Ι Λ Λ Ο Υ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΕΥΑΓΟΥΣ
Θρησκείας, πρὸς τὰ τῶ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανῶ.
ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

S. CYRILLI ALEXANDRIÆ
ARCHIEPISCOPI,

PRO SANCTA CHRISTIANORVM RELIGIONE,
 ADVERSVS LIBROS ATHEI IVLIANI.
 LIBER TERTIVS.

Α ΠΑΝΤΑ μὲν ἐν τὰ Χριστιανῶν Α
 διαβέβληται παρ' αὐτῶ, ἔδητε,
 καὶ νόμοι, καὶ μυστήρια καὶ ἔδεν
 ἐστὶ τῶν ἐν γεγονότων, ἢ καὶ ὀρθῶς
 εἰρημένων παρὰ τῆς θείας γρα-
 φῆς, ὃ μὴ ταῖς εἰς φαυλότητα περιβαλλῶν
 αἰτίας, ἢ ἐρυθειᾶ. ἀποσεμνύνει δὲ μόνον τὰ
 ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς ἔμετρίως ἀσχάλλουσα τὸν ἀλη-
 θῶς ἀρετὴ φρονα, μεταφοιτῆσαι πρὸς τὰ βελ-
 τίω ἢ τὴν Πλάτωνος δημηγορίαν, ἣν αὐτὸς ἐαυ-
 τῶ σωλθετικῶς τὴν θείαν τε ἢ ὑπερφυσῆ στυκο-
 φάνηκε δόξαν, καλατέθηπεν ἔμετρίως. Προσ-
 τιθεὶς δὲ ὡς ἀμαρτίας ἐφ' ἀμαρτίας, ἵεται δὴ πάλιν
 ἐπὶ τὴν Μωσέως συγγραφήν, ἢ ἐπ' αὐτὴν κα-
 ταθήσει τὸ σῶμα μᾶλλον δὲ, εἰς ὑψος ἀρει τὸ κέ-
 ρος, ἢ ἀδικίαν λαλεῖ κατὰ Θεῶ, ἢ τοῖς τῆς ἀλη-
 θείας ἀνθοπλίζετα δόγμασιν, ἔτω τε φησί:

R ES igitur Christianorum
 omnes criminatus est, &
 mores, & leges, & myste-
 ria; nullumque est aut bo-
 num factum, aut a diui-
 na Scriptura recte dictum,
 quod in malam partem rapere non eru-
 bescat. Ea vero sola magna facit, quibus
 non mediocriter offensum par erat, si ve-
 re utique saperet, ad meliora sese recipe-
 re: & Platonis allocutionem, qua ipse sibi
 conflata, diuinam & quæ supra naturam
 est gloriam calumniatus est, haud medio-
 criter demiratur. Sed, ut peccatis pecca-
 ta cumulans, Mosis historiam rursus
 inuadit, in eamque os acuit, immo
 cornu in altum tollit, & iniquitatem
 loquitur aduersus Deum, & contra veri-
 tatis dogmata armatur, sicque ait:

IULIANVS.

His confer Iudaicam doctrinam, & plantatum a Deo hortum, & fictum ab ipso Adamum, tum quæ huic euenit mulierem. Dicit enim Deus: *Non bonum est hominem esse solum, faciamus ei adiutricem similem ipsi*; quæ nihil eum quidem rerum omnium adiuuerit, sed deceperit, eaque ipsi sibi que, vt paradisi deliciis excideret, causa extiterit. Hæc enim fabulosa plane sunt. Quid enim rationis habet, ignorare Deum, quod in auxilium ab ipso fiat, non tam bono quam malo ei, qui acceperit, futurum?

CYRILLVS.

Non credit itaque plantatum a Deo fuisse paradysum vllum, aut fortasse quod id quoque efficere nequierit, ineffabilem potentiam imprudenter condemnat. Risus, autem materiam facit formatum Adamum, ex eoque mulierem, & a consilio propositoque aberrasse eum, qui falli non potest, blaterat. Non enim bono fuit Adamo, sed fraudi potius & lapsui a paradiso & voluptatibus. Vin' tu igitur, amice, his tanquam friuolis & putidis, quemadmodum tute existimas, pratermissis, tuorum doctorum sermonibus insistamus? Vin' tu comparatis iis, quæ de mundi ortu scripsit Hesiodus, cum Mosis Genesi, scrutemur ea quæ tu, perinde ac tui maiores, admiraris? Ille Musas apprecatus, peritaque, vt ait ipse, amabili cantione, putidas nobis & exoletas fabulas congescit. Natum quippe scribit e Terra & Cælo Cœum & Hyperionem, & prater hos Iapetum, ac Prometheum quendam hujus filium; qui nisi ignem ab Ioue furatus esset, mulier in lucem haud prorsus edita fuisset, quam fabricatus est quidem utroque pede ille claudicans, hoc est, Vulcanus: vario autem ornatu decorasse dicitur Pallas forti patre prognata, & pulchrum malum dedisse mortalibus. At si femina defuisset, quam ab irato Ioue, vt ipsi perhibent, habuimus, quomodo constitisset genus hominum? aut quo pacto Dii Deorum aliqui fuissent opifices immortalis mortale attexentes, vt Platoni visum est. Hæc sapientissimi Mosis scriptis opponere non exhorruerunt: tametsi præstabat Mosæica sanctis acclamationibus profsequi. At enim, dicent, poetis artis suæ lex permittit quiduis, citra reprehensionis metum fabulari.

A

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Τῆτοις παράβαλλε τὴν Ἰουδαϊκὴν διδασκαλίαν, καὶ τὸν φυτευόμενον ὑπὸ τῆ Θεῶ παραδείσον, καὶ τὸν ὑπ' αὐτῆ πλαττόμενον Ἀδάμ, εἶτα τὴν γενομένην αὐτῷ γυναῖκα. λέγει γὰρ ὁ Θεὸς ἔκαλον εἶναι τὸ ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν. πρὸς ἑδὲν μὲν αὐτῷ τὸ ὅλων βοηθήσασαν, ἐξαπατήσασαν δὲ, καὶ γενομένην παραίλιαν αὐτῷ τε ἐκείνῳ, καὶ αὐτῇ ἑπεσεῖν ἔξω τῆ παραδείσου τρυφῆς. Ταῦτα γὰρ ἐπιμυθώδη παντελῶς. ἐπεὶ πῶς εὐλογοῦν ἀνοεῖν τὸ Θεόν, ὅτι τὸ γινόμενον ὑπ' αὐτῆ πρὸς βοήθειαν, ἔπρὸς καλῆ μᾶλλον, ἀλλὰ πρὸς κακῆ τῶ λαβόντι γενήσεται;

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Ἀπισεῖ μὲν ἐν ὅτι πεφύτευται τις παράδεισος παρὰ Θεῶ ἢ τάχα πρ, καὶ τόγε μὴ δυνάσθαι τῆτο δρᾶν, τῆς ἀρήτης δυνάμεως ἀσωτέως καταψηφίζεσθαι. γέλωτος δὲ ποιεῖται πρὸ φασιν, τὸ διαπεπλάσθαι τὸ Ἀδάμ, καὶ τὴν ἐξ αὐτῆ γυναῖκα καὶ ἀσοχήσασιν φησὶ βελῆς καὶ σκευμάτων τὸν ἑδὲν ἀμαρτεῖν εἰδότες. ἔγάρ τοι φησὶ πρὸς καλῆ γεγονε τῷ Ἀδάμ, πρὸς ἀπάτης δὲ μᾶλλον, καὶ ἀπεμπολῆς καὶ παραδείσου καὶ τρυφῆς. Βέλει δὲ ἐν, ὡ τᾶν, ταῦτα μεθέντες ὡς ἔωλα, κατὰ γε τὸ αὐτὸ σοι δοκεῖν τοῖς τῶ σῶν διδασκάλων ἐπώμεθα λόγοις; βέλει τῆ Μωσέως κοσμογονείᾳ τῆ Ἡσιόδου συμβαλόντες ἐρευνήσωμεν, ἀ τεθαύμασας ὁμῆ παρὰσι τοῖς σοῖς; Ἐπευξάμενος γὰρ τῆς Μύσας καὶ παρ' αὐτῶν ἀτήσασιν ἴην, ὡς αὐτὸς φησιν, ἡμερόεσαν αἰοδὴν, ὕθλων ἡμῖν ὀδωδότην συναγῆγερε διηγήματα. Γῆς γὰρ γενέσθαι καὶ Οὐρανῆ φησὶ. Κοῖον τε καὶ Ὑπερίονα, καὶ πρὸς γε τῆτοις Ἰαπετόν, Προμηθεᾶ τέ τινα τὸν ἐκ τῆς, ὅς εἰ μὴ κέκλοφε παρὰ τῆ Διὸς τὸ πῦρ, ἑδ' ἂν εἰς τὸ εἶναι παρῆλθεν ὄλων ἡ γυνή, ἢν ἐτεκλήματο μὲν ὁ ἀμφιγυῖς, τῆτ' ἔσιν ὁ Ἡφαιστος· κόσμῳ ποιηκίλω καθωροῖσασιν φασὶ τὴν ὀμβριμόπαλιν, φημὶ δὲ τὴν Ἀθηναίαν, δὲναί τε ἀνθρώποις καλὸν κακόν· εἶτα γυναικὸς ἐκ ἑσῆς, ἢν ἐξ ὀργῆς ἐσχῆκαμεν τῆ Διὸς, ὡς αὐτοὶ φασὶ, πῶς ἂν συνέση τὸ γένος τὸ ἀνθρώπων; ἢ πῶς ἂν ἐτέρως δημιεροὶ γεγονάσιν οἱ θεοὶ τῶ θεῶν ἀθανάτων θνητὸν προσυφαινόντες, κατὰ τῶ Πλάτωνι δοκεῖ. Ταῦτα τοῖς τῶ πανσόφου Μωσέως γραμμασιν ἀντεξάγοντες, ἔκαλα πεφείασιν καὶ τοῖς πῶς ἔμᾶλλον ἐχρῆν ταῖς ἐκ νῆ τῆ σῶφρονος κατὰ κρῆσιν εὐφημίας; Ἀλλὰ γὰρ ἴσως ἐκείνο φάμεν ἂν, ὡς ἐφίησι ποιηταῖς τῆς ἐπισημῆς ὁ νόμος, ἀνεπιπλήλως μυθολογεῖν.

C

D

E

ἔκβν, εἰ μὴδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐξήνεγκαν εἰς ἡ-
 μᾶς, ἀπιστεῖσθω πάντα τὰ παρ' αὐτῶν, μῦθοι καὶ
 Φλυαρία, καὶ γραοπρεπῆ λεγέσθω ψελλίσματα.
 καὶ εἰ γένοιτό τις αὐτοῖς περὶ Θεῶν λόγος, οἷχε-
 σθω καὶ ἔτος, καὶ κομφολογία ποιητικὴ. Ἀλλ' ἔχ-
 ῶδε ταῦτ' ἔχειν δόξειεν ἂν αὐτοῖς πολλῶ γε καὶ
 δεῖ διατέθενται γὰρ ἑτέρως, ἔ κομφοπείας καὶ
 μύθους τὰ περὶ Θεῶν εἶναι λέγοντες, ἀλλ' ὡς ἀ-
 ληθεῖς καὶ δοκιμωτάτας δεχόμενοι τὰς Φωνὰς, καὶ
 τῆτο οἱ σωετώτατοι. Ἡρόδοτος γὰρ ὁ διαβόη-
 τον ἰστορίαν σωλεθεικῶς, ἔτω παρ' Ἡσιό-
 δον δὲ καὶ Ὀμηρον ἡλικίην τετρακοσίοισι ἔτεσι
 δοκίμεν πρεσβυτέρως γενέσθαι, καὶ ἔ πλέοσιν.
 ἔτοι δὲ εἰσιν οἱ ποιήσαντες Θεογονίην Ἑλλησι,
 καὶ θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντες, καὶ τιμὰς καὶ τέχ-
 νας διελόντες, καὶ ἰδέαν αὐτῶν σημήναντες· οἱ δὲ
 πρότεροι ποιητὰ λεγόμενοι τῶν τῶν ἀνδρῶν
 γενέσθαι, ὑσερον, ἔμοιγε δοκίμην, ἐγένοντο. Οὐκ ἔν
 οἱ θεῶς ὀνομάσαντες, τιμὰς τε αὐτοῖς καὶ ὀνόματα
 θέντες, καὶ ἰδέαν καλασημήναντες, εἰ μὲν μύθους
 αὐτοῖς συγγραφεύσιν, καὶ ἑτέρον ἔδεν, γελάσθω-
 σαν εἰκότως, καὶ τὰ παρ' αὐτῶν εἰκὴ πεφλυαρη-
 μένα τῶ μὴδενὸς ἀξίεσθω λόγος. εἰ δὲ τετί-
 μνηται παρ' αὐτοῖς, καὶ δὴ καὶ εἰς δεῦρο Θεῶς εἶναι
 Φασὶ τῶς ὀνομασμένους, ἀνθ' ὅτῃ γράφονται
 μάτην ὡς ἀσύφηλα πεφλυαρηκότας, εἰδὴ παρ
 τι λέγοιεν τῶν ἀπαδόκων αὐτοῖς. Ὀυκ ἔν ἀξιο-
 χρεως εἶναι νομίζουσι γράφοντας τὰ περὶ Θεῶν,
 ἀνθ' ὅτῃ περιῦριζουσι τοῖς ἑτέροις αὐτῶν ἀπι-
 σῶντες λόγοις, ὅτι γὰρ Πλάτων ὄν τε θαυμάσα-
 σιν ἔκ ἀπόβλητον ποιεῖται τὴν Ἡσιόδου Θεογο-
 νίαν, ἐκδείξειεν ἂν τις καὶ ἀταλαιπώρως κομιδῆ
 διὰ γε τῶν αὐτῶ λόγων. ἔφη γὰρ ὡδὲ ἀλλὰ δὴ
 Θεῶς ἔτε λανθάνειν, ἔτε βιάσασθαι διωατόν
 ἔκβν εἰ μὲν μὴ εἰσὶν, ἢ μὴδὲν αὐτοῖς τῶν ἀνθρω-
 πίνων μέλεται, καὶ ἡμῖν μελεῖντέον τῶ λαν-
 θάνειν· εἰ δὲ εἰσὶ τε καὶ ἐπιμελεῖνται, ἔκ ἀλλα-
 χόθεν τοιῶτῃς ἴσμεν καὶ ἀκηκόαμεν, ἢ ἔκ τε τῶν
 λόγων, καὶ τῶν γενεαλογησάντων ποιητῶν οἱ δὲ
 αὐτοὶ ἔτοι λέγουσιν ὡς εἰσὶν οἱ οἱ Φυσίας τε καὶ
 εὐχολαῖς ἀγαπᾶν καὶ ἀναθήμασι παράγε-
 σθαι ἀναπειθόμενοι. ἄθροι δὴ ἔν ὅπως διω-
 μολόγηκεν ἐναργῶς, ὡς εἶπερ ὅλως εἰσὶ
 Θεοὶ δὲ εἰδένα καὶ μαθεῖν ἔξ ὧν ἑτέροι
 γεγράφασι περὶ αὐτῶν. ὅτι δὲ τὸν Ἡσιόδου
 περὶ Θεῶν λόγον ἔκ ἀτιμάσας ἔχει, δὴ-
 λῶς ἂν εἴη δὴ παρ' ὡδὲ πῃ πάλιν εἰπὼν,

A Ergo, si nihil necessarium vitæ intule-
 runt, omnibus illorum fabulis ac nu-
 gis nulla fides esto, & aniles naniæ di-
 cuntor: ac si quid de Diis scripserunt,
 valeat demum, & poetica lepiditatis
 nomen habeat. Sed tantum abest ut
 hæc ita se habere putent. Alia quip-
 pe mens illis est. Nec enim quæ de
 Diis produntur, lepores & fabulas pu-
 tant, sed eas potius tanquam veras &
 probatissimas voces accipiunt, idque sa-
 gacissimi. Herodotus quippe, qui no-
 bilem historiam composuit, sic alicubi
 B scribit: *Hesiodum atque Homerum qua-
 dringentis nec amplius annis ante me opi-
 nor extitisse. Hi sunt qui Deorum ori-
 ginem Græcis tradiderunt, Diisque co-
 gnomina dederunt, honoresque & artes
 distribuerunt, & eorum speciem figura-
 runt. Qui vero istos homines anteces-
 sisse poeta dicuntur, posteriores, ut mi-
 hi quidem videtur, fuerunt. Igitur qui
 cognomina Diis indiderunt, & honores
 statuerunt, eorumque speciem figura-
 runt, si nihil aliud ipsis quam fabulas
 C scripserunt, jure merito rideantur, &
 quæ temere effutierunt, nullo numero
 habeantur. Si vero eos in honore
 habuerunt, & vero etiam adhuc Deos
 esse affirmant qui Dii ab ipsis nominen-
 tur, non frustra insimulantur quod ab-
 surda effutiant, siquidem minus sibi
 consentanea loquuntur. Nam cur eos
 quos fide dignos putant, cum de Diis
 scribunt, contumeliose accipiunt, aliis
 eorum dictis fidem detrahentes? Nam
 D Platonem quem suspiciunt, Hesiodi
 Theogoniam non repudiasse, ex ejus li-
 bris ostendere nullius plane fuerit ne-
 gotii. Sic enim scripsit: *Atqui Deos
 nec latere neque cogere possumus. Nam
 si vel non sunt Dii, neque ipsis humane
 res cura sunt, nihil est quod illos latere
 velimus. Quod si & Dii sunt, & re-
 rum humanarum curam gerunt, non
 aliunde quidem id vel novimus, vel au-
 dimus, quam & ex quotidiano sermone,
 & ex poetis, qui eorum origines conscri-
 pserunt. Illi vero canunt, posse Deos sacri-
 ficis & precibus & donariis flecti. Anim-
 aduerte igitur quo pacto clare confes-
 sus est, si omnino Dii sunt, id quidem
 sciendum aut discendum ex iis, quæ de
 ipsis alii scripserunt. Quod autem non
 aspernatus sit quæ de Diis Hesiodus ce-
 cinit, patet, cum rursus ait alicubi,**

Herodot.
 lib. 2. cap.
 53.

Terra & Celi liberos Oceanum & Tethyn procreatos: horum Phorcyn, & Saturnum, & Rheam, & Iouem, & Iunonem, & quotquot scimus eorum fratres dici.

An non cuius pater, quod ubi ratio obscenitate dogmatum iis assentiri refugit, ibi poetarum leporibus fictarum fabularum nomen illico tribuunt, & in pessimam partem ea sola quæ de iis dicuntur, quos Deos habent, accipiunt. Quid ergo, vir egregie, formatam a Deo mulierem, quæque de illa scripta sunt a Mose, ut minus decora, rejiciemus; Hesiodi vero Pandoram admittimus? Optimum factu tibi hoc videtur. At enim ficta sunt, inquit, quæ de illius a Deo formatione traduntur. Facta est siquidem tanquam adjutrix & vsui alicui viro futura. At nihil tale præstitit: contra vero non leui noxa sibi ac illi fuisse deprehenditur. Ambo enim e paradisi deliciis exciderunt, ab immortalitate & incorruptione longissime repulsi. Ad hæc facile respondebit, qui diuinis oraculis animum intenderit. Facta est quidem in auxilium foemina: sed hujus auxilii modus, quo destinata fuit, attente imprimis perpendendus. Sic enim Opificem ab ejus obrectatione liberabimus. Non enim foemina in partem consilii aut deliberationum assumpta est, nec in lucem edita est decreto ejus quem nihil later, Dei, ut esset natura immutabilis, & ea stabilitate constantiaque prædita, qua nunquam a voluntate Domini posset deflectere. Voluntariis quippe motionibus rationalis creatura regitur, ad id quod rectum est, & ad contrarium libera propensione fertur. Adjutrix vero potius data est, ut procreandis liberis inferiret. De ambobus enim dictum est, *Crescite, & multiplicamini, & replete terram.* Quippe jam in ortum educta fuerant animalia cætera, terrestria, volucra, & aquatilia. Adeoque spes erat in multitudinem innumeram eorum genus tandem propagatum iri. Mas enim erant & foemina. Cæterum homini compar deerat, hoc est, animal ei natura simile, cujus ope, sicuti animalia reliqua, genus suum amplificaret.

Α Γῆς τε καὶ Οὐρανῶ παῖδες Ὠκεανὸς ἢ Τηθύς ἐγενέσθη, τῶν Φόρκυς τε, Κρόνος τε, Ρέα, Ζεὺς, Ἥρα τε, ἢ πάντες, ὅσους ἴσμεν ἀδελφοὺς λεγομένους αὐτῶν. ἄρ' ἔχ' ἅπασιν ἐναργέες, ὡς ἐνθά περ ἀτονεῖ πρὸς τὸ στυγεῖν ὁ λόγος αὐτοῖς τῶν δογματῶν ἀχρότητι, ἐκεῖ τῶν ποιητῶν κομψοπέρας τὸ χεῖναι μυθοπλασεῖν εὐθύς ἀπονέμσει. κακουργότατα δὲ μόνως τὸς περὶ γε τῶν παρὰ σφίσι θεῶν προσείηται λόγους. Τί ἔν, ὦ κρείτισε, τὴν παρὰ Θεῶν πλαστῆσαν γυνῆμα, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῇ λόγον παρέητες ὡς ἀναλλή, καταδεξόμεθα μᾶλλον τὴν Ἡσιόδου Πανδώραν; ἀριστά σοι ἔχειν τῆτο δοκεῖ. Ἀλλὰ γὰρ ἴσως διεψεῦσαι φησὶν ἐπ' αὐτῇ τὰ παρὰ Θεῶν. γέγονε μὲν γὰρ, ὡς ἐπικεκήσασα, καὶ πρὸς ὠφελείας τινὸς ἐσομένη τῷ ἀνδρὶ. πέπραχε δὲ τῶν τοιούτων ἕδεν, ἀλλ' ἔκ γε τῶν ἐναντίων, ἔκ ἐυκαταφρόνητον ὁράται προσενεγκῆσα ζημίαν ἑαυτῇ τε, καὶ κείνῳ. τῆς γὰρ τῆ παραδείσου τρυφῆς, ἀμφω τε διωλιθίσασα, καὶ ἀπώλῳ γέγονασι τῆ καὶ ἀμείνως εἶναι θανάτου ἢ φθορᾶς. Πρὸς δὲ τὰ τοιαῦτα φαίη τις ἀντοῖς τῆς θεοπνεύσης γραφῆς θεασίσμασιν, ἀκριβῆ τὸν νῦν ἐνείεις. γέγονε μὲν εἰς ἐπικερίαν ἢ γυνῆ. δεῖ δὲ οἶμαι καὶ μάλα ἐμφρόνως τὸν τῆς ἐπικερίας πολυπραγμονεῖσθαι τρόπον, ἐφ' ἣ ἢ γέγονεν. ἀπαλλάξομεν γὰρ ἕτω γραφῆς τῆς παρ' ἐκείνους τὸν δημουργόν. Οὐ γάρ τοι βελῆς ἢ σκευμάτων παρελήφθη κοινωνὸς ἢ γυνῆ, καὶ τὴν εἰς τὸ εἶναι πάροδον ἐκλήρωσατο ψήφῳ τῆ πάντα εἰδοτῶ Θεῶν, ἔδ' ἵνα καὶ φύσει τὸ ἀτρεπτόν ἔχοι καὶ ἀραρὸς ἐν ἑαυτῇ τῷ μὴ διώσθαι ποι παρεκνεύσασί ποτε παρὰ γε τὸ τῷ δεσπότῃ δοκῆν. ἐθελούσιος γὰρ νεύμασιν ἢ λογικῇ διοικεῖται κτίσις πρὸς γε τὸ ἔχον ὀρθῶς, καὶ τὸ ἐναντίον, ἐθελούσιος ἀτίσασα ῥοπᾶς. παρελήφθη δὲ μᾶλλον εἰς ἐπικερίαν, ὡς τε καὶ εἰς τέκνων ὑπηρετῆσαι γονῆν. εἶρητο γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν τὸ, ἀυξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. Ἦδη μὲν γὰρ παρήκτο πρὸς γένεσιν τὰ ἕτερα τῶν ζώων, χερσαῖα φημί πτηνά τε καὶ ἐνυδρα. καὶ δὴ καὶ ἐν ἐλπίσει τὸ γένεσθαι ἦν, τῆ καὶ πληθύνειν δύνασθαι προελθεῖν τὴν ἀριθμῶ κρείττονα. ἄρσεν γὰρ ἦν αὐτοῖς καὶ θῆλυ. ἐλελοίπει δὲ τῷ ἀνδρῶπι, τὸ κατ' αὐτόν, τῆτ' ἔσι τὸ φύσει προσεοικὸς αὐτῷ, δι' ἕπερ ἦν ἀναγκάμον ἐν ἴσῳ τοῖς ἄλλοις τὴν τῶν ἐξ αὐτῆ κατευρέσθαι γονῆν.

Ἐνταῦθα μοι βλέπε σαφῶς τε καὶ ἐμμηχανῶς
 παρενηνεγμένον τὸ γυνάμιον κατὰ τὸ Θεῶ δοκῶν.
 καίτοι ᾧ δυνάμενος κληρονομήσασθαι καὶ ἐπ' αὐτῇ
 καὶ λαβεῖν μὲν χεῖρ ἀπὸ τῆς γῆς, διαπλάσαι
 δὲ κατὰ τὸν ἴσον τρόπον, καθ' ὃν καὶ αὐτὸς γέγονεν
 ὁ Ἀδάμ, τῆτο μὲν ἐκ ἕδρας· ἐμφυτεύσαι δὲ
 τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐπ' αὐτῇ διάθεσιν ἐβελήσας, ὑ-
 φείλετό τι βραχὺ τῶν αὐτῶ μορίων, καὶ πρῶ-
 τιστὴν τὸ λείπον, παρεκόμισεν ἐν μάλα διη-
 τισμένην τοῖς τῆς ἀνθρώπου φύσεως λόγοις. Ὁ δὲ
 προσέειπε μὲν ἀσμένως, ἐξ ἐμφύτων ἰκνημάτων
 εἰς ἀγάπησιν ἀρθεῖς, καὶ μονοεχὶ περιφύς, τῆ-
 το νῦν ὅσῃν ἐκ τῶν ὁσῶν με, φησὶ, καὶ σὰρξ
 ἐκ τῆς σαρκὸς με· αὐτὴ κληθήσεται γυνή, ὅτι
 ἐκ τῆς ἀνδρὸς αὐτῇ ἐλήθη. Οἰκειότητα δὲ ἐν
 φυσικῇ τῇ τῶν ἀρσένων ἐγκατεβάλετο φύσει,
 τὴν πρὸς γε τὸ θῆλυ φημί· διοικηθησομένων ἀρε-
 τῶν κατ' ἡμᾶς, εἰ δὲ διακείοντο κατὰ τὸν ἴσον
 τῷ Ἀδάμ τρόπον πρὸς τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας οἱ
 κατὰ νόμον σωτηροσμένοι. Οὐκ ἔστι τῆς ἐπι-
 κτησίας ἢ δυνάμεις νοοῦν· ἀν εἰκότως εἰσκειομίσθαι
 τῷ Ἀδάμ παρὰ τῆς ἑαυτῶ γυναικὸς, κατὰ γε
 τὸν τῆς παιδογονίας τρόπον· εἰ μὲν γὰρ ἐν ἑτέρως
 πράττεσθαι τῆτο, λεγέτω, δεικνύτω, καὶ σιω-
 πῆσομαι. εἰ δὲ ἐκ ἀν ἑτέρως ὁ ἀνθρώπος γέ-
 νοιτο τόκος, εἰ μὴ δι' ἀμφοῖν ἴοι τὸ χρῆμα, πα-
 τρὸς τε φημί καὶ μητρός· τί μάτην ἐπιπηδᾷ καὶ
 φιλοσογεῖ, καὶ διασύρει ἀποτολμᾷ τὰ ἔσως
 ὀρθῶς γεγονότα, καὶ δι' εὐθείας ὡς περ ἰόντα τρί-
 βος. Οὐκ ἔστι ἀπαλλαττέτω γραφῆς τὸν δεικνύ-
 γόν. ἔ γάρ τοι δέδειχε τῶν ἐπὶ τῷ γυναικῶ
 σκευμάτων ἡμαρτηκότα. ἀλλὰ ναὶ φησὶ, συμβε-
 βέλευκεν ἐκ ὀρθῶς, ἀναπέισασα τὸν Ἀδάμ,
 παρ' ἑδὲν ποιήσασθαι τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν.
 Ναί, γέγονεν ὁμολογημένως σύμβουλος ἐκ ἀγα-
 θῆ. καταρνήσομαι γὰρ ἡμισὶ γε τὸ ἀληθές· ἀλλ'
 εἰ μὲν ἔχει τί τοῖς τῆς φύσεως νόμοις ἐγκαλεῖν,
 ἢ ὡς ἐκ ἐν γεγονόσιν ἐπιμῶν τοῖς παρὰ Θεῶ,
 διδασκέτω τὰς αἰτίας, ἐφ' ἃς περ ἀν γραφῆσθαι
 τις αὐτὸν ἐξω βαῖνοντα σκοπῶ. Ἐἰ δὲ δὴ μανία
 τῆτο γε, καὶ τῆς ἐσχάτης ἀποπληξίας ἐλεγχος
 ἐναργῆς, διεφύδαται φησὶν ἀνθ' ὅτι Θεὸν, εἰ
 παρεκόμισθη τὸ γυνάμιον τοῖς παρ' ἑτέρω ψιθυ-
 ρισμοῖς, πρὸς τὸ ἐλέσθαι δεῖν, ἀ μὴ θέμις,
 καίτοι τῆς ἀνθρώπου διανοίας τῶν πρακτέων, ἢ
 μὴ, λαχέσης τὴν ἐξουσίαν, καὶ ῥοπαῖς ἐβελ-
 σίοις, ὡς ἔφην, πρὸς πᾶν ὅτι ἐν ἰέναι συγκεχω-
 ρημένης, δόξαν ἔχειν καὶ τῆτο ὀρθῶς τῷ πάντων

A Hic tu mihi vide sapienter ac solerter,
 quod ad Dei voluntatem attinet, esse
 foeminam procreatam. Tametsi enim
 eam quoque creare de integro posset,
 & sumpto quidem de terraluto ad eun-
 dem modum, quo & ipse factus erat
 Adamus, effingere, id neutiquam fe-
 cit: sed quum vellet ingenerare viro
 erga illam affectum, viri particulam
 aliquam subduxit, attextisque reliquis
 naturæ humanæ numeris absolutam
 protulit. Hic eam libenter accepit, &
 naturæ impulsu in amorem elatus, ac
 tantum non ei quasi adgnatus, *Hoc nunc* Genes. 2.
os, inquit, *ex ossibus meis, & caro ex car-*
ne mea. Ista vocabitur mulier, quia
ex viro suo sumpta est. Naturalem igitur
 masculo generi Deus iniecit erga
 foeminas necessitudinem: futurum e-
 nim ut optime se habeant humanæ res,
 si modo pariter atque Adam erga vxores
 suas afficiantur, qui legitimo nexu
 conjuncti sunt. Quam ob rem auxi-
 lium, si vim jure hujus vocis spectemus,
 Adamo ab ejus conjuge allatum ad li-
 berorum certe procreationem intelli-
 gatur. Quod si alio modo fieri hoc po-
 tuit, proferat, ostendat; ac tum nihil
 dicam amplius. Sin autem aliter ho-
 mo gigni nequit, nisi amborum, patris
 nempe ac matris, concursu; quid te-
 mere nobis insultat, & obrectare & la-
 cerare audet, quæ tam egregie facta sunt,
 ac recta veluti vadunt via? Quapropter
 Opificem inculcare desinat. Non enim
 illum ostendit suo formandæ mulieris
 consilio aberrasse. Sed profecto, in-
 quit, non bona consultrix fuit, quæ
 Adamo persuaserit, ut Dei mandatum
 faceret nihili. Ita prorsus: fuit mani-
 festo consultrix non bona. Verum enim
 minime inficiabor. Sed si quid habet
 quod naturæ leges accuset, aut quæ a
 Deo, tanquam non recte facta repre-
 hendat, causas doceat, quibus eum a
 proposito aberrasse quisquam arguat.
 E Si vero iste quidem furor est, & postre-
 mæ dementiae manifestum indicium, cur
 frustra fuisse Deum dicit, si alterius su-
 furris inducta est muliercula, ut patra-
 re illicita vellet, sane quum hominis
 mens rerum agendarum aut non agen-
 darum nacta sit potestatem, eique con-
 cessum sit, ut arbitrario motu, sicuti
 dixi, feratur in quodlibet, quum id quo-
 que recte se habere optimo vniuersorum

artifici Deo visum fit. Agendi enim arbitrio ratione præditam creaturam honestari decebat, & solertiam in bonis factis liberæ voluntatis fructum exhibere. Sed & ipsius magistris omni laude dignum hoc videbatur. Porphyrius certe in libro ad Nemertium ait: *voluisse profecto Deum rerum quoque veritatis participes esse homines: quare & rationis compotes fecisse: quasi sane inuestiganda veritati ratio sit satis: dedisse quoque singulis liberam, sui que juris, ut in iis bonum voluntarii quoque laude ornatum foret. Sed plerosque ad eam, que ab ignavia est, rationis & ratiocinii vacuitatem descivisse, ab eoque in pecuinam vitam degenerasse, & in rebus deerrasse, quarum veritatem industria vi ac virtute, sobrio ac vigilantia consequi perdifficile sit. Sed & alibi: Anima namque potestatem sui ad libertatis possessionem nacta est, virtutis aut vitii spontaneam electionem, ut in unaquaque quod laude quodque probro dignum sit probetur, & locum habeant inter homines approbationes & laudes, & præmiorum distributiones, & vituperationes, & ignominie, & animadversiones in eos qui res injustas perpetrare ausi fuerint. Ajunt porro sapientes, animas vitam eligere quam quasque velit, accepta a providentia potestate. An tibi doctrina nostra a vero aberrasse videtur, aut tua defendes, & hæc ita se habere ipse quoque fatebere? Quod si aliis insuper testimoniis sibi opus esse dicit, afferam Alexandri verba, hominis inter eos acuti cum primis ac diligentis. Sic enim is in libro de Providentia: *In his etiam diuina natura benignitatem aduersum nos quiuis intelligat. Cum enim fieri non posset, ut natura nobis virtutes inessent, data nobis potestate quam tenebat ipsa, earum adeptionem non in alio quoquam, sed in nobis ipsis ut esset effecit, ut quod ab illa non possemus, hoc per nos ipsi capere veluti ab illa possemus. Ergo si virtutes a natura duceremus, nullus vitio relinqueretur locus. Quando autem id fieri nequit, nam usque eo solum nobis natura procedit, ut virtutum capaces simus, necessario id quod capax est ejus, cui est aliquid contrarium, etiam contrarii capax est. In eo autem de Fato, rursus ait: Non enim omnes, neque plurimos virtutibus præditos videmus, quod eorum,**

A αἰσιότεχνη Θεῶν· ἐφελκυστία γὰρ ἔδει τιμῆσαι κλήσιν τὴν λογικὴν, καὶ προαιρέσεως ἐλευθέρας καρπὸν ἀποφῆναι, τὸ ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς δεξιόν. Ἐδοκεῖ δὲ εἶναι καὶ τοῖς αὐτοῖς διδασκάλοις, ἐπαῖνος παντὸς ἄξια ταυτί. Πορφύριος γὰρ ἐν τῷ πρὸς Νημέρτιον λόγῳ φησὶν ἕτως· βεβληθῆναι μὲν τὸν Θεὸν, καὶ τῆς ἀληθείας μετόχου εἶναι τὰς ἀνθρώπους τῆς περὶ τῶν πραγμάτων· ὅθεν καὶ λογικὴς ποιῆσαι. ὡς ἂν δὴ τὸ λόγῳ ἰκανὸς ὄντος ἀνθρώπων τὴν ἀλήθειαν· δεδωκότα δὲ καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ αὐτεξέσιον ἐκάσῳ· ἢ ἢ ἐπ' αὐτοῖς τὸ καλὸν, τῷ τῶ ἐκαστῷ κοσμήμενον ἐπαῖνον· τὰς δὲ πολλὰς ἀποκλίνας πρὸς τὴν ἐκ τῆς βραθυμίας ἀλογίαν τε, καὶ ἀλογισίαν, ἐπὶ τὸν κληνώδη βίον ἐκπεσεῖν, καὶ διαψευσθῆναι ἐν τοῖς πράγμασι, ὧν τὴν ἀλήθειαν φιλοπονίας ἀρετῆς μόλις ἦν ἔχειν τῷ νήφοντι καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθεν τῆς ψυχῆς τὸ αὐτεξέσιον, εἰς ἐλευθεριότητα καὶ κλήσιν ἀρετῆς εἰληχίας, ἢ κακίας τὴν ἐκασίον ἀρεσίαν, ἢ ἐπ' αὐτῇ ἐκάσῳ, καὶ τὸ ἐπαῖνον εἶναι ἄξιον δοκιμασθῆναι, καὶ τὸ ψόγων, καὶ ἔχουσι χώραν ἐν ἀνθρώποις ἀποδοχῆ, καὶ ἐπαῖνοι, καὶ γεῶν νεμήσεις, ψόγοι τε, καὶ ἀτιμίας, καὶ κολάσεις, τοῖς τὰ τῆς ἀδικίας ἐκτελεῖν ἔργα ἐλομένοις. Λέγουσι δὲ οἱ σοφοί, τὰς ψυχὰς βίον ἐλέσθαι, ὃν ἐθέλει ἐκάσῳ, τὴν ἐξέσιαν παρὰ τῆς προνοίας λαβῆσαι. Ἀρῶ σοι δοκεῖ τῆς ἀληθείας ἀφαιμαρτεῖν ὁ παρ' ἡμῶν λόγος, ἢ συναγορεύσεις τοῖς σοῖς, ὡδὲ τε ταῦτ' ἔχειν καὶ αὐτὸς ἐρεῖς. εἰ δὲ οἶμαι, καὶ ἐτέρων αὐτῷ πρὸς τὸ μαρτυριῶν, Ἀλεξάνδρου παροίσω λόγους, ἀνδρὸς γεγονότος τῶν ὅτι μάλιστα παρ' αὐτοῖς ἰσχυρὸς τε καὶ ἀκριβὴς. ἔφη γὰρ ἕτως ἐν τῷ περὶ προνοίας λόγῳ· ἴδοι δ' ἂν τις καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων, τὸ τῆς θείας φύσεως πρὸς ἡμᾶς εὐμενές· ἐπειδὴ γὰρ ἔχουσι ὅσον τε ἦν, ἐν ἡμῖν φύσει τὰς ἀρετὰς ὑπάρχειν, δεῖσα τὴν δύναμιν, ἢ ἦν αὐτῇ κυρία, τὴν κλήσιν αὐτῶν, εἰ ἐπ' ἄλλοις τισὶν, ἀλλ' ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς ἐποίησατο, ἵνα ὅπερ παρ' ἐκείνης ἡμῖν ἔχειν ἀδύνατον ἦν, τὸ δεῖσα αὐτῶν λαμβάνειν ὡς παρ' ἐκείνης ἔχωμεν. Εἰ μὲν ἔν τὰς ἀρετὰς ἐκ φύσεως ἔχειν ἐδύναμεθα, εὐδαιμονία ἂν χώρα τῇ κακία κατελείπετο. ἐπεὶ δὲ τὸ ἀδύνατον· μέχρι γὰρ τῶ δειλικίας ἡμᾶς τῶν ἀρετῶν εἶναι, ἢ φύσις πρόεισι μόνον· ἀναγκάως πάντῳ δευτικόν τι καὶ ὡς ἐστὶ ἐναντίον, καὶ τῶ ἐναντίον δευτικόν ἐστίν. Ἐν δὲ γε τῷ περὶ εἰμαρμένης, ἔφη πάλιν· εἰ γὰρ τὰς πάντας, εὐδὲ τὰς πλείους ὁρῶμεν τὰς ἀρετὰς

ἔχοντες ὁ τῶν κατὰ φύσιν γινομένων ἐστὶ σημεῖον· ἀλλ' ἀγαπητὸν, ἕνα πρὸς λαβεῖν τοῖσδε, ὅς δι' ἀσκήσεως καὶ διδασκαλίας, δεικνύει τὴν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα, φυσικὴν πλεονεξίαν· δι' αὐτῶν προσιθεῖς τὸ ἀναγκαίως ἐνδέον ἡμῶν τῇ φύσει· διὰ τῆτο ἐφ' ἡμῶν ἐστὶ τῶν ἀρετῶν ἡ κλήσις, καὶ ἐκ ἀχρηστοῦ, ἔδὲ μάταιοι, ἔτε οἱ ἔπαυτοι, ἔτε οἱ ψόγοι, ἔτε αἱ πρὸς τὰ βελτίω προτροπαί, ἔτε αἱ διὰ τῶν βελτιόνων ἐθῶν κατὰ τὰς νόμους ἀγωγαί. Οὐκ ἔνδοιασά τις ἀνῆκισά γε τῶν ὀρθῶν φρονεῖν ἡρημένων, ὡς ἀνάτιος παντάπασιν εἴη ἂν ὁ τῶν ὅλων Θεός, τῶ μὴ εὐβεβλεῦσθαι περὶ τὴν τῶ ἀνθρώπου κατασκευὴν, καὶ εἰ γεγόνασιν ἐν παρρησίᾳ τινές, λαχόντες, ὡς ἐφην, τῆς ἐφ' ὅτι ἐν ῥοπῆς τε καὶ ἐξουσίας τῶς οἰακας, καὶ ἐκοντὶ νενευκότες ἐπὶ τι τῶν ἐξω νόμων, καὶ ἀπαδόντων αὐτῶν. Εἰ γὰρ τὸν δοθέντα νόμον τετήρηκε, προσῆν δὴ πρὸς πάντως αὐτῶ τὸ ἀκαταλήτως εὐημερεῖν. ἐπειδὴ δὲ παρεκομίσθη πρὸς ἀπόσασιν, διημάρτηκεν εὐθύς τὰ τῆς ἐλπίδος αὐτῶ, καὶ κατεκομίσθη πρὸς τὰ αἰσχία, μᾶλλον δὲ πρὸς πᾶν ὅτι ἐν τῶν καταλυπεῖν πεφυκότων. Ἀλλὰ γὰρ τί ὅλως ἢ νενομοθέτηκεν φησὶ, καὶ τῶν ἐδωδύμων ἀπεσόβησε τινός; προστέταχε γὰρ, ἀπὸ παντὸς ξύλου φαγεῖν, δίχα μόνον τῶ ὄντος ἐν μέσῳ τῶ παραδείσου. Νόμος δὲ καὶ ἐντολῆς ἐκ ἐπηρημένης, ἔδ' ἂν πλημμελήσαι σιωπέβη. ἀγαθός δὲ ἂν, ἐκόλαζεν ἂν τῶ ὅτι; ἐκὼν ἐπειδή περ ἐστὶν ἀγαθός ὁ πάντων ἐπέκενα Θεός, λόγος τῶ μηδενός ἀξιῶσθαι πρὸς ἡμῶν πρέποι ἂν εἰπέ μοι τὰ παρ' αὐτῶ, νηποῦν δὲ καταφρονήσομεν; καίτοι τόγε διακείσθαι ἔτω καὶ φρονεῖν, ἔδὲ τοῖς Ἑλλήνων σοφοῖς ἐδόκει. Ἐφην γὰρ πρὸς Πλάτων· ὁ μὲν δὴ Θεός, ὡς καὶ ὁ παλαιός λόγος, ἀρχὴν καὶ τελευτὴν, καὶ μέσα τῶν ὄντων ἀπάντων ἔχων, εὐθείαν περαίνει, κατὰ φύσιν περιπορευόμενος· τῶ δὲ αἰεὶ ζυμύεται Δίκη, τῶ ἀπολειπομένων τῶ θείων νόμων τιμωρός. ὅτε τοίνυν αὐτῶ ζυμύεται Δίκη τιμωρός, ἐν δίκῃ πρὸς πάντως τῶς καταφρονεῖν ἡρημένους κολάζουσα, ἔχ' ὅτι Θεός ἀγαθός, διὰ τῆτο καὶ ἡμᾶς ἀνεπιπλήκτως ἰεναί πρὸς πᾶν. τὸ δοκῶν χρῆναί τε, καὶ πρέπειν οἰηθεῖν τις ἂν ἐννοῶντας δὲ μᾶλλον τῆς κατὰ πάντων ὑπεροχῆς τὸ μέγεθος δεδιέναι τε καὶ τοῖς παρ' αὐτῶ θεασίσμασιν εὐαφῆ καὶ εὐήνιον τὸν τῆς διανοίας ὑποφέρειν ἀυχένα. Ἄρα γὰρ ἐκ εἶναι δοίη τις ἂν, ἀγαθῶν δὲ μαλιστα,

Aqua secundum naturam sunt; indicium est; sed optandum, unum ut reperias ejusmodi, qui exercitatione ac doctrina ostendat, quid ceteris animantibus homines natura praesent, per se adjiciens id quod natura nostra necessario deest. Propterea virtutum adeptio penes nos est, neque inutiles sunt neque vana laudes aut vituperationes, nec ad meliora adhortationes, neque per meliorum rerum consuetudinem ex legibus educatio. Minime igitur dubitauerit sapiens quisquam, omni prorsus crimine vacare Deum uniuersorum, tanquam de hominis conditione non recte consuluerit; licet prauaricati nonnulli sint, nacti, ut dixi, motionis in quidlibet ac potestatis clauum, & sponte delapsi in quippiam quod praeter legem esset, eique repugnaret. Si enim datam legem seruassent, prorsus ei licebat perpetua felicitate frui. Quando uero ad defectionem impulsus est, sua illico ipsi spes decidit, & ad turpiora, immo uero in omnia quaecunque molestiae sunt, delatus est. Verum cur omnino legem dedit, inquit, & eduli quoquam interdixit? iussit enim ut de omni ligno ederent, extra id solum quod in medio erat paradisi. Lex enim & mandatum si non impenderet, neque peccare contigisset. Bonus uero qui sit, quamobrem puniret? Ergo quia bonus est supremus omnium Deus; dic mihi, nihilne ejus mandata facere deceat? eane impune contemnemus? At eo animo esse, itaque sentire, ne Graecorum quidem sapientibus visum est. Ait enim alicubi Plato: Deus profecto, ut est uetus sermo fert, principium est finem, mediumque rerum omnium habens, recta pergit, naturam circumiens. Hunc uero semper affectatur Iustitia, eorum uindex qui diuinam legem derelinquunt. Quando igitur eum affectatur uindex Iustitia, iuste omnino, qui contemnere ausi sint, puniens, non quia bonus est Deus, propterea & nos impune in quiduis ferri oportere ac decere quisquam existimet, sed praecellentem omnia maiestatem reputantes, & metuere, & ejus edictis tractabilem ac morigeram animi ceruicem submittere. An non quibus fateatur, non decere bonum;

malos ferre? Quanquam quid veri non habet dicere, non in aequos certe legum stimulum acui, sed in eos potius, qui studium recte faciendi abdicarint, honesteque viuendi officium abjecerint. Iis igitur fructum e legibus capere licet, qui mentis suae oram ad virtutes religarunt. Siquidem dubium esse non potest, quin leges retrahant, si quid ductu difficile sit, quodque ad defectiorem tendat poenis reprimant, adhortantes ad bonum, & a turpioribus abfistere cogentes, si qui rectam rationem abdicere a se statuerint. Neque vllus mentis compos, aut leges aut legumlatores accuset. Nec enim per eos fit, vt puniri damnatos oporteat. Cum enim recte sapere iis liceret, libidini suae obsecuti sunt, immo ipsi sibi perniciem attulisse manifesti sunt. Itaque si dicet, non decuisse Deum vniuersorum principio primoque legem sancire, vicissim a nobis & jure sane audiet: Rectore igitur, age dic, carere hominem oportuit, dimissum penitus & franco liberum, qui-que superiorem agnosceret neminem, aut qui sit qui imperet? Nimiam quippe indulgentiam fere sequitur, vt in lubrico verferis, quodque plane dissolutum est, hoc habet vt instabile sit & pessum ruat. Sapit porro magis quod sub jugo est, & in manu ejus cui imperium contigit. Quemadmodum enim non inutiles frangi equis vt recte currant, isque illis ornatus est, neque gubernacula nauibus, per ea enim cursum tenent, ita neque homini lex. Quod si ea quae dico reprehendit, frustra latas esse leges confitetur legislator ipse. A republica igitur, o bone, remouendi sunt & iudices, & ipse adeo iis qui peccare consueverunt vtilissimus metus, poenae inquam metus, aut parentum ductu quasi a portu in altum auehi liberos absurdum non est! At neque sine franco & fessore bene vnquam curret equus, neque naues cursum tenebunt, remoto eo qui regere nouit, neque id habebit ciuitas vt optime regi videatur, si iudices non praesint, neque vero inutile pueris adhuc parentum regimen. Vsquequaque igitur prodest lex praeses. Sed & ceteras creatas res inspiciamus, si videtur, an conditoris legibus subiectae sint. Magnus ergo ille & omnia illustrans Sol decenti ordine cursum suum implet.

A πρέπειν τὸ ἀνέχεσθαι κακῶν. Καίτοι πῶς ἐν ἀληθῆς εἰπεῖν, ὡς ἔκατὰ γε τῶν ἐπιεικῶν τὸ τῶν νόμων κέντρον ὀξυῖται, κατ' ἐκείνων δὲ μᾶλλον, οἷς περ ἂν εἴη τὸ ἀγαθὸν ἀπεσπασμένον, ἀπόβλητον δὲ καὶ τὸ χρεῖναι εἶναι ἐλευθέρως. ἔνεσι δὴ ἐν τῶν νόμων ἀπόνοσθαι, τοῖς ἀπληρητοῖσι τῶν ἀρετῶν τῆς ἑαυτῶν διανοίας τὰ πείσματα. Ἐπερ ἐστὶν ἐν ἐνδοιασόν, ὡς ἀνασειράσσι μὲν τὸ δυσάγωγον, καὶ τὸ νενευκὸς εἰς ἀπόσασιν, ἀνακόπῃσι τῆς δίκης, προτρέποντες εἰς τὸ εὖ, καὶ τῶν ἀσχιόνων ἀναγκάζοντες ἀποφοιτᾶν τῆς λογισμῶν τῶν πρέποντος ἀμοιρεῖν ἡρημένους. καὶ ἐν ἂν τις αἰτιῶτο νῦν ἔχων, ἢ τῆς νόμους αὐτῆς, ἢ τῆς αὐτῶν ὀρεῖας γεγονότας. αἴτιοι γὰρ ἐν αὐτοῖς πάντως εἶεν ἂν, τῶν χρεῖναι παθεῖν τῆς ἐαλωκίας. ἔξον γὰρ ἐλέσθαι τὸ φρονεῖν ὀρθῶς, ὄχοντο πρὸς τὸ δοκεῖν. σφᾶς δὲ δὴ μᾶλλον αὐτῆς διολωλοκότες αὐτοῖ, καταφωραθεῖεν ἂν. Οὐκ ἐν εἰ λέγοι μὴ δὴ χρεῖναι θεσμοθετεῖν τοῖς ἐν ἀρχαῖς τε καὶ πρώτοις τῶν ὅλων Θεόν, πρὸς ἡμῶν ἀντακίσεται, καὶ μάλα εἰκότως ἀνεπιστάτητον ἐν, εἰπέ μοι, τὸν ἀνθρώπον εἶναι χρεῖν, ἀφ' ἑτοῦ ὀλοτρόπως καὶ ἐξήνιον, καὶ ἔδεν εἰδότες τὸ ὑπερτεροῦν, ἢ καὶ τις ὀκράτων ἐστὶ καίτοι τῆς ἀγαν εὐθηνίας ἐπέλα πῶς αἰετὸ σφαλερῶς ἔχειν, καὶ τὸ ἀνεμῆνον εἰσάπαν, δεινὸν ἐμποιῆσαι κλόνου καὶ ἀποφορᾶν εἰς ἐξήληθας. σωφρονεῖ δὲ μᾶλλον τὸ ὑπὸ ζυγᾶ, καὶ τὸ ὑπὸ χεῖρα τῶν κρατεῖν εἰληχότος. Ὅν περ ἄν τρόπον ἐκ ἀσυντελή τοῖς ἵπποις τὰ χαλῶα πρὸς τὸ εὐδρομεῖν εἰδέναι, καὶ τῶτο κόσμος αὐτοῖς, ἔτε μὴ ναυσὶ τὰ πηδάλια κατευθῦν ἢ εἰλασκοποῖς δι' αὐτῶν. ἔτως ἔδεν ἀνθρώπων νόμος. εἰ δὲ οἷς ἔφην ἐπιμᾶ, τῆς νόμους τεθεῖσθαι μάτην ὀμολογεῖ, καίτοι γεγωναῖ νομοθέτης αὐτός. Χρῆ ἐν, ὡς πανάρισε, καὶ δικαστῆς τῶν κοινῶν ἀποσηῖσαι πραγμάτων, καὶ μὴν καὶ αὐτὸ τὸ τοῖς εἰωθόσι πλημμελεῖν ἐπωφελές αἶον δῆμα, τὸ ἐπεὶ τε φημὶ τῶν κολάζεσθαι δέν, ἢ τάχα πᾶ καὶ γονέων παιδαγωγίαν ἀποσαλεύσαι τῆς παιδίας, τὸ ἀτόπων ἔδεν. ἀλλ' ἔτ' ἂν ἵππος εὐδρομήσει ποτὲ χαλῶα καὶ ἐπίδατῃ δίχα, ἔτε μὴν αἰ νῆες κατ' εὐθῦ δραμῆλαι σκοπεῖ τῶν διιθύνειν εἰδότες ἔξηρημένους, ἔτε μὴν πόλις διακεκλήσειαι τόγε ὡς ἀριστα διοικεῖσθαι δοκεῖν, δικαστῶν ἐν ἐφεσηκότες ἔτε μὴν ἀχρεῖος τοῖς ἐτινηπίοις, τὸ γεγεννηκότες ἢ παιδαγωγία. Πανταχῆ τοιγαρῶν ὀ ἐφεσηκὸς ἀνύησιν νόμος. πολυπραγμονήσωμεν δὲ εἰ δοκεῖ

ἢ τὰ τῶν κλισμάτων ἕτερα, εἰ μὴ τοῖς τῶν δημιεργήσαντος καλεζεύχθη νόμοις. Ἐν κόσμῳ μὲν γὰρ τῷ δέοντι, τὸν οἰκῆιον δρόμον ἀποπληροῖ, ὁ μέγας ἔτος ἢ παμφοῆς ἥλιος, ἢ μὴν ἢ Σελήνη, ἢ τὰ λοιπὰ τῶν ἀστέρων. ὥρα ἢ ἀνίσχουσι τελευτήμενος, ἡμέρα τε ἢ νύξ. ἔξ ὧν τοῖς ἐθέλουσιν ἐνεσιν ἰδεῖν ὡς διὰ τῆς ἀρίστης τάξεως τὸν ἑαυτῆς ταξίαρχον ἢ κλίσις ἀναβοᾷ. ἢ δι' ὧν ἔχει μονορχὶ καὶ κέντρα γεν, ὅτι καὶ εἶκει νόμοις ἢ τοῖς ἀρρήτοις τῶ πάντων ἀριστοτέχνης Θεῷ διοικείται νεύμασι. ψάλλει γὰρ ὁ προφήτης Δαβὶδ ἢ Φησὶν· ἐποίησας σελήνην εἰς καιρὸς. ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτῶ. καὶ μετῆ μὲν τῶν τοιούτων μαρτυριῶν ἢ θεόπνευτος γραφή. Πείσει δὲ ἴσως αὐτὸν, μᾶλλον δὲ ἢ ἔχ ἑκόντα περὶ πρὸς τὸ εὐθύ τῶν ὁμοδόξων ἢ πίσις. Ἀλέξανδρος τοίνυν ἀνὴρ ἐλλόγιμος, ἐν τῷ περὶ Προνοίας Φησὶν ἔτως· μηδὲν γὰρ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ γίνεσθαι χωρὶς προνοίας. πάντα γὰρ εἶναι μετὰ τῶ θεῶ καὶ διὰ πάντων αὐτὸ διήκει τῶ ὄντων. διὸ ἢ πάντα τὰ γινόμενα γίνεσθαι κατὰ βέλησιν τῶ Θεῷ, ἢ τῶτο μαρτυρεῖσθαι μὲν ὑπὸ τῶν φαινομένων. ἢτε γὰρ τῶ γινόμενων τάξις, φύσει αἰεὶ παραπλησίως ἔχουσα, μέγας ἔλεγχος τῶ μὴ κατὰ ἴσχυρταῦτα γίνεσθαι. ἢ μὴν ἢ ἐτέρωθι τὴν γὰρ τῶν ἐνλαῦθα σωτηρίαν τε ἢ γενέσιν, ἢ κατ' εἶδος αἰδίου διαμονῆν, ἢ ἀνευ θείας προνοίας Ἀεισπέλης Φησὶ γενέσθαι. ἢ γὰρ ἀπὸ τῶ ἥλιος ἢ τῶν ἄλλων ἀστέρων τῶ ἥλιος συννόμων δυνάμεις κατ' αὐτὸν, τῆς γενέσεως τοῖς φύσει συσσωσῶσι ἢ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ἔχει τὴν αἰτίαν· ἐκὼν ὡς ἀπὸ γε τῆς ἐν τοῖς ὄρωμένοις εὐταξίας ἢ ἐμμελῶς κινήσεως εἴη ἂν ἢ ἀσυμφανές, ὅτι τοῖς τῶ κροῖσθαι ὑπέρευκται νόμοις. οἱ ἔρανοι γὰρ, Φησὶ, διηγῶνται δόξαν Θεῷ· ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτῶ ἀναγγέλλει τὸ σερῶμα. Ἐἰ ἢ δὴ τις τοῖς ἐσωλάτω ἢ εἰς νῦν ὀφθαλμοῖς ὑπεράλλοιλο μὲν τῶν ἐν ἀσθήσει τὴν φύσιν, ὑπερφέροιο δὲ πάντως ὄρωμένω, ἢ τὴν νοητὴν τε καὶ ἐπισηλὴν περὶ ἐργάζοιλο κλίσις, καὶ αὐτὴν ἐνυρῆσει νόμοις τοῖς καθήκονσι διοικημένην, εὐπειθῆ δὲ καὶ εὐάγωγον, καὶ Θεῷ τῶ ἐπὶ πάντας ὀλοτρόπως ἀνακειμένην. Δεικνύσθαι γὰρ αὐτῶ ἢ ἀκαλαλήκτοις δοξολογίας καλαγεραῖσθαι, ἀγγελοῖ τε ἢ ἀρχαγγελοῖ, τὸ ἴσθαι εἰς παρῶσθαι εἰς εὐκλείας δυνάμεις ἔχουτες. Καὶ γὰρ ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἡσαΐας ἐωρακέναι Φησὶ τὸ κύριον σαββαῶθ καθήμενον ἐπὶ θρόνῳ ὑψηλῶ ἢ ἐπηρμένω, κύκλω τε περιεσῶτα τὰ Σεραφίμ, καὶ ἀμοιβαδὸν ἀλ-

A Sed & Luna, & reliqua sidera, tetra-
staresque ordinate redeunt, & dies &
nox; unde cuius videre licet, ut opti-
mo ordine ductorem suum creatura,
prædicet, & bono illo statu tantum non
vociferetur, se etiam legibus parere, &
optimi rerum Opificis nutu regi. Ca-
nit itaque vates David & ait: *Fecisti* Plal. 103.
*Lunam in tempora. Sol cognovit occa-
sum suum.* Et plena quidem ejusmodi
testimoniorum diuina Scriptura est. Sed
B ei fortasse persuaserit, immo vel nolen-
tem in rectam viam conuerterit, eo-
rum qui pariter cum illo sentiunt fi-
des. Alexander itaque eximia vir doctri-
na in libro de Prouidentia sic ait: *Nihil
enim eorum quæ in mundo sunt, citra
prouidentiam fieri. Deo enim plena om-
nia, perque omnia eum ire, quæcunque
sint: quare & quæ fiunt, omnia ex Dei
fieri voluntate, eique rei esse argumento
quæ cernantur. Eorum enim quæ fiunt
C ordo, natura semper eodem se modo ha-
bens, magno indicio est non fortuito ea
fieri.* Et alibi: *Nam eorum quæ hic fi-
unt, salutem, & generationem, & in sua
specie permansionem, non sine diuina pro-
uidentia fieri Aristoteles affirmat. Nam
quæ a Sole & cæteris Solis sociis sideribus
vis est, per ipsum, generationis iis quæ
natura consistunt, & salutis ipsorum,
D causam præbet.* Ab ordine igitur & con-
cinnno motu eorum quæ videntur, haud
obscurum est, Imperatoris ea legibus
subesse. *Celi enim, inquit, enarrant
gloriam Dei, & opera manuum ejus an-
nunciat firmamentum.* Quod si quis inti-
mis ac mentis oculis, eorum, quæ sen-
sibus patent, naturam transfiliat, & su-
pra omne adspectabile feratur, & quæ
sub intellectum ac scientiam cadit, crea-
turam perscrutetur, eam quoque con-
E gruis legibus regi comperiet: obedi-
entem vero ac morigeram, & Deo, qui
supra omnes est, dicatam. Ipsi enim
feruunt, & eum perpetuis hymnis ve-
nerantur Angeli & Archangeli, & quod
sincere se exhibent, pro laudandi faculta-
te, habent. Et sane diuinus propheta
Esaïas vidisse ait *Dominum exercituum* Efa. 6.
*dentem in throno alto & excelso, & circum-
stantes Seraphim, & alternis sibi, hymnis*

accidenter. Pfallit quoque David & ait: Benedicite Domino omnes Angeli ejus, potentes virtute, qui facitis verbum ejus, ut audiant vocem sermonum ejus. Benedicite Domino omnes virtutes ejus, ministri ejus, facientes voluntatem ejus. Non igitur generis nostri principibus a Deo data lex detrimento manifeste illis fuit: multum vero abest, sed summae potius utilitati, & eximiorum bonorum conciliatrix. Quod si cui minus videor veritatem constituere, a rebus ipsis negotium inspiciat. Multa quippe in paradiso erant, & omnia quidem ligna praecepit esui ut haberent, id vero solum, quod in medio erat, deuitarent. Tametsi dixerit quispiam, utilius fuisse fortasse, in extremo paradiso, ac velut ignotis locis, cujus esu interdictum erat, lignum seponi, ut ne assiduo aspectu cernentium cupiditates ad sui appetitionem acueret. Quid autem ad haec dicemus? Dispensatio erat, eaque providentissima, summaeque artis, quod fecit Deus, ut neque latere id posset. Decebat enim, decebat, qui ipsum spectarent, eo ipso, in legis semper memoriam vocari, & imperatoris excellentiam agnoscere, & legislatorem eum ac dominum esse non ignorare. Et erat alioqui non inutile tam minutis rebus obedientiam subinde meditari, & ad temperantiam exercitari. Quin hoc quoque illis addendum sit. Erat enim æquum valde, qui plantam vsque viderent, & legem de ea non ignorarent, in jugem memoriam ejus qui mandarat Dei reuocari, neque ad diuinum ejus aspectum resilire, & abducta cogitatione a terrestribus, quis & quantus esset qui praeceperat, meditare reputare. Dei autem contemplatione præcellentius fieri nihil potest, quando supremæ beatitudinis res ea nos participes facit. Et sane Dominus noster Iesus Christus, ad eum qui in caelis est, Deum ac Patrem loquens, *Hec est, inquit, vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Et quidem sapientissimus Moses ejusmodi rei tantæ potiri cupiens Deum obsecrabat: *Si inueni gratiam apud te, ostende mihi teipsum, ut cognoscam te.* Vidit enim eum Israel, cumque iis Moses,

Αλήλοις ἀναφώνησα τὰς ὑμνωδίας. ψάλλει δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ, καὶ Φησὶν· ἐυλογεῖτε τὸν κύριον πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ, δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιῶντες τὸν λόγον αὐτοῦ, τὰς ἀκτῆσιν τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ. ἐυλογεῖτε τὸν κύριον πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, λεῖψοι αὐτοῦ, ποιῶντες τὸ θέλημα αὐτοῦ. Οὐκ ἔν τὸ δεδοῶσ τοῖς γενάρχασι τὸν παρὰ Θεοῦ νόμον, γέγονεν αὐτοῖς ὁμολογημένως πρὸς ζημίαν μὲν ἡμισία γε, πολλὰ τε καὶ δεῖ, πρὸς ὠφελείας δὲ μᾶλλον τῆς ἀνωτάτω, καὶ τῶν ἐξαρέτων αὐτοῖς πρόξενον ἀγαθῶν. Καὶ εἰ μή τω δοκῶ πρεσβεύειν τὸ ἀληθές, ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ὁράτω τὸ χρεῖμα: πλείσα μὲν γὰρ ἦν ἐν τῷ παραδείσῳ τὰ ξύλα, προσέταχε πάντα μὲν ἔχειν ἐδώδιμα, τὸ γε μὴν ἐν μέσῳ μόνον παραλείδαι. καί τοι φαίη τις ἂν, ὡς ἦν τάχα πρὸς λυσιτελέερον, ἐν ἐσχατιαῖς τῶ παραδείσῳ, καὶ οἷον ἐν τόποις ἔκ ἐγνωσμένοις τὸ ἀποπεφασμένον εἰς βρώσιν ἀποθεῖσθαι ξύλον, ἵνα μὴ τῷ φαίνεσθαι διὰ παντὸς καταθήγη πρὸς ἔφεσιν τὴν ἐφ' αὐτὸ τὰς τῶν ὀράων ἐπιθυμίας. Καὶ τί πρὸς τῶτο ἐρῶμεν; οἰκονομία τις ἦν, προμηθευάτη τε καὶ εὐτεχνευάτη, μηδὲ χρεῖναι λαθεῖν αὐτὸ, πεποιηκότῳ Θεῷ. ἔδει γὰρ ἔδει, τὰς θεωμένους αὐτὸ δι' αὐτοῦ δὴ τῶτο πρὸς ἀνάμνησιν αἰεὶ καλεῖσθαι τῶ νόμου, καὶ τὴν τῶ πρατῶντος ὑπεροχὴν εἰδέναι, καὶ νομοθέτην αὐτὸν καὶ κύριον ὄντα, μὴ ἀγνοεῖν ἦν δὲ καὶ ἐτέρως ἔκ ἀσωτελέε εἰς ὄνησιν, τὸ δὴ χρεῖναι τέως τοῖς ἔτω μικροῖς ἐμμελετᾶν τὸ εὐήνιον, καὶ διαγυμνάζεσθαι πρὸς ἐκράτειαν, καὶ πρὸς γε δὴ τῶτο κακείνο οἶμαί πε δεήσει λέγειν. ἦν γὰρ δὴ καὶ μάλα εἰκὸς, αἰεὶ τὸ φυτὸν ὀράωντας αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ νόμον ἔκ ἠγνοηκότας, εἰς ἀνάμνησιν αἰεὶ καλεῖσθαι τῶ παρεγγύησαντος Θεοῦ, ἔτω τε ἀναπιδᾶν εἰς τὴν ἐπ' αὐτῷ θεωπλίαν, καὶ τῶν ἐπιγείων ἀνακομίζοντας τὴν διάνοιαν, τίς τε καὶ ὅσος ἐστὶν ὁ προσελαχὼς ἐμφρόνως διαλογίζεσθαι. γένοιτο δ' ἂν ἔδεν τῆς ἀληθείας ἐπὶ Θεῷ θεωρίας τιμαλφότερον, ἐπεὶ περ ἡμῖν τῆς εἰς λῆξιν μακαριότητος ἐμποιεῖ τὸ χρεῖμα τὴν μέθεξιν. Καὶ γὰρ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἴασις πρὸς τὸν ἐν τοῖς ἔρανοῖς πατέρα καὶ Θεὸν διαλέξεις ποιούμενος, αὐτῆ, Φησὶν, ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκω σὶ σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέσειλας Ἰησοῦν Χριστόν. καὶ μὴν καὶ ὁ πάνσοφος Μωσῆς τῶ τοιῶδε τυχεῖν γλιχόμενος ἐλιπαρῶ λέγων. εἰ εὐρηκα χάριν παρὰ σοὶ, ἐμφάνισόν μοι σε αὐτὸν γινώσκω σὶ σε. τεθέσθαι μὲν γὰρ ὁ Ἰσραὴλ αὐτὸν, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ Μωσῆς

Psal. 102.

Joan. 17.

Exod. 33.

ἀλλ' ἔπω γνωσῶς, ἀδητῶς δὲ μάλλον. κα-
ταβέβηκε γὰρ ἐν εἰδει πυρός, ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ
Σινᾶ. Ὅτι δὲ ἡ θεία τε καὶ ἀπόρρητος φύσις, ἔτε
αὐλόχημα νοεῖται πῦρ, ἔτε μὴν ὑποφέροιο
ἀν ὅλως ὁράσει καὶ ὀφθαλμοῖς, πεπληροφόρη-
κεν ὁ Χριστὸς εἰπὼν τοῖς Ἰουδαίοις πρὸς τὸ θεῶν
καὶ πατρὸς ἔτε Φωνὴν αὐτῶ ἀκηκόατε, ἔτε
εἶδος αὐτῶ ἐώρακατε. ἐπλάττετο γὰρ οἰκονομι-
κῶς ἐν πυρὶ τὸ θεῖον. Ὅτι δὲ τῆς ἀνωτάτω πα-
σῶν ἐνημερίας πρόξενον τοῖς ἐλεῖν ἀξίοις εἴη ἀν-
τῆς ἀκριβοῦς θεοπλίας τὸ χρῆμα, καὶ τῶν πρὸς
ἡμᾶς ἑτερογνωμόνων, ἐκδείξειαν οἱ λόγοι. Ἐφη
γὰρ πάλιν ὁ μνημονευθεὶς ἡμῖν ἀρτίως Ἀλέ-
ξανδρος ἀξίον δὲ μηδὲ ἐκείνο παραλιπεῖν, τὸ
καὶ αὐτὸ παρα τῆς θείας προνοίας τοῖς ἀνθρώ-
ποις δωρημένον, ἔ καὶ διὰ τῶν ἤδη προειρη-
μένων ἐπ' ὀλίγον ἐμνημονεύσαμεν. ἔσι δὲ τῶτο
ἐν τῇ πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ, τὴν ἀκροτάτην ἡ-
μῖν εὐδαιμονίαν κείσθαι, ὡς μὴ μισθὸς ἔξωθεν
τινας παρ' αὐτῶ, διὰ τῶτο περιμένειν, ἀλλ' ἐν
τῇ θεραπείᾳ τῇ πρὸς τῶτο, τῶ μεγίστῃ τῶν ἀγα-
θῶν τυγχάνειν. ὁμολογεῖται μὲν ἐν τὸ εὐδαι-
μονεῖν τοῖς ἀνθρώποις ἔχειν τὸ κεφάλαιον ἐν θεω-
ρίᾳ. τῆς γὰρ τιμιωτάτης τῆς ψυχῆς δυνάμεων
ἢ τις ἐστὶν ἢ κατὰ τὸν νῦν ἢ δὲ ἐνέργεια. θεωρία γὰρ
ἐστὶν ἢ τῶν ἐν τοῖς ἔσιν ἀρίστων ἀληθείης γνώσις.
ἀριστα δὲ τῶν ὄντων ἀπάντων τὰ θεῖα. ἐν τῇ τῶν
θεῶν ἄρα γνώσει τὸ εὐδαιμονεῖν ἡμῖν. Ὅτε τοί-
νυν κατὰ καὶ αὐτοὶ φασὶν οἱ ἰσογνώμονες τε αὐ-
τῶ καὶ σιωδισιδαίμονες, τὸ εὐδαιμονεῖν ἐστὶν
ἐν τῇ τῶν θεῶν θεωρίᾳ, πῶς ἔκ ἂν τις ὑπερ-
αγάσαστο τὸν τῶν ὅλων θεὸν, θεοπλίας ἀφορ-
μὴν τοῖς πρώτοις δωδωκότα τὸν ἐπὶ τῶ ξύλω
νόμον. ὁ καὶ ἐν μέσῳ τῶ παραδείσῳ πεφύτευτο;
διὰ τοι τὸ χρῆμα καὶ μάλα συχνῶς εἰς ἀνάμνη-
σιν τῶ νόμου καλεῖσθαι τῶ θεωμένους. καὶ διὰ
γε τῶ νόμου τῶ θεμένους τὴν ὑπεροχὴν, καὶ τὸ
ἐξάρτεον κάλλος ἀείπῳς διαφανιάζεσθαι. Οὐκ ἔν
τό γε ἦκον εἰς τὸν σκοπὸν τῶ δημιουργήσαντος, ἔ
πρὸς ζημίας τινός, ἢ βλάβης, γεγονόν τῶ ἀν-
δρὶ τὸ γνῶμα καλαθεῖσθαι τίς ἂν. ἔτε μὴν φα-
μὲν ἠγνοηκέναι τὰ ἐσόμενα τὸν ἀκήρατόν τε καὶ
ὑπὲρ πάντα νῦν. ἀλλ' οἶδε μὲν τὰ πάντα πρὶν
γενέσεως αὐτῶν, ἔναι δὲ ὡς περ καὶ ῥῶν ἐφίησι τὰ
ἀνθρώπινα, μάλιον ὅτι τῆς ἐκάστῃ προαιρέσεως
ἀπηρτημένον ὁράται τὸ δράσαι τι τὸ τυχόν, ἢ μὴ.
Ἐι δὲ ἐπέιπερ ἐστὶν ἀγαθός, καὶ ἀπληχθιμένον ἀεί,
ποιεῖσθαι φιλεῖ τὸ ἡμοιορηκός τῶ πρέποντι, καὶ

A sed nondum ita ut agnosceret, sed fen-
toret potius. Descendit enim specie ignis
in montem Sina. Quod autem diuina &
arcana natura neque re ipsa ignis intel-
ligatur, neque aspectui aut oculis subji-
ciatur, confirmavit Christus, cum de Deo
& patre dixit Iudæis : *Neque vocem ejus* Joan. 5.
audistis, neque formam ejus vidistis. Fin-
gebatur enim per dispensationem in-
igni Deus. Quod autem supremæ om-
nium felicitatis, qui modo eam ca-
pere digni sint, accurata Dei contem-
platio conciliatrix sit, vel eorum qui
a nobis dissentiant oratio demonstret.
Rursum enim ait is, cujus modo mentio-
nem fecimus, Alexander : *Neque vero*
id pratermitti æquum est, quod ipsum,
etiam hominibus diuina providentia mu-
nere datum est, cujus etiam in superio-
ribus nonnullam mentionem mouimus. Id
autem est, in pietate aduersus Deum,
summam nobis felicitatem esse positam, ut
ne mercedem aliunde ab ipso expectemus,
sed in ejus cultu bonorum maximum con-
sequamur. Confessum igitur est, felicitatis
hominibus in contemplatione caput esse.
Nam inter anime facultates, prestantis-
sima, que in mente est, hac operatio est.
Contemplatio quippe, cognitio vera est eo-
rum que in rebus sunt optima. At omnium
optima diuina sunt. In diuinorum ergo
cognitione felicitas nobis est. Quando
ergo, ut vel ipsi ajunt ejus opinionis so-
cii & superstitionis populares, in diui-
norum contemplatione beatitudo ver-
satur: quis est, qui Deum vniuersorum
non supra quam potest miretur & a-
met, qui Dei contemplandi primis ho-
minibus legem de ligno dederit? quod
& in medio erat paradiso situm, quia
in legis recordationem subinde vocari
intuentes oportebat, perque legem
certe latoris majestatem & præcullen-
tem pulchritudinem assidua cogitatione
vsurpare. Non ergo quantum ad con-
ditoris consilium attinet, damno cui-
quam aut noxæ viro fuisse muliercu-
lam quisquam putauerit. Neque vero
dicimus, futura ignorasse sinceram & re-
rum supremam mentem. Nouit quip-
pe omnia, priusquam fiant: ire autem
veluti secundo amne res humanas finit,
quia pendere a cujusque arbitrio cerni-
tur, ut agat quidlibet, aut non agat. Si
vero, quia bonus est, & semper odif-
se solet, siquid ab officio alienum est,

& ad id quod vſus eſt, tardum fuiſſe ſtatuat melius, neque in lucem venire quosdam initio ſinere, non de primis, opinor, ſolis cum eo expoſtulabimus, ſed de aliis quamplurimis, immo vero de omnibus, quotquot & poſt illos fuerunt & adhuc ſunt ignaui & improbi, & diuinas leges negligere ſoliti: ſed ſapientis, opinor, fuerit, ipſi quidem & ſoli tribuere, vt ſciat omnia, & res noſtras pro ſuo arbitratu regat. Certiſſime autem credere, recte omnia & inculpate ſe habere, eumque proſus de re quacunque inculſare, crimen habet ſummæ impietatis. Nam vt ait propheta Eſaias: *Quis nouit mentem Domini, aut quis conſiliarius eius fuit?* Sane autem bene Dauid ad eum Propheta clamat & ait: *In mari via tua, & ſemita tua in aquis multis, & veſtigia tua non cognofcentur.* Aſpectu enim difficile hominibus, immo proſum inafpectabile eſt, de ſingulis rebus noſtris conſilium ac voluntas, & eorum quæ fiunt via, rectoris omnium Dei. Attexam porro iis quæ memorauim, & magiſtrorum eius in ea ipſa re conſenſionem. Sic enim de nouo Porphyrius dixit: *Cum enim diuina mens ſit, quæ omnibus rebus præſit, & exuperante ſapientie magnitudine, ac potentie proprietate incomparabili, vniuerſa ordinarit & regat, pleraſque cauſas late-re hominum mentem, parua quippe, quamuis ſapienter videatur & veritatis indagatrix. Piam vero, ſi & eorum de quibus dubitat difficultatem perſequitur, obloqui non audere, bene autem eſſe vt ſunt, & ſentire, & prædicare, quodque bene ſint, ideo facta eſſe vt ſunt. Quid enim mens tanta atque talis, perperam facit? nec fas eſſe prudentiam noſtram facere, eius quod bene eſt cenſtricem, & imprudentiam eius quod male.* Minime igitur aberit a prudenti ratione, quæ a Deo ſunt, recte facta eſſe omnia & putare & dicere; impium vero funditusque reprobum, curioſe ſectari velle, quæ nunquam aſſequamur: quin potius emicent vltra meſuram & cogitationem noſtram. Ad-dit iis quæ dixi, & alia quadam aſſuit omnificius Iulianus.

ſai. 40.

ſal. 176.

Α τὸ ράθυμον εἰς τὸ χρεῶν, ὡς ἦν ἄμεινον, δι-
 ρίσατο τις· εἰδὲ παρελθεῖν εἰς γένεσιν τὴν ἀρ-
 χὴν ἐφείναι τισὶν, & ὡς μόνων, ὡς γε οἶμαι, τῶν
 πρώτων ἐγκαλέσομεν αὐτῶ, περὶ πλείων δὲ
 ὄσων ἐτέρων· μᾶλλον δὲ περὶ πάντων τῶν ὄσων
 καὶ μετ' ἐκείνης γεγόνασι, καὶ εἰσὶν εἰς δεῦρο,
 ράθυμοί τε καὶ ἀλίηλοι, καὶ τῶν θείων νόμων
 ἀλογεῖν εἰωθότες· ἀλλ' οἶμαι σοφὸν εἶη ἂν τῶ
 αὐτῶ μὲν καὶ μόνω τὸ εἶδεναι τὰ πάντα νέμεν,
 διοικεῖν δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς, καθ' ὃν ἂν ἐλοῖτο τρέ-
 πον. Πεπλήροϋσθε δὲ, ὅτι πάντα ὀρθῶς τε
 καὶ ἀνεπιπλήκτως ἔχετε, καὶ τὸ ἐπιτιμᾶν αὐτῶ
 περὶ ὅτι εἶν ὅλως, τῆς ἀνωτάτω δυσεβείας ἔ-
 χει τὴν γραφὴν· ὡς γὰρ ὁ προφήτης Ἡσαΐας
 φησὶ τίς ἐγνω νῦν κυρίως, ἢ τίς σύμβελλε αὐ-
 τῷ ἐγένετο; εἰ δὲ δὴ σφόδρα ὁ προφήτης Δα-
 βὶδ ἀναφθέγγεται, καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· ἐν τῇ
 θαλάσῃ αἱ ὁδοί σου, καὶ αἱ τρίβοί σου ἐν ὑ-
 दाσι πολλαῖς, καὶ τὰ ἵχνη σου εἰς γνωστῆσόν σου.
 δυσνάτοπλος γὰρ ἀνθρώποις, μᾶλλον δὲ καὶ ἀ-
 ποπλήτῳ πάντελῶς εἶη ἂν, ἢ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν καθ'
 ἡμᾶς, βεβλήτε καὶ θέλησις, καὶ αὐτῇ δὲ τῶν ποι-
 κμένων ἡ ὁδὸς, τῶ πάντων κράτιστος Θεὸς.
 Προσεποίησα δὲ οἷς ἔφη καὶ τῶν αὐτῶ διδασκά-
 λων, τὴν ἐν γε δὴ τῶ στυγνῶσιν. ἔφη γὰρ
 ὁ Πορφύριος ἔτω πάλιν νῦν γὰρ ὄλος θείας, τῶ
 ὄλων προεσώτῳ, καὶ σοφίας ὑπερβάλλουσι
 μεγέθει, δυνάμει τε καὶ ἀπαραβλήτῳ ιδιότη-
 τι, τὸ πᾶν διαλάσσει καὶ διοικεῖ, λα-
 θάνει μὲν τὰς πολλὰς αἰτίας, μικρὸν ὄντα τὸν
 ἀνθρώπινον νῦν· καὶ σοφὸς εἶναι δοκῆ, καὶ ἐρευ-
 νηλὴς τῆς ἀληθείας. εὐσεβὲς δὲ εἰ καὶ μεθήσει
 τῶν ἀπορρομένων τὸ δυσερευνῆτον, βλασφημεῖν
 μὲν μὴ τολμᾶν, καλῶς δὲ ἔχειν ὡς ἔχει, καὶ ἡγεῖ-
 σθαι καὶ λέγειν· καὶ ὅτι διὰ τὸ καλῶς ἔχειν ἂν
 ἔτως γέγονεν ὡς γέγονε. τί γὰρ ἂν νῦν τοσούτος
 καὶ τοιούτος παρανόμως ἔδρασε; ποιῆσθαι δὲ μὴ
 χρῆναι θεμιτὸν εἶναι τὴν ἡμετέραν στυγῶσιν τῶ κα-
 λῶς ἔχοντος ἐξελαστικῆν, καὶ τὸ ἡμῶν ἀσυνέτον
 τῶ κακῶς. Οὐκ εἶν τῶν ἐπὶ φρονήσει λόγων ἀ-
 μοιγήσειεν αἰετὴν ἡμιστά τε τὸ δεῖν ὀρθῶς οἰεσθαι τε
 καὶ λέγειν πεπραχθαι πάντα τὰ παρὰ Θεοῦ.
 ἀνόσιον δὲ καὶ πάντελῶς ἀπόπεμπλον τὸ περιερῆ-
 ζεσθαι φιλεῖν τὰ ὧν εἴη ἂν γένοιτο τίς πρὸς ἡ-
 μῶν ἢ θῆρα· διαθεῖ δὲ μᾶλλον ἐπέκεινα μέτρος
 καὶ διανοίας, τῆς ἐν ἡμῶν. Προσεπάγει δὲ οἷς ἔφη,
 καὶ ἕτερα ἅπαντα συνείρων εὐθὺς ὁ πάνσοφος
 Ἰουλιανός.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Τὸν γὰρ ὄφιν τὸν πρὸς τὴν Ἐυαν διαλεγόμενον, ποδαπῇ τινὶ φήσομεν χρῆσθαι διαλέκῳ; ἢ ἀναθρώπειά; καὶ τί διαφέρει τῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι πεπλασμένων μύθων τὰ τοιαύδε;

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Ἴδὲ δὴ πάλιν τοῖς ἀληθέσιν ἐπιμίᾳ, καὶ μύθοις αὐτὰ προσεικέναι φησὶ τοῖς Ἕλλησιν. Οὐδὲν ἔν ἄρα σαφῶς μύθος τε ὄντας, καὶ γρασπρεπῆ τερεῖσμάλα, καὶ ἕτερον ἔδεν, ἢ καὶ φρονεῖν ἀξιοῖ, καὶ εἰς θεησκείας ποιεῖται δυνάμιν. Ἀλλ' ἡμεῖς γε, ὡς τῶν, ἐτέρο φάμεν περὶ τῆς ἀγίας καὶ θεοπνεύστης γραφῆς. μυθικὸν γὰρ ἐν αὐτῇ πάντεσσι ἔδεν ἀληθείας δὲ τὰ πάντα μεμέστωλα. θαυμάζω δὲ ὅτι, καὶ τοῖς ἰσχνὸς ὦν ἄγαν, καὶ μαθημάτων, ὡς γέν ὀείλα, καὶ φησὶν, ἐσώλεικων ἐν ἀνήκοῳ, καὶ παρὰ τῶν ἀσθητῶν ἔσθ' ὅτε τὸν νῦν ἐνίεις, ἐσωήκειν, ὅτι τῇ τῆ πονηρῆ τε καὶ ἀρχεκάκῃ δαίμονῳ ἐνεργεία γέγονεν ἢ φωνῇ προκαλύμμα τῆς ἐνέσης αὐτῷ σκαιοτήτος πεικνόμενος τὸν ὄφιν. Ζῶς γὰρ τὸ τῆνικάδε λογικῆ μὴ ὄντος ἐτέρῃ ἐξ ἀπλότητος τῆς ἄγαν, ὡς τῆ τὸ γυνάμιον τάχα πρὸς καὶ ἐτέροις ζώοις δεδόσθαι ἀθρώπειά δυνάσθαι κεχρησθαι φωνῇ. Ὅτι δὲ χαλεπὸν ἔδεν τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, τὸ καὶ ἔσθ' ὅτε τισὶ τοῖς τοῖς ἐπιχειρεῖν, μάλιστ' ἀξιοχρεῶς τε καὶ μόνος τῆ Μωσέως ὁ λόγος, εἰς τε τὸ χρῆσθαι πληροφωρεῖν. Ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς τῆς τὰ αὐτὰ φρονεῖν ἠρημένους, τῆ καλασκώπλονι τὰ Χριστιανῶν, μὴ ἂν ἐθελήσαι, τοῖς πρὸς ἡμῶν σωμαίνεσαι λόγοις. Φέρε τὰς αὐτῶν πολυπραγμονήσαντες ἰσορίας, ὡς ἐνι, τὸ χρῆμα καλαδεικνύωμεν. Ὅμηρος μὲν ἔν τὰ τοῖς Ἕλλησι πεποιημένα, κατὰ τὴν Τροίαν σωλήθεις, ἕνα τῶν Ἀχιλλέως ἵππων, Ξάνθῳ ἔτῳ ἦν, καταμαντεύσασθαι τοῖς θάνατον ἰσχυρίζεσθαι, φάσθαι τε τὸν Ἡρω.

Ξάνθε, τί μοι θάνατον μαντεύσας;

Καλῆ μέλησε δὲ ἡκιστά τε, τῆ μὴ διεψεῦσθαι δοκεῖν. ἔφη γὰρ, ὅτι

Ἀυδήντα δ' ἔθηκε θεὰ λευκώλενος Ἡρη.

Προβαλεῖται δὲ ἴσως, τὰ σωλήθη πάλιν, καὶ μυθολογίαν ποιητικὴν εἶναι τὸ χρῆμα ἐρεῖ. ἔκιν, εἰ δοκεῖ, καλεῖσθαι μὲν τῶν Ὁμήρου ποιημάτων τὸ ψεῦδος. καὶ κα-

A IULIANVS.

Nam serpentem, qui cum Eua loquitur, quo tandem usum sermone dicemus? an humano? Quid a fictis Græcorum fabulis ista differunt?

CYRILLVS.

En rursus vera incessit, & Græcis ea fabulis similia esse dicit. Compertum igitur habet & fabulas esse, & anicularum garritus, nihilque aliud, ea quæ & rata habet, & in religionis vim trahit. Sed nos, o bone, nequaquam istud de sancta & diuinitus inspirata scriptura dicimus. Fabulosum namque in ea profus nihil: veritatis plena sunt omnia. Miror autem quod, acutissimus licet, & intimarum, ut ipse opinatur & prædicat, disciplinarum non imperitus, & extra res sensuum mentem aliquando attollens, non intelligat, improbi & malorum principis dæmonis efficacia factam esse vocem malignitatis suæ prætextum serpentem obtendentis. Quum enim rationis particeps tum animal aliud non esset, per nimiam simplicitatem rata est muliercula forsitan & aliis animalibus datum esse vocis humanæ usum. Quod autem immundis spiritibus difficile non sit talia interdum aliqua moliri; vel sola Mosis verba idonea sunt, quæ fidem plenissimam faciant. Sed quia verisimile est, qui ex eadem sint hæresi, qua iste rerum Christianarum obtrectator, orationi nostræ non assensuros, age excussis istorum historiis, quoad licet rem demonstremus. Homerus igitur res a Græcis ad Troiam gestas componens, unum Achillis equorum, Xanthus is erat, mortem ei auguratum esse affirmat, & dixisse Heroem:

Xanthe necem quid mi præ sagis?

Iliad. T. v. 420.

Minime vero neglexit, ut ne mentiri putaretur. Dixit enim:

Vocem illi Iuno formosis indidit vlnis.

Ibid. v. 407.

Sed opponet denuo quæ solet, idque poeticum commentum esse dicet. Ergo, si videtur, mendacii damnentur Homeri poemata,

& in ejus magistros crimen recidat. Vestigemus autem & alios, qui talia scriptarint. Porphyrius itaque ejus socius, & petulantis in nos maledicentiae parens, Pythagorae vitam exequens, sic alicubi scribit: *Nam quae narrantur de dicato Mycenis Phrygis Euphorbi cum Troicis spoliis Argivae Junoni hujus quoque clypeo, ut nimis peruulgata praetermittimus. Caucasum autem flumen narrant, cum pluribus sodalium trajicientem allocutum esse, & fluvium magna voce cunctis audientibus respondisse, AVE PYTHAGORA.* Sed subjecerint, opinor, aliqui, dixisse salutatum eum esse a fluvio, at non vtiq; Daemonem locutum. Bene habet. Erat igitur fortasse rationis compos aqua. Sed hoc, opinor, emotae mentis esse, neque fieri posse dicimus. Daemon igitur locutus est, idque Pythagorae praestigiarum argumentum erat, quod eum alloqui fluvius videbatur. At verum id non est, inquires, sed potius quaesita cauillatio. Ergo nisi ea, quam arcanam sapientiam Graeci nominant, sine arte, magica plenus erat, crimine vacet ipse, nugamur nos. Sin autem & praestigator & excantator, & istiusmodi artifex apparet, quidni vere dicatur, alicujus eorum, qui ipsi assidui haerent, demonum vi salutationem esse factam? Scribit rursus de eo Porphyrius ad hunc modum: *Ambulationes autem neque ipse inuidiose cum multis obibat, sed secundus vel tertius, in templis vel in lucis loca diligens & quietissima & amoenissima; amicos autem super moerere diligebat, qui primus amicorum communia esse omnia pronuntiavit, & amicum alterum semet, & cum valentibus ipse versabatur, corpore autem agros curabat, & animo agros consolabatur, ut diximus, hos quidem incantamentis & magia, illos vero musica.* Par autem est scilicet, & serpentem dicere humana nequissime voce vti, Caucasum fluvium potuisse, qui mago comis & affabilis fuit? Hujus quoque mentionem facit & sapientissimus Clemens in Stromatis, dicens: *Et Zoroastren Persan amulatus est Pythagoras, & arcanos hujus hominis libros, qui Prodicti sectam sequuntur, possidere se gloriantur,*

Stromat.
lib. 1.

Α τὰ τῶν αὐτῶν διδασκάλων ἠκέτω τὸ ἔγκλημα. Πολυπραγμονῶμεν δὲ καὶ ἑτέρας τοιαῦτά τινα συγγραφοτάς. Πορφύριος τὸν αὐτῶν κοινῶς, ἢ τῆς καθ' ἡμῶν ἀθυροσομίας πατρῆς, τὸν Πυθαγόρα βίον ἐξηγῶμεν, ὡδὲ πη Φησί· τὰ γὰρ ἰσορέμενα περὶ τῆς ἐν Μυκῆναις ἀνακειμένης σὺν Τροϊκοῖς λαφύροις τῆ Ἀργείᾳ Ἡρᾷ Εὐφύροβος τῶ Φρυγός, καὶ τῆς τῶν ἀσπίδος, παρίεμεν ὡς πάνυ δημῶδη. Καύκασον δὲ ἔφασαν ποταμὸν, σὺ πολλοῖς τῶν ἐταίρων διαδαίνοιά ποτε προσειπεῖν, καὶ ὁ ποταμὸς γεγωνότερον ἀνεφθέγγετο πάντων ἀκρόντων, ΧΑΙΡΕ ΠΥΘΑΓΟΡΑ. Ἄλλ' οἶμαι φαῖεν ἂν ἴσως τινὲς, ὡς προσειπεῖν μὲν αὐτὸν τὸν ποταμὸν ἔφη, ἔ μὴν ὅτι καὶ δαίμονιον ἐφθέγγετο. καλῶς. ἦν ἔν τάχα πρὸς λογικὸν τὸ ὕδωρ. ἀλλ' οἶμαι τετὶ καὶ νῦν παραπαρόντος, καὶ τῶν ἀμηχανῶν εἶναι φαμέν. Οὐκ ἔν δαίμονιον ἐφθέγγετο, καὶ τῆς Πυθαγόρα γοητείας ἐπίδειξις ἦν, τὸ προσφωνήσαι δοκεῖν τὸν ποταμὸν αὐτῶ. Ἄλλ' ἔν ἀληθὲς τῶτο, φιλοσοφία δὲ μάλλον. ἔν ἔν μὴ τῆς καλεμένης παρ' Ἑλλήσιν ἀπορρήτης σοφίας, ἢ τοι τῆς μάγας τέχνης ἐπίμεσος ἦν, ἀπηλλάχθω τῆς αἰτίας, ληρῶμεν ἡμεῖς. εἰ δὲ δὴ φαίνοιο γόης τε καὶ ἐπαδός, καὶ ταῦτα τεχνίτης, πῶς ἔν ἀληθὲς εἰπεῖν, ἐνεργεία τινός τῶν προσιζηκότων αὐτῶ δαίμονιων πεπράχθαι τὴν πρόσρησιν. Γράφει δὲ πάλιν ὁ Πορφύριος ὡδὲ περὶ αὐτῶ τῶν δὲ περὶ πάττας, ἔδὲ αὐτὸς ἐπιφθόνως μετὰ πολλῶν ἐποιεῖτο, ἀλλὰ δεύτερος, ἢ τρίτος ἐν ἱεροῖς, ἢ ἐν ἄλσεσι τῶν χωρίων ἐπιλεγόμενος, τὰ ἡσυχαιατά τε καὶ περικαλλέσασα. τῶν δὲ Φίλων ὑπερηγάπα, κοινὰ μὲν τὰ τῶν Φίλων εἶναι πρῶτος ἀποφηνάμενος, τὸν δὲ Φίλον ἄλλον αὐτὸν ἢ ὑγιαίνεσι μὲν αὐτοῖς σὺνδιέτριβε, κάμνοντας δὲ τὰ σώματα ἐθεράπευε, καὶ τὰς ψυχὰς νοσητέας παρεμυθεῖτο, καθάπερ ἔφαμεν, τῶν μὲν ἐπαδῶς καὶ μαγείας, τῶν δὲ μουσικῆς. Ἴσον δὲ οἶμαι, ἢ τὸν ὄφιν εἰπεῖν μὴ ἂν ἰσχύσαι ποτὲ, τῆ κατὰ ἀνθρώπον κερήσασαι φωνῆ, Καύκασον τε τὸν ποταμὸν, ὃς τῶ μάγῳ γέγονεν εὐπροσήγορος; Μέννηται τῶν καὶ ὁ σοφώτατος Κλήμης ἐν τοῖς Στρωματεῦσι λέγων· Ζωροάστρην τε τὸν Πέρσην Πυθαγόρας ἐζήλωσε, καὶ βίβλος ἀποκρύφους τάνδρος τῶδε, οἱ τὴν Προδικῶν μετιόντες ἄρεσιν, ἀυχῶσι κερήσασαι

ὅτι μὲν ἔν οἱ Μάγοι Περσικόν εἰσι γένος, ἐρῶ-
 σί πε πάντως. Ζωροάστρην γε μὴν εἰδείς
 ἀπαλλάξειε λόγος τῶ ταῖς μαγικαῖς ἐνισχῆσθαι
 τέχνας, ἔ δὴ καὶ πανάριστον ζηλωτὴν Πυθα-
 γόραν Φασίν, ὡς καὶ βίβλος ἀπορήτης παρ'
 αὐτῷ συνθεθεμένης ἀνχῆσαι τινάς. Ταυτὶ μὲν
 Πορφύριος τε καὶ Κλήμης. Φιλόσοφος δὲ
 τὸν Ἀπολλωνίαν βίον ἐξελεγεμένης καλλιπερίας
 καλασεμνύειν ἐπιχειρῶν, καὶ εἰς λήξιν ἀνα-
 φέρων τῶ πάντος θαύματος, ἀποκομίζει μὲν
 αὐτὸν πρὸς αὐτοῖς τοῖς ἀνωτάτω τέρμασι τῆς
 Θεβαίων γῆς, καὶ αὐτοῖς ἔφη τοῖς τῶ ποταμῷ
 καλαδῆποις ἐμβαλεῖν. συγγενέσθαι δὲ τοῖς αὐ-
 τόφιν Γυμνοσοφισαῖς, εὐ εἰδόσι καὶ αὐτοῖς τὸ ἀρι-
 τεύειν ἐν γοητείας. εἶτα Φησὶ τὸν τῶν ὄλων
 πρῶτος, Θεσπεσίαν ἔτ' ἦν, πρὸς τὸν
 Ἀπολλώνιον εἰπεῖν, αὐτῶς ἔτω Φωνῶς· ὅτι δὲ
 ἐν ἀδωαῖσιν σοφίζεσθαι, τὸ δὲνα, ἔφη, δέν-
 δρον· πλελέα δὲ ἦν, τρίτον ἀπ' ἐκείνης ὑφ' ᾧ
 διελέγοντο· πρόσπειτε τὸν σοφὸν Ἀπολλώνιον.
 καὶ πρόσπειτε μὲν αὐτὸν, ὡς ἐκελεύεσθαι, τὸ δέν-
 δρον· ἡ Φωνὴ δὲ ἦν ἑναρθεῖς τε καὶ θῆλυς.
 Διαμεμνήσομαι δὲ καὶ τῆς ἐν Δωδώνῃ δρυὸς,
 ἣν καὶ ἀνθρωπεία Φησὶ κεχεῖσθαι Φωνῆ. καὶ
 μὴν καὶ Ἰσίγονος ὁ Κιττιεύς, ἐν Ῥόδῳ τῆ νήσῳ
 τὸν τῶ Διὸς ταῦρον Φησὶν ἔκ ἀμοιρῆσαι λόγῳ
 τῶ κατ' ἡμᾶς. Ἄθρει δὲ ἔν, ὅπως τὰ τῶν γε-
 γοητευκῶν ἀτύματα, διαδείκνυσιν εὐ μά-
 λα, τῆ τῶν δαίμωνιων φύσει προσὸν ἀπολελεῖν
 ἐστ' ὅτε δῶσθαι Φωνῶς, καὶ ἔχ ὡς ἀπὸ γε-
 μόνων τῶν ἐν αἰσθήσει ζῶων, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν
 ἔξω Φωνῆς καὶ αἰσθήσεως, ὑδαλός τε Φημί,
 καὶ ξύλων. ὅν' ἔτ' οἶνω ἀπασιν ἑναργῆς, ὡς
 ἔκ ἂν τῶ γυνάμῳ προσδιείλετό τι, μόν' ἔ-
 ὶν καὶ κατ' ἑαυτὸν ὁ ὄφιν, φύσεως ἂν ἔχῃ
 τῆς ἐν λόγῳ καὶ νοεῖας· ὑπέδου γε μὴν τὸ
 αὐτῷ πρόσωπον ὁ ἀρχέκλειος σαλιανῶς, καλα-
 λησεῦσαι θελήσας τὸν ἀνθρώπον, τῆς δοθείσης
 ἀθανασίας αὐτῷ· πῶς ἔκ ἂν αἰτιώτο, τις καὶ
 μάλα εἰκότως, ὡς ἔ συμένει ταυτὶ, καίτοι πλεί-
 σην ὅσῃ ποιούμενα τὴν καλαβοῆν, μονοχ-
 χὶ τῶ πονηρῶ τε καὶ ἀνοσίῳ δράκοντι. εἰ δὲ
 αὐτὸς ἀπισεῖ, Φαίην ἂν ὅτι ἔ πάντως διὰ τῶ
 το εἶεν ἂν ἀνέφικτα τάλιθῃ. ὁ δὲ τοῖς ἀλη-
 θέσι ἔχ ὁμολογῶν, γελῶτο ἂν ἐν δίκῃ. Δια-
 περάνας δὲ κατὰ τὸ αὐτῷ δοῦν, τὸν ἐπὶ τῶ
 δε λόγον, καλανεανιεύειν πάλιν τῶν ἱερῶν γραμ-
 μάτων, καὶ Φησὶ·

A Magos itaque Persicum genus esse fate-
 buntur utique : at Zoroastrem certe nul-
 la oratio absoluerit, quin magicis arti-
 bus deditus fuerit, cujus optimum Py-
 thagoram æmulum dicunt fuisse, ut et-
 iam nonnulli gloriati sint arcanos quos-
 dam ab ipso libros esse compositos. Et
 hæc quidem tum Porphyrius, tum Cle-
 mens. At Philostratus, qui delectis ver-
 borum scitamentis Apollonii vitam ex-
 ornare conatur, & ad supremum vsque
 miraculum effert, ipsum quidem ad sum-
 mos fines agri Thebani deportat, & in
 ipsa dicit fluminis catadupa sese dedisse.
 Congressum autem cum iis qui illic sunt
 Gymnosofistis, peritissimis ipsis quoque
 prestigiarum : tum addit, omnium presu-
 lem, is erat Thespesion, Apollonio dixisse.
 Enimvero quoniam sapientia impotes non
 sumus ; tu, inquit, arbor, vlmus autem
 erat tertia ab illa sub qua differebant, sa-
 luta mihi sapientem Apollonium. Et com-
 pellavit eum quidem arbor uti iussa est :
 vox autem erat ἔ articulata ἔ femi-
 nea. Memorabo item Dodonæam quer-
 cum, quam & humana voce vsam di-
 cunt. Sed & Cittieus Ifigonus, in Rhodo
 insula, Iouis taurum ait humanæ vocis
 expertem non fuisse. Vide sis igitur, ut
 impostorum ludibria plane demon-
 strent, naturæ dæmonum inesse ut effi-
 cere interdum voces queant ; neque e
 sensu præditis modo animantibus, sed
 & voce & sensu expertibus, aqua dico
 & arboribus. Quum ergo manifestum
 omnibus sit, non fuisse allocutum mu-
 lierem solum & per se serpentem, qui
 naturæ sit nec ratione nec intellectu
 prædita, veruntamen subiisse ejus per-
 sonam mali patrem Satanam, quum data
 ipsi immortalitatis munere spoliare vel-
 let hominem ; quis non eum jure re-
 prehendar, ut qui hæc non intellexerit,
 quæ in scelestum & impium draconem
 tantum non maximum clamorem tol-
 lunt ? Quod si ipse non credit, non pro-
 pterea percipi veritas nequit. Ille au-
 tem veris non assentiens, merito ridea-
 tur. Sed transacto de his, ut ipsi libuit,
 sermone, in sacras literas juveniliter rur-
 sus insolescit, & ait :

IULIANVS.

A

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Deum autem boni & mali cognitione formati a se hominibus interdiceret, non summæ absurditatis est? Quid enim stultius esse possit eo, qui bonum & malum dignoscere non queat? Manifesto enim hæc non fugiet, mala dico; illa non persequetur, bona inquam. Quod autem prudentiæ caput est, qua nihil præstantius homini obtigerit, id hominem Deus gustare vetuit. Nam peculiare opus esse prudentiæ boni ac deterioris notitiam, vel dementibus planum est.

CYRILLVS.

At verborum Scripturæ vim eum ignorasse, inquisitio demonstrabit. Arbitror autem, vt manifesta rei totius natura fiat, paucis cum eo agendum. Nam omnimodis ignorare, quid bonum sit, quidque secus, pecunium sit, & lapidi potius aut trunco simillimum, a natura vero compote rationis alienissimum. At vis dictionis, scientiæ boni & mali videlicet, significat apud diuinas certe literas, non nuda veluti & sola ratione rerum scientiam capere, sed vt potestate atque experimento, in processu orationis liquido euidenterque demonstrabimus. Id vero dici operæ pretium puto, Deum vniuersorum ad bona opera hominem condidisse, vt e sacris literis patet, nullius boni egentem, & perfectum, quoad naturæ certe rationes, quæ in animo & corpore insunt. Nam mens ei donata erat eiusmodi, quæ Deum diuinasque res, pro attributo scilicet naturæ modulo, conspiceret, *Videmus enim per speculum perque ænigma*, vt scriptum est: desiderii autem in eorum, quæ miraretur quodlibet, plena, ac veluti simplicem & vnius formæ boni totius nacta scientiam, in idque indistracte intuens, quasi vnum id videns, & integris voluntatis motionibus eo inclinans, & summa in id alacritate tendens.

2. Cor. 13.

Τὸ δὲ καὶ τὸν Θεὸν ἀπαγορεύειν τὴν διάγνωσιν καλῶς τε καὶ φαύλως τοῖς ὑπ' αὐτῶν πλατῆσι ἀνθρώποις, ἃς ἔχ' ὑπερβολὴν ἀτοπίας ἔχει; Τί γὰρ ἂν ἡλιθιώτερον γένοιτο, τῶ μὴ δυναμένῳ διαγνώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν; δῆλον γὰρ, ὅτι τὰ μὲν εὐφραίνεται. λέγω δὲ τὰ κακὰ, τὰ δὲ εὐμεταδιώξει. λέγω δὲ τὰ καλὰ. Κεφάλαιον δὲ φρονήσεως ἀπηγόρευσε ὁ Θεὸς ἀνθρώπῳ γεύσασθαι, ἧς εὐδὲν ἂν εἴη τιμιώτερον ἀνθρώπῳ. ὅτι γὰρ ἡ τῶ καλῶ καὶ τῶ χείροντι διάγνωσις οἰκειὸν ἐστὶν ἔργον φρονήσεως, πρόδηλόν ἐστι παρὰ καὶ τοῖς ἀνοήτοις.

ΚΥΡΙΑΛΟΣ.

Ἠγνοητότα μὲν ἐν αὐτῶν γεγραμμένων δυνάμιν ἐκδείξειεν ἂν ἡ βάσανος. οἶμαι δὲ δεῖν ὑπέριε τῶν καλασῆσαι σαφῆ τὴν Ἐπιτομὴν πρᾶγματος φύσιν ὀλίγα ἄλλα πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν. τὸ μὲν γὰρ ὀλοτρόπως ἀγνοεῖν, τί μὲν ἐστὶ τὸ ἀγαθόν, τί δὲ δὴ καὶ τὸ ἀνάπαλιν, κτηνοπρεπὲς ἂν εἴη, ἢ λίθῳ μᾶλλον ἢ ξύλῳ προσπεφυκός. λογικῆς δὲ οἶμαι ψυχῆς ἀλλότριον παντελῶς. ἢ δὲ γε τῆς λέξεως δυνάμιν τῆς τῶ εἰδέναί φημι καλὸν τε καὶ φαῦλον, καλασημῆνειεν ἂν παρὰ γε ταῖς θεοπνεύσοις γραφαῖς, ἔχι δὴ παρὰ πάντως τὸ ὡς ἐν ψιλῇ καὶ μόνῃ δέχεσθαι γνώσει τῶν πραγμάτων τὴν ἐπιστήμην, ἀλλ' ὡς ἐν δυνάμει καὶ πείρα κατὰ τῶ λόγῳ προϊόντος ἡμῶν, σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς δειχθήσεται. ἐκεῖνο δὲ οἶμαι χρησιμὸν εἰπεῖν, ὡς ἐκτίσε μὲν τὸν ἄνθρωπον ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, καθὰ γέγραπται, ἀπροσδεᾶ παντὸς καλῶς, καὶ ἀρετίως ἔχοντα, κατὰ γε τῶς ἐνόητας λόγους τῆ φύσει, τῶς ἐν ψυχῇ τε φημι καὶ σώματι. Ἐπεποίητο μὲν γὰρ ὁ νῦν τοῖσιν αὐτῶν, ὡς οἶός τε εἶναι καθορᾶν Θεὸν τε καὶ τὰ αὐτῶν, κατὰ γε φημι τὸ ἐκνεμηθέν τῆ φύσει μέτρον· βλέπομεν γὰρ δι' ἐσόπτρα καὶ δι' ἀνίγματα, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐφέσεως δὲ τῆς εἰς πᾶν ὅτις τῶν θαυμασμένων ἐπίμεσος ἂν, καὶ οἰονείπως ἀπλήν ἔτι καὶ μονοειδῆ τὴν ἀγαθῶ παυλὸς λαχὼν ἐπιστήμην, καὶ εἰς αὐτὸ βλέπων ἀπεριπατάως, ὡς μόνον ὁρᾶν αὐτὸ καὶ ὀλοκλήροις θελημάτων ῥοπαῖς, ἀπονευκῶς καὶ ἐβελγρῶς εὐ μάλα πρὸς τῶτο ἰών.

Σῶμα γε μὴν αὐτῷ πεποίηται μὲν ἐκ γῆς, ἀ-
 μεινον δὲ θανάτῃ καὶ Φθορᾷ· καὶ γελῶντινες
 τῶν ἀπίστων τὸ εἰρημένον ἀκούοντες· ὅτι Θεὸς τε
 ἐθέλωντος ἦν, ἔ τοῖς νεύμασι ἢ τῶν πραγμά-
 των ἐπέλα Φύσις, πάντα τε καὶ πάντως, τὸ αὐτῷ
 δοκῶν, ἀρρήτοις τισὶν ἐνεργείας, ἐφικτὸν ἀπο-
 Φαινόντος· ὅτι τὸ κατὰ γνώμην αὐτῷ τῆτο καὶ τῶν
 γεγονότων ἐκάστω Φύσις· Οὐ γὰρ δὴ πρὸς Πλάτωνι
 μὲν ἐξέσαι λέγειν, ὡς ἐκ προσώπου Θεοῦ· τοῖς
 παρ' αὐτῶ γεγονόσιν, ἤγειν ἕρην, καὶ ἡλίω, καὶ
 ἄστρῳ, ἀ δὴ καὶ αἰσθητῶν ὀνομάζει Θεός· διὸ,
 ἐπέπερ γεγένηθε, καὶ ἀθάνατοι μὲν ἐσέ, ἐδὲ
 ἄλυτοι τὸ πᾶμπαν· ἔτι γε μὴν λυθήσεθε,
 ἐδὲ τεύξεθε θανάτῃ μοίρας, τῆς ἐμῆς βελή-
 σεως, μείζον· ἔτι δεσμῶ καὶ κυριώτερῃ λα-
 χόντες ἐκείνων, οἷς ὅτε ἐγένεθε ζῶμεθεῖσθε· Ἀ-
 πισήσομεν δὲ τοῖς Μωσέως γράμμασι, εἰ πέρα
 τῆ Φθείρεσθαι τεθεῖσθαι λέγοι, Θεὸς γε ἐθέλον-
 τῶ, τὸ Φθείρεσθαι πεφυκός· ἦν ἄρα θανάτῃ τὸ
 σῶμα κρεῖττον· ἐνεφύτευσε γὰρ αὐτῷ τὴν ζωὴν
 ὁ πάντων δημιουργός· ἐπειδὴ δὲ ἦν τῆ Φθείρε-
 σθαι πέρα· ἐμφύτης μὲν τὰς ἐφέσεις διεκλήρω-
 σαλο, τὰς ἐπὶ γε τοῖς ἐδωδίμοις καὶ παιδογονίας·
 ἀτυρῶνευλον δὲ τῆς εἰς τῆτο ῥοπαῖς τὸν νῦν
 ἔχων, ἐθαυμάζετο· ἔδρα γὰρ ἐλευθέρως τὸ
 δοκῶν, ἔπω τῆς σαρκος, τοῖς ἐκ τῆς Φθορᾷς
 πάθεσι ὑπηνευμένης· ἐπειδὴ δὲ προσκέρ-
 κε τῷ τεκίηναμένω Θεῷ τῆς δοθείσης ἀλογή-
 σας ἐντολής, καὶ ἀρχὴ γέγονεν ἀκρασίας αὐτῷ
 τῶν ἀπειρημένων ἢ βρώσις, νενίκηται τὸ ἐντεῦ-
 θεν, τῆς εἰς τὸ Φαῦλον ἡδονᾷς, καὶ τὴν Φύσιν
 τῆ σώματος, ὁ τῆς ἀμαρτίας νόμος εἰσέδου, καὶ
 καθάπερ ἐξ ἀνοσίχ ρίζης τῆς Φθορᾷς τὰ τῶν
 ἐκλόπων ἐπιθυμιῶν ἐβλάσησε πᾶσθι, καὶ οἶά
 τι τῶν ἀτιθάσων θηρίων, ἀγελάνει λοιπὸν ἐν ἡ-
 μῖν τὸ Φιλήδονον τῆς εἰς πᾶν ὅτις τῶν ἀρίστων
 προθυμίας ἀντανισάμενον· Καὶ γὰρ Παῦλος ὁ
 θεσπέσι, τοῖς ἀρρώσθημασι τῆς Φύσεως μονο-
 χι καὶ ἐπισυγνάτων Φησίν· οἶδαμεν δὲ ὅτι ὁ νό-
 μος πνευματικός ἐστιν· ἐγὼ δὲ σὰρκιν εἰμὶ,
 πεπραγμένον ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν· ὁ γὰρ κατ-
 εργάζομαι, ἔ γνώσκω, καὶ πάλιν· οἶδα γὰρ ὅ-
 τι καὶ οἶκί ἐν ἐμοὶ, τρέψω, ἐν τῇ σαρκί μου,
 τὸ ἀγαθόν· τὸ γὰρ θέλειν παρὰ κείλῃ μοι, τὸ δὲ
 κατεργάζεσθαι τὸ καλόν, ἔ· ἔ γὰρ ὁ θέλω ποιῶ
 ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ ἔ θέλω κακόν, τῆτο πρᾶτ-
 τω· εἰ δὲ, ὁ ἔ θέλω, τῆτο ποιῶ, ἐκέτι ἐγὼ ἐρ-
 γάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἢ οἶκῶσα ἐν ἐμοὶ ἀμαρ-

A Corpus ei quidem de terra datum erat,
 sed morte & interitu potentius, (rideant
 licet infidelium quidam, id quum audi-
 unt) quia Deo volente id fiebat, cujus
 nutibus rerum natura obsequitur, pror-
 fus planeque, quod ipsi visum est, arca-
 na quadam efficacia effectum reddente;
 quia quod ipse vult hoc vnicuique eo-
 rum quæ facta sunt natura est. Non enim
 Platoni videlicet fas erit dicere, tan-
 quam ex Dei persona, rebus a se con-
 ditis, celo, inquam, soli ac sideribus,
 quæ sensiles Deos etiam nominat: Ita-
 que quoniam facti estis, immortales qui-
 dem non estis, neque qui dissolui non pos-
 sitis. At non dissoluemini certe, neque
 mortis fati potiemini, voluntatem nacti
 meam, majus certe vinculum est poten-
 tius, quam quod, dum fiebatis, deinceps estis.
 Et Mosis scriptis fidem derogabimus, si
 ultra corruptionem positum esse, Deo
 quidem volente dicat, id quod corrup-
 pi natum est. Erat ergo corpus morte
 potentius. Vitam enim ipsi rerum Opi-
 fex indiderat. Quando igitur corruptio-
 nis fines excesserat, innatas quidem ap-
 petitiones sortitum erat edulium rerum
 & liberum procreationis; sed miraculo
 erat, qui mentem haberet illis motibus
 non obnoxiam. Agebat enim quodcun-
 que videbatur, nondum corruptionis
 morbis mancipata carne. Postea vero
 quam in molitorem sui Deum offendit,
 & datum mandatum neglexit, & intem-
 perantia initium illi vitiorum esus fuit,
 victus est deinceps iis quæ ad malum
 rapiunt voluptatibus, & naturam corpo-
 ris peccati lex subintravit, & ex corrup-
 tione tanquam impia radice imma-
 nium cupiditatum morbi pullularunt,
 & velut immanfueta bellua sævit de-
 mum in nobis amor voluptatis omni-
 bus omnium optimarum rerum studiis
 aduersus ac infestus. Diuinus itaque
 Paulus, ad naturæ infirmitates prope-
 modum etiam ingemiscens, ait: Scimus
 autem quod lex spiritualis est: ego autem
 carnalis sum, factus sub peccato. Quod
 enim facio, non cognosco. Et rursus: No-
 ui enim quod non habitat in me, hoc est,
 in carne mea, bonum. Velle enim adjacet
 mihi, non autem perficere bonum. Etenim
 quod volo bonum non facio, sed quod non
 volo malum, hoc operor. Si autem, quod
 non volo, hoc facio, non jam ego operor
 illud, sed inhabitans in me peccatum.

Rom. 7.

Si enim quis subtilius spectet innatam A
carni motionem, ad foedissimas pertur-
bationes, non habitat bonum in nobis.
Ista enim humanam mentem cogit ut
velit, idque inconsiderate, ea patrare,
quæ fas non est, & tanquam emptum
de hæsta mancipium seruitutis jugo in-
genuum subjungere audet. Intolerabi-
lem autem ejus vim obsistendi, & sapi-
entissimus ostendit Paulus, quum ait:
Rom. 7. *Condelector autem legi Dei, quoad inter-
riorem hominem. Video autem alteram B
legem repugnantem legi mentis meæ, &
captiuum dantem me legi peccati quæ est
in membris meis.* Quis igitur hominis
naturam eo & imbecillitatis & miseriæ
redegit? Improbissimus draco videlicet,
simplicem adhuc & innocentem mu-
lieris mentem subingressus, & ineffabili
gloria oblocutus. Etenim dicente Eva;
vetuisse quidem Deum vniuersi, ne esui
haberent lignum quod in medio esset
paradiso voluptatis, & mortem inter-
minatum esse si quis legem neglexisset,
Genes. 3. *fucum fecit, dicens: Non morte moriemini.
Nouit enim Deus, quacunque die de
ipso ederitis futuros vos quasi Deos, ut
sciatis quod cognosci potest boni & mali.*
Vide sis autem ut exitialis disciplinæ au-
ctor extiterit. Non enim verum iis di-
xisset, ait, vniuersi Deum; sed mentitum
potius, & per inuidiam vetuisse ne ede-
rent, ut qui optime sciret fore Deos quum
edissent. Calumniatus est itaque supre-
mam & ineffabilem naturam, & multi-
tudinis Deorum exitiosam doctrinam,
primorum hominum animis immisit,
eoque *calumniator* ac meritissimo appel-
latur. Irrupit autem, ut dixi, per præ-
uaricationem, naturam ejus corruptio,
& multiplices, qui ex ea sunt, morbos
vna intulit, quum hanc, opinor, boni &
mali notitiam, non simplicem ut quis-
piam dixerit mali notitiam, mente sus-
cepisset primus parens Adamus, siue
primigenii homines, sed ad mali sci-
entiam per res ipsas experientiamque,
Genes. 3. *deuenisset. Scriptum est igitur: Adam
vero cognouit Euam uxorem suam.*
At ne quisquam dixerit pro simplici
&, quæ in sola est notione, nunc esse
cognitionem positam, sed rem con-
gressus, *cognitionem* sacra litera nomi-
nauit. Diuinæ itaque scripturæ mos
est, notitiam per experimentum ipsum,

τία. Εἰ γὰρ δή τις ἔλοιπο λεπῶς καὶ ἀθρεῖν τὸ τῆς
σαρκὸς ἐμφύλον κίνημα, τὸ πρὸς γε φημι τὰ τῶν
παθῶν ἐκλοπώτατα, ὅσα οἰκεί ἐν ἡμῖν τὸ ἀγα-
θὸν καταβιάζεσθαι γὰρ τὸν νῦν ἀνθρώπινον, ἐπὶ
γε τὸ δὲν καὶ τὸ ἀκαίαιον ἐπιπῶς ἐλεῖσθαι δεῖν ἂ
μὴ φέρις, καὶ τοῖς δορυκλήτοις ἐν ἴσῳ δαλίας ὑπ-
άγειν ζυγαί, καὶ ἀλομα τὸν ἐλεύθερον ἀφὸ-
ρηλον δὲ τὴν ἀντίτασιν καὶ Παῦλος ὁ πάνσοφος ἀ-
ποφαίνει λέγων συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ,
καὶ τὸν ἔσω ἀνθρώπον. βλέπω δὲ ἕτερον νόμον,
ἀντιρροφούμενον τῷ νόμῳ τῆς νοῦς μου, καὶ ἀχμα-
λωρίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν
τοῖς μέλεσί μου. Τίς δὲ ἐν ἅρᾳ τὴν ἀνθρώπινα
φύσιν ἀδελφείας ὁμῆ καὶ ἀδελιότητι, εἰς τῶ-
το κατήγαγεν; ὁ παμπόνηρος δὲ δολοῦ-
των, τὴν ἀπλήν ἐτι καὶ ἀκαίριον τῶ γυναικί
διάνοιαν ὑπελθῶν, καὶ τῆς ἀρρήτου καὶ ἀγορεύ-
σας δόξης. καὶ τοι γὰρ λεγούσης τῆς Ἐυας, ὡς
ἀπέφησε μὲν ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἐδώδιμον αὐ-
τοῖς ποιείσθαι τὸ ξύλον τὸ ἐν μέσῳ τῶ παρα-
δείσῳ τῆς τρυφῆς, καὶ θάνατον δὲ προσηκέλη-
σε τῶ νόμῳ καὶ ἡμελησῶτι, πεφενάεικεν εἰπῶν
ἐ θανάτῳ ἀποθανείσθε, ἦδει γὰρ ὁ Θεός, ὅτι ἡ
ἀν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτῶ, ἔσεσθε ὡς θεοὶ τῶ
εἰδέναι γνωσὸν καλῶ καὶ πονηρῶ. Ἄθρει δὲ ἐν
ὅπως μαθημάτων ὀλεθρίων γέγονεν εὐρείης.
καὶ γὰρ εἰπεῖν ἔφη τὸ ἀληθὲς αὐτοῖς τὸν τῶν ὅλων
Θεόν, ψευδοπεπῆσαι δὲ μᾶλλον, ἀπειρξά τε φθό-
νω τῶ φαγεῖν, ὡς ἐν εἰδότα Θεός ἔσεσθαι κατε-
δηδοκῶτας διαβέβληκεν τοίνυν καὶ αὐτὴν τὴν ἀνω-
τάτῳ καὶ ἀπόρρητον φύσιν, καὶ τὸ τῆς πολυθείας
ὀλέθριον μάθημα ταῖς τῶν πρώτων ἐνήκε ψυ-
χαῖς καὶ διάβολος μὲν ὠνόμασαι, ταύτη λοι
καὶ σφόδρα εἰσότηας. εἰσήλατο δὲ, ὡς ἔφη, διὰ
τῆς παραβάσεως τὴν αὐτῶ φύσιν ἢ φθορά, καὶ
τὸ ἐξ αὐτῆς πολύτροπα συνεισέφρησε πάθη,
τῶτο οἶμαι γνωσὸν καλῶ καὶ πονηρῶ, ἀπαλήν
ὡς ἂν τις εἴποι, τὴν τῶ κακῶ γνώσιν λαβόντι
εἰς νῦν τῶ πρῶτατορος Ἀδάμ, ἦτοι τῶν γεγο-
νότων ἐν ἀρχαῖς, ἀλλ' ἐν τῆ τῶ κακῶ γνώσει, καὶ
Genes. 3. *διὰ πραγμάτων αὐτῶν καὶ πείρας γεγενημέ-
νης. γέγραπται γὰρ, ὅτι Ἀδάμ δὲ ἔγνω Ἐυαν
τὴν γυναῖκα αὐτῆς. Καὶ εἰδή πῶ φαίη τις ἂν
περὶ ἀπλής, καὶ ὡς ἐν γε τῆ κατὰ μόνην τὴν
εἰδήσιν τεθεῖσθαι νυνὶ τὴν γνώσιν, ἀλλ' ὅτι τὸ
χρῆμα τῆς συνόδου, γνώσιν ἔφη τὸ γεράμμα τὸ
ἱερόν. Ἐθος τοίνυν τῆ θεοπνεύτω γραφῆ, τὴν διὰ
πείρας αὐτῆς εἰδήσιν, τὴν ἐφ' ὅτῳ ἐν τῶν*

πρῶτον, ἐστὶ ὅτε, τῷ τῆς γνώσεως ὀνόμα-
 τι δηλῶν. Καὶ γὰρ ὁ μονογενὴς λόγος τῷ Θεῷ
 εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀναμορφῶν τὴν ἀνθρώπου
 φύσιν, κατήργηκε μὲν τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρ-
 κὶ γενόμενος ἄνθρωπος· μεθιστὰς δὲ ὑμᾶς, ὡς
 ἔφη, εἰς καινότητά ζωῆς, παλινάγειρον ποιῶ-
 ντα κελεύει τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως ἀξίωμα, καὶ
 ἐκείνο πάλιν ἀναφοιτᾶν ἀναπέδει γενικῶς, τὸ
 ἀξιάγασον κάλλος· ἔφη γὰρ· ἐρέθη τοῖς ἀρ-
 χαίοις· ἔμοιχεύσεις. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἔπι-
 θυμήσεις. Καίτοι τὸ χρῆμα δυσέφικτόν ἐστιν,
 ὡς γε οἶμαρ παντὶ καὶ δυσάλωτον, καὶ οἷον ὑπὲρ
 τὴν φύσιν. ἀλλ' ἔγωγε φρονεῖν ἔτι ἔα γεγρα-
 φῶς Παῦλος ὁ θεοπέσιος· τὸ γὰρ ἀδύνατον τῷ
 νόμῳ, ἐν ᾧ ἠδένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τὸν
 ἑαυτοῦ πέμψας ἴσον ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρ-
 τίας, καὶ περὶ ἀμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἀμαρ-
 τίαν ἐν σαρκὶ, ἵνα τὸ δικαίωμα τῷ νόμῳ πλη-
 ρωθῆ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατήσιν,
 ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. Οὐκ ἔτι μονογενὴς δι' ἡ-
 μᾶς ἐνανθρωπήσαντος ὁ τῆς ἀμαρτίας νόμος κατή-
 ῤηθη ἐν τῇ σαρκὶ, καὶ ὡς περὶ ἀνόπιν ἠέχθη
 τὰ κατ' ἡμᾶς ἀναδραμῆν ἔχοντα τὴν εἰς ὅπερ
 ἡμεῖς ἐν ἀρχαῖς δηλονότι, κατεμμεγεθῆτες καὶ
 θανάτου, καὶ φθορᾶς, καὶ σαρκικῆς ἡδονῆς, καὶ τῶν
 ἐτέρων ἐπιθυμιῶν, αἱ τὸν ἀδρανῆ καὶ ἀναλκικὸν
 κατελήζοντο νῦν σωόπλον ἔχουσαι τὴν φθο-
 ράν. Εἰρήνη μὲν ἐν ἀναγκᾷ οἶμαρ ταυτί. ἐπει-
 δὴ δὲ πως ἐν ἐκβολῇ γέγονεν ἡμῖν τῶν τοιούτων ὁ
 λόγος, ἐπανιένον δὲ εἰς οἶμον τὴν ἐν ἀρχαῖς
 ἔγεγόνασιν ἐν ἀγνοίᾳ καλῶς τε καὶ πονηρῶς,
 κατὰ τὸν παράδεισον οἱ πρῶτοι λογικοὶ ὄντες,
 τοῖς ἀνθρώποις πρέπασαν ἀπειληρώσαντο γνώ-
 σιν ἀρίως ἔχουσαι πρὸς πᾶν ὅτις ἐν τῶν ἀναγ-
 καίων αὐτοῖς, καὶ προσεφευκότων ἐστωδῶς, ἀπο-
 φήναντος τῷ δημογεγῶ. Ἀτυρᾶννευλον δὲ τὴν
 διάνοιαν ἔχοντες ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς, καὶ ταῖς
 ἐκ τόποις ἐπιθυμίαις, διελέξαν ἐν ἀγία καὶ
 τεισμακαεῖα ζωῇ. εἰςδραμῶσης δὲ, ὡς ἔφη,
 τῆς φθορᾶς, καὶ κεινημένων ἐν τῇ σαρκὶ, τῶν
 εἰς φαυλότητα καλαφερῶν ἡδονῶν, ἔτι ἐν
 ἀπλή τῇ γνώσει γεγόνασι τῷ κακῷ, ἀλλ' ἤδη
 καὶ διὰ πείρας αὐτῆς κενώρηκε τὸ ἀπρώσημα.
 Καὶ εἰ ἔλοιτό τις ταῖς ὑπὲρ σῶμα καὶ αἰσθησι-
 νοεραῖς ἐστίαις ἐπαφείναι τὴν βάσανον, ὅτι τὸ
 εἶδεναι καλόν, καὶ πρὸς γε τῷ, τὸ ἔμπαλλον
 ἐνεσὶ πρὸ πάντως αὐταῖς, ἀραρότως ἐρεῖ. ἔτι μὴν
 ὅτι καὶ ἔμπαθῶς, καὶ διααυτῆς τῆς πείρας, καὶ οἷον

A cujuslibet agendarum rerum, *cognitio-*
nis interdum nomine appellare. Ac pro-
 fecto vnigenitus Dei Sermo naturam
 hominis in pristinum reformans, pec-
 catum quidem aboleuit in carne, factus
 homo; sed in vitā nos, vt dixi, trans-
 ferens nouitatem, antiquam naturā di-
 gnitatem recuperare iubet, & ad illam
 generose reuerti suadet admirabilem
 pulchritudinem. *Dictum est*, igitur ait, *Matth. 5.*
antiquis, Non adulterabis. Ego autem vo-
bis dico, Non concupisces. Tamen si res est,
 B vt opinor, cuius factu & captu diffici-
 lis, ac veluti supra naturam. Verum ita
 sentire non sinit diuinus Paulus, qui scri-
 psit: *Quod enim impossibile legis, in quo Rom. 8.*
infirmabatur per carnem, Deus misso Fi-
lio suo in similitudine carnis peccati, & de
peccato condemnauit peccatum in carne,
vt justificatio legis impleretur in nobis,
qui secundum carnem non incedimus, sed
secundum spiritum. Ergo Vnigenito pro-
 pter nos homine facto, peccati lex in
 carne destructa est, & veluti sursum re-
 uocata natura nostra est, facto recurfa
 in id quod principio eramus, superio-
 res videlicet & morte & corruptione, &
 carnis voluptate, & ceteris cupiditati-
 bus, quæ ignauam & imbecillam men-
 tem socia corruptione depradabantur.
 Hac igitur necessario memorata sunt.
 Sed quando de rebus ejusmodi oratio
 digressa nobis est, in primam viam re-
 deundum est. In primis hominibus bo-
 ni & mali ignoratio intus paradysum
 non fuit. Ratione namque præditi
 conuenientem hominibus cognitionem
 fortiti sunt, quum ad omnia necessa-
 ria ipsorumque naturæ adnata integram
 Opifex attribuisset. Sed mente non ob-
 noxia carnis voluptatibus & insanis cu-
 piditatibus, in sancta & ter beata vita
 degebant. Sed quum irruisset, vt dixi,
 corruptio, & in carne se commouif-
 sent quæ ad improbitatem ducunt vo-
 luptates, non simplex in iis mali notio
 fuit, sed jam illis morbus in experi-
 mentum venit. Ac si quis velit de in-
 telligentibus, quæ corpus & sensum
 supra sunt, naturis anquirere, inesse
 prorsus iis vt bonum norint, diuersum-
 que insuper, affirmate dicet. At non
 cum affectione, ac per ipsum experi-
 mentum, sicque vt eo implicentur;

sicuti nimirum nobis quoque vsu venturum certe fuisse dicimus. E sanctis enim Angelis, qui principatum suum adhuc retinent, gloriosam & beatissimam & omnibus modis admirabilem vitam viuunt, mentem habentes in bonum versam & intentam penitus, quodque secus est rejicientes vt improbum. Nec enim in ignoratione mali versantur, caterum citra vim ac libere id cognoscunt. At qui stationem suam deseruerunt, & meliora spreuerunt, turpiora vero maluerunt, quanquam mali cognitionem etiam ante lapsum haberent, per ipsum tamen experimentum, euidentius habuerunt. Sed mente, si videtur, in propositarum quaestionum veritate stabilita, agendum orationem ad propositam nobis doctrinam, & ad ea quae mentem omnem superant, euehamus. Annon enim diuinam & mundo superiorem naturam, tam venerabilem & purissimam illam boni & mali scientiam habere fatebimur? At quomodo leges sancit, & turpia prohibet, ac delictorum modos denotat, ad meliora autem transfert, & ea clare demonstrat, vnde illustrem vereque eximiam gloriam capere liceat? Bona igitur & vnice boni effectrix, immo ipsummet bonum, diuina & ineffabilis natura est: at malum non ignorat, caterum nouit, at non ad actum: quod postquam nobis accidit, omnibus malis conflictati sumus. Instructa igitur nobis in hunc modum de ea re sententia, videamus quae sequuntur. Nam orationem suam Philosophus ille Iulianus his verbis concludit:

I V L I A N V S.

Vt serpens, de gente humana bene meritis, non ejus perditior sit. Neque hoc modo, sed addit rursus cum ait: In his Deus inuidus dicitur. Postquam enim participem prudentiae vidit hominem, vt ne, inquit, gustaret de ligno vitae, expulit eum e paradiso, diserte dicens: *Ecce Adam factus est vt vnus e nobis, vt cognoscat bonum & malum. Et nunc, ne quando extendat manum, & capiat de ligno vitae, & viuat in aeuum. Et emisit eum Dominus Deus e paradiso voluptatis.* Horum ergo quodlibet,

Gen. 3.

A ενισχημένως, καθάπερ ἀμέλει κ' ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν συμβεβηκέναι φαμέν. Ἐν γάρ τοι τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις, οἱ μὲν ἔτι τὴν ἑαυτῶν τηρῶντες ἀρχὴν, εὐκλεᾶ, καὶ τεισμακαρῖαν, καὶ τὴν ἐν παντὶ θαύματι τρίβουσι ζωὴν, ὀλοτρόπως μὲν εἰς τὸ ἀγαθὸν τετραμμένον τε κ' βλέποντα τὸν οἰκῆιον ἔχοντες νῦν, κατακλιθεὶς δὲ τὸ μὴ ἔσθως ἔχον. ἔ' γὰρ εἰσὶν ἐν ἀγνοίᾳ τῶ κακῶ, πλην ἀτυραννεύτως καὶ ἐλευθέρως. Οἱ δὲ δὴ τὸ ἴδιον ἀπολιπόντες οἰκητήριον, καὶ τ' ἀμεινόνων ὀλιγωρήσαντες, ἀνθηρημένοι δὲ ἰσχυρίῳ, καί τοι τὴν τῶ κακῶ γνῶσιν καὶ πρὸ αὐτῶν ἔχοντες τῶν ὀλιθημάτων, ἐναργέστερον ἐσχήασιν καὶ διὰ πείρας αὐτῆς. Ἀλλὰ γὰρ εἰ δοκεῖ τὸν νῦν πρῶσεμπεδῶντες εἰς ἀλήθειαν, τὴν ἐπί γε, Φημί, τοῖς προκειμένοις ἡμῖν θεωρήμασι, φέρε τὸν λόγον ἀναδιβάζωμεν, καὶ εἰς τὰ πάντος ἐπέκεινα νῦν. Ἄρα γὰρ τὴν θεῖαν τε, καὶ ὑπερκόσμιον φύσιν, τὴν ἔτω σεπλὴν καὶ πᾶναγνον, καλῶ τε καὶ πονηρῶ τὴν γνῶσιν ἔχειν δώσομεν; εἴτα, πῶς νομοθετεῖ, καὶ ἀποφάσκει μὲν τὰ ἰσχυρίῳ, καὶ τῶν πλημμελημάτων καταδείκνυσιν τρόπος, ἀποφέρει δὲ πρὸς τὰ βελτίῳ, καὶ τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτο βιώναι λαμπρῶς, καὶ τὴν ἐκκρίλον ἀληθῶς, ἐπ' αὐτῶ δὴ τῶ τῶ, δόξαν ἐλεῖν, καθίσησιν ἐναργῆ; Οὐκ ἔν, ἀγαθῆ μὲν καὶ μονοτρόπως ἀγαθῆς, μᾶλλον δὲ αὐτόχρημα τὸ ἀγαθόν, ἢ θεῖα τε εἰς καὶ ἀπόρρητῶ φύσις. Ἐκ ἡγνόηκε δὲ τὸ κακόν· πλην οἶδεν ἔ' πρακτικῶς· ὃ δὴ πεπονθότες ἡμεῖς, ἐν παντὶ γεύοναμεν κακῶ. Διεσκευασμένης δὲ ἔσθως ἡμῖν τῆς ἐπὶ τῶ τοῖς ἐννοίας ἰδῶμεν τὰ ἐφεξῆς. συμπέρασμα γ' τῶν ἑαυτῶ ποιῆται λόγων ὁ φιλόσοφος Ἰουλιανός, ἔτω λέγων

I O Y L I A N O S.

᾿Ωστε τὸν ὄφιν, ἐυεργέτην μᾶλλον, ἀλλ' ἔ' λυμεῶνα τῆς ἀνθρωπίνης εἶναι γενέσεως. κ' ἔ' χι τῶ το μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιφέρει πάλιν οἷς ἔφη· ἐπὶ τῶ τοῖς ὁ θεὸς λέγειαι βάσανον. ἐπειδὴ γ' τὸν ἀνθρώπον εἶδε τῆς φρονήσεως μελασχόλια, ἵνα μὴ, φησί, γεύσῃ τῶ ξύλου τῆς ζωῆς, ἐξέβαλεν αὐτὸν τῶ παραδείσῳ, διαρρήδην εἰπών· ἰδὲ Ἀδάμ γέγονεν ὡς εἰς ἔξ ἡμῶν, τῶ γινώσκων καλὸν κ' πονηρὸν. καὶ νῦν μή ποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα, καὶ λάβῃ ἀπὸ τῶ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ φάγῃ, καὶ ζῆσεται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἐξαπέσειλεν αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶ παραδείσῳ τ' τρυφῆς. Τῶ τῶν τοῖνυν ἕκαστον,

εἰ μὴ μῦθος εἴη ἔχων ἀπόρητον θεωρίαν, ὅπερ ἐγὼ νεόμικτα, πολλῆς γέμεσιν οἱ λόγοι περὶ τῆς Θεῆς βλασφημίας. τὸ γὰρ ἀγνοῆσαι μὲν ὡς ἡ γινομένη βοηθός, αἰτία τῆς παραπλώματός ἐσται, καὶ τὸ ἀπαγορευῆσαι καλῶς καὶ πονηρῶς τὴν γνῶσιν, ὃ μόνον σωῆσαι ἔοικε τὸν ἀνθρώπινον βίον, καὶ προσέτι τὸ ζηλοτυπῆσαι, μὴ τῆς ζωῆς μεταλαβῶν, ἀθάνατος ἐκ θνητῶν γένηται, φθονερῶς καὶ βασκανίας λίαν ἐστίν.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Ἀπόχρη μὲν ἐν ταῖς προειρημένα πρὸς ἐλεγχον τῆς ἐνέσεως αὐτῶν τοῖς λόγοις ἀβελτηρίας. λυπεῖ δὲ ἔδεν, μᾶλλον δὲ πρὸς καλῶς τοῖς ἐντευξομένοις γενήσεται, τὸ ἐφελῆσαι καὶ νυῦ ὀλίγα ἅπλα περὶ τῶν αὐτῶν εἰπεῖν. Οὐ γάρ τοι φρονήσεως μελεσχηκότα, λογικὸς γὰρ ἦν, καὶ γέγονεν ἔτις ἐν ἀρχαῖς, ἀπεσόβησε τῆς παραδείσεως τὸν ἀνθρώπον, ὃ τῶν ὅλων Θεός. ἀλλ' ἔδεν φθόνος καὶ βασκανίας ἔργον ἦν, κατὰ τετόλμηκεν εἰπεῖν, τὸ ἀπειρῆσαι φαγεῖν αὐτὸν τῆς ξύλης τῆς ζωῆς, ἵνα μὴ ζῆση εἰς τὸν αἰῶνα· ἀξιάγατος δὲ, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ δὴ τῆς προμηθεΐας ὁ τρόπος εἴη ἀνπαρά γε τοῖς ἀγίοις τὴν φρένα. Οὐ γὰρ ἔδει, τῶς ἀπαξ καὶ θείων νόμων ἡφειδνηκότας, καὶ ταῖς εἰς γαστέρα νενικημένους ἡδοναῖς, καὶ ἀθλιότητος λοιπὸν κατενηνεγμένους εἰς τῆτο, ὡς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῆς σώματος, τὸν νόμον ἀρρώσῃσαι τῆς ἀμαρτίας, διὰ τε τῆτο καλαφοιτήσῃ μελλόντας εἰς πᾶν ὅτι ἐν τῶν κατεψευγμένων, ἀτελεύτητον ἐν τῷ δε τῷ κόσμῳ σώζεσθαι κακόν, καὶ τοῖς ἀκαθάρτοις ἐν ἴσῳ πνεύμασι, μακρὰν καὶ ἀπηχθῆ μένην τῷ παναγίῳ Θεῷ διακίωνα ζωὴν. Ἀμεινον δὲ δήπερ φαίη τις ἂν, τοῖς τῶν καλῶς ἔχοντος ἡμαρτηκόσι, τὸ μὴ εἰσάπαν καὶ διηνεκῶς ὁρᾶσθαι πονηρῶς, καταλήξαι δὲ ὡς περ καὶ διελάσαι πρὸς πέρας τῶν κακῶν, κατασφραγίζοντας ἑαυτοῖς, καὶ γὰρ ἐλέος τινὸς ἐλπίδα διὰ τῶν κατὰ πάξ ἐν τάξει δίκης ὑποσῆναι τὸν θάνατον. Ἴνα τοίνυν μὴ διὰ πείρας αὐτῆς, τὴν τῶν κακῶν γνῶσιν ἐλῶν τὴν τῷ Θεῷ καλεσυγημένην μακρὰν ἔχοι ζωὴν ἐπὶ γῆς ὁ ἀνθρώπος, λίαν ἐυτεχνέστατα τῷ θανάτῳ τῆς σαρκὸς συνετέλλετο, τῆς ἐπ' αὐτῇ γαληνότητι καὶ φιλανθρωπίας τὸν ἔοικότα καιρὸν ἠγνοηκότος Θεῆ· καὶ τῆτο διδάσκει γεγραφῶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος, προεγνώσθαι μὲν τῷ Θεῷ τὸ μυστήριον πρὸ καταβολῆς κόσμου, πεφανερῶσθαι γὰρ μὴν ἐπ' ἐσχάτοις τῶν αἰῶνων καιροῖς, κατ' ὃν ἔδει τῶν τῆ ἀν-

nisi fabula sit, arcanam habens speculationem, id quod existimo, multis in Deum maledictis sermo iste redundat. Quod enim ignoravit, adjutricem lapsus causam futuram; quodque boni & mali cognitione interdixit, quo vno vitam hominum contineri videtur; quodque insuper invidit, ne vitam factus particeps ex mortali fieret immortalis, nimis invidi & maleuoli est.

B

CYRILLVS.

Abunde utique sunt, quæ dixit, ad arguendam verborum ejus vanitatem. Sed nihil habet incommodi, immo vtile erit lectoribus, de iisdem pauca etiam nunc addere. Non enim percepta prudentia, (rationis enim compos erat, talisque factus est ab initio) paradiso hominem absterruit vniuersorum Deus. At neque inuidiæ aut malevolentia erat, quemadmodum dicere ausus est, quod esu ligni vitam eum arcuit, ut ne æuum viueret, sed admirabilis in eo quoque ipso prouidentia ratio fuerit, iis certe quibus sana mens est. Nec enim decebat, qui semel diuinam etiam legem temerassent, & ventris voluptatibus victi essent, eoque miseria deuoluti, ut & in ipsa natura corporis infirma esset lex peccati, eoque ituri in omne probrum, sempiternum in mundo hoc malum retineri, & æque ac immundos spiritus, longam & sanctissimo Deo exotam vitam peruiuere. Præstabat nimirum, dixerit aliquis, iis qui in officium peccassent, non in perpetuum sempiternæque malos videri, desinere autem, & veluti ad mali metam peruenire, misericordiam certe alicujus sibi spem coaceruantes, eo quod semel poenæ loco mortem incurrissent. Ne igitur, capta per ipsum experimentum illa Deo inuisa mali cognitione, longa in terris vita homo frueretur, prudentissimo consilio morte carnis coercitus est, Deo clementia in ipsam atque humanitatis idoneum tempus non ignorante. Quod ipsum diuinus docet Paulus: *prænotum quidem Deo fuisse mysterium, ante constitutionem mundi, verum extremis temporibus seculi manifestatum esse, quo decebat ea quæ hui-*

Ephes. 1.

& 3.

mana natura acciderant corrigi. Nequam igitur fabulae istae sunt, oratio verius sapiens & necessaria, nec vlllo pacto a veritate dissentiens. Summa enim prouisione rerum opificem Deum morti subjunxisse, quum peccatorum dominatione teneri hominum naturam in primis quidem hominibus, Adamo, inquam, videret, ad veri, vt opinor, demonstrationem ipsa rerum experientia satis est: sed fidem insuper faciet & istius opinionum particeps Porphyrius. Sic enim scribit in eo ad Nemertium: *Deus autem, qui futura nouit, alios quidem propter pietatem etiam iuuenes vitæ praecepit, alios vero propter eas quae necessarius clades futurae sunt per eos. Horum autem miseratus, futuris ob inexpiabilia calamitatibus eximit.* Enimvero & alibi rursus ad hunc modum: *Chrysippus autem e Socratis disciplina, neque iis quae fierent addendum putabat, Quis nouit? Sed, omnino, Hoc erat melius.* Si enim Dei administratione melior designari nulla potest, omnino quae fiunt existimandum est fuisse melius ita esse, vii sunt. Nec enim tibi profecto, si abs Rege partem humani imperii aliquam administrandam accepisses, & e ciuitatis commodo legibus obtemperares, aliter liceret legitimam ciuitatem tueri, quam si ciuium alios alio traduceres, alios proscriberes, alios etiam interficeres, neque omnibus vitam seruares, quia id omnibus non expediret. At ei qui tantum mundum administrat non permittemus, sua vt sine reprehensione gubernet, quum rectissime ab eo regi vniuersa probatum sit, & per mortes eunti, & per mutationes, & per aetatum nullum discrimen. Accusabat igitur suos quoque doctores, qui nullum malum facinus prorsus arcanae prouidentiae rectoris omnium Dei tribuunt, sed eam potius indiscussam relinquentes pulcherrimo suffragio exornant. Nam, supremæ scientiae concedunt, sicuti pulchre periretque norit, utque ipsi videatur vni ac soli, res nostras gubernare. Neutiquam enim ab optimo & inculpato aberrarit aut verbo, aut facto.

A θρώπη φύσει συμβεβηκότων γενέσθαι τὴν ἐπανόρθωσιν. Οὐκ ἔν μὴ μυθολογία μὲν ἤμισά γε ταυτὶ, λόγοι δὲ μᾶλλον σοφοὶ τε καὶ ἀναγκαῖοι, καὶ κατ' ἑδὲνα τρόπον τῆς ἀληθείας ἡμαρτηκότες. ὅτι γὰρ οἰκονομικώτατα λίαν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς ὑπετίθει θανάτῳ, ταῖς ἀμαρτίας ἑωρατικῶς τυραννημένην τὴν ἀνθρώπου φύσιν, ὃς ἐν γε πρώτοις φησὶ, τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀδὰμ, ἀπόχρη μὲν, ὡς γε οἶμα, πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἀληθείας, καὶ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ πείρα. πισύσεται
B δὲ πρὸς τῷ καὶ ὁ τῶν αὐτῶ φρονημάτων κοινωνὸς Πορφύριος. ἔφη γὰρ ἕτως ἐν τῷ πρὸς Νημέρτιον λόγῳ. Θεὸς δὲ εἰδὼς τὸ μέλλον, φθάνει πολλάκις, τὰς μὲν δὲ εὐσέβειαν ἔτι νέεσ τῶ βίᾳ προδιεξάγων, τὰς δὲ διὰ τὰς μελλούσας ἀπ' αὐτῶν ἔσεσθαι βλάβας τοῖς οἰκειοτάτοις τὰς δὲ ἐλεῶν, μελλούσων ἕνεκα ἀνηκέστων συμφορῶν προεξαμρῶν. καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθεν πάλιν ᾧδὶ. Χρῦσιππος δὲ, ὁ Σωκράτει ἐπόμενος, ἔδὲ τοῖς γνωμομένοις ἐπιλέγειν ἤξις τὸ, τίς οἶδεν; ἀλλ' ὅτι πάντως, τῷτο ἦν ἀμεινον. εἰ γὰρ μὴ ἐστὶ διοίκησιν βελτίονα τῆς θείας ὑπογράφαι, πάντως τὰ γνωόμενα χρὴ νομίζειν, ὅτι ἕτως ἦν ἀμεινον ἔχειν, ὡς ἔχει. Οὐ γὰρ δὴ σοὶ μὲν μέρεσ τινὸς τῆς ἐν ἀνθρώποις ἀρχῆς προνοεῖν λαχόντι παρὰ τῷ τῆδε βασιλέως, ἐπὶ πε τῷ συμφέροντι τῆς πολιτείας τοῖς νόμοις πεφάρχεντι, ἀλλὰς ὅσα ἐνὴν τὴν πολιτείαν φυλάττειν νόμιμον, ἢ τὰς μὲν τῶν ἀρχομένων μετοικίζοντι, τὰς δὲ δημεύοντι, ἀλλὰς δὲ καὶ ἀποκτινῶντι, ἔδὲ πᾶσι τὸ ζῆν ἐφύλαξας, ὅτι μὴ τοῖς πᾶσι τῷτο συνέφερε. τῷ δὲ τὸν τοσούτον διοικῶντι κόσμον ὅσα ἐπιτρέφομεν διοικεῖν ἀμωμήτως τὰ ἑαυτῶ, ὡς καλῶς ἔχειν αὐτῶ τὰ ὅλα ἐδικαιώθη, καὶ διὰ θανάτου χωρεῖν, καὶ διὰ μεταβολῶν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἡλικιῶν ἀοριστίας. Κατηγόρευε δὲ ἐν ἡ τῶν ἑαυτῶ διδασκάλων, οἱ γράφονται μὲν παντελῶς ἐπ' ἑδὲν τῶν ἐκτόπων τὰς ἀπορρήτους οἰκονομίας,
E τῶ τῶν ὅλων κατεξουσιάζοντι Θεῶ. ἀπολυπραγμονήτες δὲ μᾶλλον νέμοντες αὐτὰς, τῆ παγκάλῃ τελμηκασί ψήφῳ. τῆ γὰρ ὑπερλάτῃ νενομηκασί γνώσει τὸ ὅπερ ἂν εἶδειν καλῶς, καὶ ἐπιστημόνας, καὶ ὡς αὐτῆ τε καὶ μόνῃ Φίλον ἦ, τὰ κατ' ἡμᾶς πηδαλιεχεῖν. καὶ ἑδὲνα γὰρ ἂν τρόπον ἀμαρτηοί, τῶ ὡς ἀριστά τε καὶ ἀμωμήτως ἔχοντο, ἢ λόγῳ τυχόν, ἢ πράγματι.

ὁ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν γεγονώς, σοφίας τε καὶ συνέσεως ἀρχὴ καὶ δόξη καὶ πρῦτανις. Οὐκ ἔνδοξα ἐφθόνησε Θεός. ἀλλ' ἐδὲ ζήλος κέντροις ἠτίωτο ἀν κατ' ἡμᾶς, ἐμμηχανῶς δὲ μάλλον, συνετίθει τὸ συμβεβηκός. ὅτι γὰρ τοῖς τῶν δρακονίῳ φενακισμοῖς εἰς ἐλπίδα ματαίαν συνηπάζετο, τάχα πρὸς καὶ οἰθεῖς ἔσεσθαι Θεός ὁ πρῶτος ἀνδρωπῶν, ἐμφαγῶν τῶν ξύλων, δέδειχεν ὁ Μωσῆς. εἰσπεκόμικε γὰρ τὸν τῶν ὄλων λέγοντα Θεόν· ἰδὲ Ἀδάμ γεγονός ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν. Οὐ γὰρ τοι Θεός διὰ τὴν παράβασιν ἦν, ἀλλ' ἐν ἐσχάτῃ ταλαπωρείᾳ κατεφωράτο καλαπεσῶν. τὸ δὲ γε πλήρωμα τῆς ἀγίας Τριᾶδος σαφές ἂν γένοιτο καὶ διὰ τῶν ἡμῶν. ἔγὰρ πρὸς τινα τῶν ἀγίων ἀγγέλων οὐ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἔφη ἂν, τὸ ἰδὲ Ἀδάμ γεγονός ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν. αὐτὴ δὲ μάλλον πρὸς ἑαυτὴν ἢ μία καὶ ἀπόρρητος φύσις, ἢ ἐν ἀγία τε καὶ ὁμοσχίῳ Τριᾶδι ποιεῖται τῶν λόγων. Μεθιστὰς δὲ πάλιν ἐφ' ἑτέρῃ τῆς κατ' ἡμῶν σκευωρίας τὸν τρόπον, συγκρίνειν πειράται τοῖς ἐαυτῶν παναθλίοις δόγμασι τὰ Χριστιανῶν, ἔτω λέγων·

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

ὑπὲρ δὲ ὧν ἐκεῖνοί τε ἀληθῶς ὑπὲρ Θεῶν δοξάζουσιν, ἡμῶν τε ἐξ ἀρχῆς οἱ πατέρες παρέδοσαν, ὁ μὲν ἡμέτερος ἔχει λόγος ὡδί. τὸν προσεχῆ τῶν κόσμων τῶν δὲ ἡμῶν ὑπὲρ γὰρ τῶν ἀνωτέρων τῶν Μωσῆς μὲν εἰρηκεν ὄλων ἐδὲν, ὅς γε ἐδὲ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀγγέλων ἐτόλμησέ τι φύσεως· ἀλλ' ὅτι μὲν λειτουργῶσι τῷ Θεῷ, πολλὰ καὶ πολλάκις εἶπεν. εἴτε δὲ γεγονότες, εἴτε ἀγέννητοι, εἴτε ὑπ' ἄλλῃ μὲν γεγονότες, ἄλλως δὲ λειτουργεῖν τεταγμένοι, εἴτε ἄλλως πᾶς, ἔδαμόθεν διώρισται. Περὶ δὲ ἕρην καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ, καὶ τῶν τῶν διεκοσμήθη διεξείσι. καὶ τὰ μὲν φησὶ κελεύσαι γενέσθαι τὸν Θεόν, ὡς περ ἡμέραν καὶ φῶς καὶ σέρεωμα. τὰ δὲ ποιῆσαι ὡς περ ἕρην καὶ γῆν, ἡλίον τε καὶ σελήνην. τὰ δὲ ὄντα, κρυπτόμενα δὲ, τέως διακρίνειν, κατὰ περ ὕδωρ οἶμα καὶ τὴν ξηραν. Πρὸς τῶν δὲ ἐδὲ περὶ γενέσεως ἢ περὶ ποιήσεως τῶν πνεύματων εἶπεν ἐτόλμησεν, ἀλλὰ μόνον· καὶ πνεῦμα Θεῶν ἐπέφερετο ἐπάνω τῶν ὕδατων. πότερον δὲ ἀγέννητον εἶναι ἢ γέγονεν, ἐδὲν διασαφεί.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Ὡς μὲν ἔν ἀκόσμως εὐρεσιεπεῖ, καὶ οἶον ἀφείς τὴν τῶν λόγων πρεπωδέσθαι εἰς τὸν μεταξὺ λῆρον ἐμπέπλωκεν, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν. πλην

A qui, aliis etiam omnibus sapientia ac prudentia principium est & donator & munerator. Non ergo invidit Deus. At neque amulationis stimulis vincebatur, uti nos, sed solerter potius de illo casu consulebat. Quod enim draconis fallaciis vanam in spem abriperetur, & Deum futurum se opinaretur homo primus, quum de ligno edisset declaravit Moses. Introduxit enim Deum uniuersorum dicentem: *Ecce Adamus factus est ut unus* Genes. 3. *e nobis.* Nec enim Deus erat per transgressionem, sed in ultimam calamitatem decidisse reperiatur. At sanctae Trinitatis plenitudo etiam ex his nobis innotescat. Nec enim qui supra omnem est creaturam ad quenquam e sanctis Angelis dixit: *Ecce Adam factus est ut unus e nobis*, quin ipsa potius ad semet unice & ineffabilis natura, quae in sancta & consubstantiali Trinitate est, verba facit. Translata deinde aliorum suae in nos fraudis machina, conferre cum felicissimis suis dogmatis Christianam fidem conatur, ita dicens:

IULIANVS.

Quae porro illi recte de Deo sentiunt, nobisque ab initio maiores tradiderunt, nostra haec doctrina est. Praesto esse mundo ejus opificem. Nam hoc superius nihil plane Moses dixit, qui neque de Angelorum natura quidquam est ausus, sed Deo quidem ministrare multis in locis ac saepe memorauit. At factine an increati, ab alione facti, alteri vero ministrare iussi sint, seu quo alio modo, nulli definitum est. De caelo autem & terra, quaeque his continentur, quomodo ornata sint, narrat. Et alia quidem fieri iussisse Deum dicit, ut diem, & lucem, & firmamentum: alia fecisse, ut caelum & terram, Solemque & Lunam. Quae autem essent, sed laterent, discreuisse, sicuti aquam opinor & aridam. Praeterea neque de ortu spiritus aut creatione quidquam dicere ausus est, sed vnum id: *Et Spiritus Dei ferebatur* Genes. 1. *desuper aqua;* increatus vero sit an factus, nihil indicat.

CYRILLVS.

Indecore itaque verba eum cudere, & orationis commodiore via relicta, in medias nugas incidere, nullo negotio videas.

Ad hæc quidem respondeamus ipsi. Re-
rum effectorem, vnum illum & supre-
mum & supra omnia Deum, aperte no-
bis diuinus ille Moses demonstrauit, ca-
terum per Filium in Spiritu sancto. Sic
enim rebus creatis intenta per relatio-
nem fuisse ineffabilis natura intelligi-
tur. Cur ergo dementissime e mentitur,
nihil prorsus dictum esse de supremo,
vt ipse loquitur, Deo? Quid enim supra
eum est, qui supra omnia est? quod prin-
cipii vniuersorum principium intelligi
queat? Ejus enim parens & magister Pla-
to, vnum quidem esse *opificem* statuit om-
nium *causam*, quem & mundo atten-
tum ait fuisse. Sed ante eum extitisse
Deum alterum, siue *ideam boni*. Tertiam
autem etiam *causam* affabricatur, ordine
quidem & natura primis inferiorem,
quam & *rerum animam* appellat. Nos
vero & sapientius & certius diuinæ con-
templationis munere ditati, eam quæ
supra omnes est creaturam, vnamque &
veram, & in sancta Trinitate diuinita-
tis naturam adorare docti sumus, Dei
præconum vocibus obsequentes. Dici-
mus itaque esse Deum & Patrem per
Filium in Spiritu omnium opificem, cu-
jus intellectilem, & supramundanam,
pulchritudinem inde conjectari, quis, opi-
nor, quo licet modo, possit, quod bene
se res creata habeant, sed & decoro sane
ordine productas esse vltro apparet. *Nam
inuisibilia ejus, inquit, a conditione mundi,
per ea que facta sunt intellectu perspicuntur,
& sempiterna ejus potestas ac diuini-
tas.* Consentaneam porro his dicimus
Platonis orationem, quum ait: *a rerum
que sentiuntur pulchritudine, ad eam que
intellectu cernitur Dei pulchritudinem de-
ueniendum esse: sed ab ea, que in legibus &
institutis, virtutem ejus spectandam esse.*
Laudantes itaque nos, & diuinæ per hæc
quoque contemplationis viam, (condi-
torem enim creatura prædicat;) non ex
iis modo quæ jam attulimus, Patrem
miramur, sed enim vt e perfecta imagine
Filio, majorem in modum obstupesci-
mus. Nobis enim quoad intellectum, Ge-
nitorem suum in propria natura repræ-
sentat. Quod autem & Plato ipse, licet
Deum primum illum, vt ipse alicubi
dicit, quietum & immotum statuatur, alio
modo per secundum, vt ipsi rursus pla-
cet, opificis more moueri non ignorarit.

Rom. 1.

A καὶ πρὸς γε ταυτὶ λέγωμεν αὐτῷ. Δημιουργὸν ἡ-
μῖν τῶν ὅλων, ἐναργῶς ἀπέφηνε Μωσῆς ὁ θε-
ωπέσι. ὁ τὸν ἕνα καὶ ἀνωτάτω, καὶ πάντως ἐπέκεινα
θεόν. πλὴν δὲ ἡς ἐν ἀγίῳ πνεύματι. προσε-
χῆς γὰρ ἔτρωτοῖς κτίσμασι σχετικῶς ἢ ἀπόρρη-
τῶ ἀννοοῖτο γενέσθαι φύσις. Ἄνθ' ὅτι δὴ ἐν ἀ-
νοητότατα διαψεύδειαι μηδὲν τὸ παράπαν εἰρη-
δαί λέγων περὶ τῶ, καθὰ φησιν αὐτὸς, ἀνωτάτω
θεῶ; τί γὰρ ἐπέκεινα τῶ πάντων ἐπέκεινα; ποία
B τῆς τῶν ὅλων ἀρχῆς νοοῖτ' ἂν ἀρχῆ; ὁ μὲν γὰρ
αὐτῶ πατὴρ καὶ διδάσκαλος Πλάτων, ἕνα μὲν
εἶναι τὸν δημιουργὸν διωείσατο τὸν ἀπάντων αἴτιον,
ὃν καὶ προσεχῆ τῷ κόσμῳ γενέσθαι φησί. προῦ-
φασάναί γε μὴν αὐτῶ θεὸν ἕτερον, ἦτοι τὴν
ἰδέαν τὰ γὰρ δὲ προσεπινοεῖ δὲ καὶ τρίτον αἴ-
τιον, τάξει δὲ καὶ φύσει τῶν πρώτων μειονεκτι-
μενον, ὃ δὴ καὶ ψυχὴν τῶν ὄντων ἀποκαλεῖ. Ἡ-
μεῖς δὲ σοφώτερον καὶ ἀκριβέστερον, τὸ τῆς θεο-
πλίας χρῆμα καταπληθίσαντες, τὴν πάντως
C ἐπέκεινα γενητῶ μιαν τε καὶ ἀληθῆ, καὶ ἐν ἀγίῳ
Τριάδι θεότητος φύσιν προσκινεῖν δεδιδάγμε-
θα, ταῖς τῶν θεηγόρων κατακολαθῆντες φω-
ναῖς. Φαμὲν ἔν, εἶναι τὸν θεὸν καὶ πατέρα, δὲ
ἡς ἐν πνεύματι, τῶν ὅλων δημιουργὸν, ἔ τὸ
νοητὸν κάλλος, καὶ ὑπερκόσμιον διατεκμηρα-
το ἂν οἰμά τις, κατὰ γε τὸν ἐγχωρεῖν τὸν τρόπον,
ἐξ ὧν εἰ ἔχει τὰ γεννητὰ, καὶ μὴν καὶ ἐν κόσ-
μῳ τῷ δέοντι παρενεχθῆναι πρὸς ὑπαρξιν ἀμο-
γῆλι διαφαινεῖται. τὰ γὰρ ἀόρατα, φησὶν, αὐτῶ
D ἀπὸ κλίσεως κόσμος, τοῖς ποιήμασι νοόμενα κα-
θορατα, ἦτε αἰδῶ αὐτῶ δυνάμεις καὶ θεϊότης.
Συμβῆναι δὲ τῶτοις φαμὲν, καὶ τὸν αὐτῶ τῶ
Πλάτωνος λόγον. ἔφη γὰρ, ὅτι ἀπὸ τῆς κάλλος
τῶν ἀόρατων, ἐπὶ τὸ νοητὸν τῶ θεῶ κάλλος ἀνα-
φοιῆσαι δεήσει. ἀπὸ δὲ τῶ ἐν τοῖς νόμοις καὶ τοῖς
ἐπιηδεύμασι, τὴν ἀρετὴν αὐτῶ δεῖ θεωρεῖν.
Ἐπαμνηστὲς τοίνυν ἡμεῖς καὶ τῆς διὰ τῶς θεο-
πλίας τὴν ὁδὸν διακέκραγε γὰρ ἡ κλίσις τὸν
δημιουργὸν, ἔκ ἐν μόνων ὧν ἀρετίως διεμνημο-
νεύσαμεν τὸν Πατέρα θαυμάζομεν, ἀλλὰ γὰρ
ὡς ἐξ εἰκόνος ἀκριβῶς τῶ ἡς, μειζόνως κατα-
τεθήπαμεν. γράφει γὰρ ἡμῖν νοητῶς τὸν εἰαυτῶ
γεννητόρα ἐν ἰδίῳ φύσει. Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Πλά-
των, καίτοι θεὸν τὸν πρῶτον, ὡς πῶ φησὶν αὐ-
τὸς, ἐν ἀτρεμῆσιν τε καὶ ἀκίνησιν τιθεῖς, καθ'
ἕτερον τρόπον διὰ τῶ δειλέρα κατὰ τὸ αὐτῶ πά-
λι δοκῆν δημιουργικῶς κινῆμενον, ἔκ ἡγνόηκε.

δια τῶν αὐτῶν λόγων ἀναμάθοι τις ἀν, ἔφη γὰρ ἄ
 ἔτως· εἰσὶ δὲ ἔτσι οἱ βίοι, ὁ μὲν πρῶτος, ὁ δὲ δευ-
 τέρου Θεῶ· δῆλον δὲ ὅτι ὁ μὲν πρῶτος Θεὸς
 ἔσαι ἔσως, ὁ δὲ δευτέρου ἔμπαλιν ἐσι κινῶμενος.
 ὁ μὲν ἐν πρῶτος, περὶ τὰ νοητά· ὁ δὲ δευτέρου,
 περὶ τὰ νοητά καὶ αἰσθητά. μὴ θαυμασθῆς δὲ πάλιν
 εἰ τῆτο ἔφην, πολὺ ἢ ἐτι θαυμαστότερον ἀκῶση-
 ἀντι ἢ προσῶσης τῶ δευτέρου κινήσεως, ἢ ἢν προσ-
 ἔσαν τῶ πρῶτου σάσιν, Φημι εἶναι κινήσιν σύμ-
 φυλον· ἀφ' ἧς ἦτε τάξις τῶ κόσμου, καὶ ἡ μόνη αἰ-
 διος καὶ σωτηρία ἀναχέται εἰς τὰ ὅλα. Ὅτε τοίνυν
 ἡ καὶ αὐτὸν πρῶτος σάσις σύμφυλος ἀννοῖτο,
 καὶ μάλα ὀρθῶς, τῆς προσῶσης τῶ δευτέρου
 κινήσεως συνυφίστησι ἢ ἔτως τὰ γεννητά, τάξι-
 τε καὶ διαμονὴν ἐκάστω νέμει· καλεῖται ψάθηκε
 μάτην τῆς τῶ Μωσέως συγγραφῆς ὁ ταύτης κα-
 τήγορος, ἔδεν τὸ παράπαν λέγων ἀποφῆνα-
 σαι περὶ τῶ πρῶτος τε καὶ ἀνωτάτω Θεῶ. καί-
 τοι γεγραφότα σαφῶς, ὡς τὰ πάντα παρήχθη
 παρὰ πατρὸς δι' ἧς ἐν πνεύματι, πρὸς τὸ εἶναι
 τε καὶ ὑφ' ἐσάσαι. Ἀλλ' ἔδεν, φησὶ, περὶ τῆς τῶν ἀγ-
 γέλων γενέσεως γεγραφῶς εὐρίσκειαι. ἔφ' ἔδει
 λέγειν, ἀ νοεῖν ἔχ οἶον τε. εἰ γὰρ ἐσιν ἀληθῆς, ὡς
 τὰ ἐν χερσὶν εὐρίσκομεν μετὰ βίας, καὶ τὸ γε-
 γραμμένον, καὶ αὐτῆ τῶν ἐν αἰσθήσει καὶ δοξασῶν ἢ
 ζήτησις δυσπρόσβλητος κομιδῆλαῖς ἡμετέρας ἐσὶ
 διανοίας· πῶς ἀν τις λέγοι τὰ ὑπὲρ αἰσθησῶν, καὶ
 ἀνωκισμένην λαχόντα τὴν δόξαν, τῶ παρ' ἡμῶν
 ὄντος λόγος. Ὅτι γὰρ γεννητοί, πῶς ἀν ἐνδοιάσει
 τις λειπρῶς αὐτῶς ὀνομάζοντες, καὶ τοῖς ἑτέροις
 νεύμασιν, ὡς ἐξ ἀνάγκης καλεζευγμένους. δῆ-
 λον γὰρ ἄπαν τὸ ὑπὸ ζυγόν· ἐλεύθερον δὲ τῆ
 φύσει παντελῶς ἔδεν, ὅπερ ἀν λέγοιτο λειπρῶ-
 γείν. ψάλλει δὲ πῶς καὶ ὁ Δαβὶδ· ὁ ποιῶν τῆς
 ἀγγέλων αὐτῶ πνεύματα, καὶ τῶ λειπρῶς αὐτῶ
 πυρὸς φλόγα. Ἐπειδὴ δὲ ταῖς κατὰ Μωσέως αἰ-
 τίας ἐνεσὶ τι τοῖστων ἔδεν γὰρ φησὶ περὶ τῶ θεῶ
 πνεύματος εἶπεν αὐτὸν, πότερον πότε γενητὸν ἢ
 ἀγένητον, πλὴν ὅτι μόνον Πνεῦμα Θεῶ ἐπεφῆρετο
 ἐπάνω τῶ ὕδατος ἀκῶτω πρὸς ἡμῶν. καίτοι πῶς
 ἔμαλλον νεκρῶς ἐχρῆν καὶ ἐξήλασμένως, τὴν τῶν
 λεγομένων καλαθρῆσαι δυνάμιν. Εἰ ἢ θεῶν ὅλων
 ὀνομάσαι Πνεῦμα, πῶς ἀν νοῖτο γενητὸν, ἢ πῶς ἰ-
 διον φυσικῶς τῶ ἀκῶς τὸ ἐκτισμένον; ἔκῶν ὡς ἐν
 τῶ φάσαι μόνον, ὅτι περ εἶη Πνεῦμα Θεῶ, μεμαρ-
 τύρηκεν ὅτι καὶ ἀγένητὸν ἐσιν. ἔγὰρ τοι παρ' αὐτὸν ἐ-
 τεροφύης καὶ ὀθνεῖον, ἔσιωδῶς τὸ ἐξ αὐτῶ καὶ φύσιν, εἶη
 αὐ κατὰ τῶ τοῖς θεωρήμασι πρέπον ἰάτε καὶ εἰοκότα.

A ex ejus verbis quivis intelligat, sic enim
 dixit: *Ista autem dice sunt alia quidem pri-
 mi, alia vero secundi Dei. Patet autem
 primum quidem Deum stantem fore, secun-
 dum vero e diverso semper moveri. Primus
 igitur circa ea que intelliguntur, secundus
 vero circa ea que intelliguntur & sentiun-
 tur. Ne mirere porro quod hac dixerim,
 multo enim mirabilius audies. Nam pro
 eo motu qui secundo inest, eum qui primo
 inest statum, dico esse innatum motum, abs
 quo & mundi ordo, & solus, & eternus, &
 B salutaris in uniuersa deriuatur. Quan-
 do itaque primi, ut ipse appellat, status
 innatus intelligitur, idque sane merito,
 ejus motus qui in primo est, sic enim
 res creatas constituit, & ordinem uniu-
 que & perpetuitatem impertit; temere
 in Mosis historiam cantilenas consuit
 ejus obtrectator, quum nihil eum de pri-
 mo & supremo Deo pronunciaffe dicit,
 tametsi aperte scripserit, producta esse
 omnia a Patre per Filium in Spiritu, ut
 sint & subsistant. Sed nihil, inquit, de
 Angelorum ortu scripsisse comperitur.
 C Nec enim dici attinebat, quæ intelli-
 gi non possunt. Si enim verum est, agre
 nos quæ in manibus nobis sunt inuenire,
 sicut scriptum est, & ipsa utique eorum,
 quæ sentimus & opinamur, mentibus
 nostris plane ad accessum difficilis in-
 quitio est; quis est, qui ea explicet, quæ
 sensum supra sunt, & alius oratione no-
 stra sitam gloriam obtinent. Nam crea-
 tos esse quis dubitet, quum ministros eos
 nominet, & alterius nutibus quasi neces-
 sitate subjunctos: seruit enim quicquid
 sub jugo est, liberum autem natura
 prorsus nihil est, quod ministrare dica-
 tur. Psallit autem alicubi & David: *Qui* Psal. 103.
facit Angelos suos spiritus, & ministros suos
flammam ignis. Quia vero in Mosis cri-
 minationibus tale quippiam est, nihil e-
 nim eum de diuino Spiritu dixisse ait,
 creatus an increatus sit, sed duntaxat,
Spiritus Dei superferebatur super aqua;
 audiat a nobis, tametsi quomodo eum
 non fuit satius attente ac pensim verbo-
 rum vim considerare. Si enim plane *Dei*
Spiritus appellatur, quomodo, creatus
 cogitari queat, aut quomodo natura
 proprium increati est id quod creatum
 est? Igitur eo vno, quo dixit *Spiritum Dei,*
 & increatum esse testatus est: non enim
 alius ab eo nature & extrarius, qui ex
 ipso substantialiter est, esse possit; si-
 quidem ut decet, ac par est, speculamur.*

Criminatur insuper Mosen præstantissimum, utpote qui nobis Deum vniuersorum introduxerit, modo eorum, quæ sunt, aliqua verbo producentem, modo vero etiam facientem. Et ad ista quidem dicimus optime ac sapientissime orationem illi de omnibus institutam esse. Decuit enim, decuit, auctorem omnium Deum declarari. Quod autem verbo & nutu perficiat quod velit, adjici vtilissimum fuit. Inest enim & nobis quoque, aliqua ut efficere possimus, cæterum non eodem modo. Longe abest: sed labore potius & manus opera materiam formantes, artificii quidem inventores & opifices nominamur. Superabit igitur incomparabili discrimine Dei opificium. Adducit enim in ortum quæ nunquam fuerunt, cæterum vna voluntate perfectior operum conspiciuntur, eique quod vult Sermo coagmentat. Sed horum fortasse nihil intelligit: perfricta vero fronte, quasi in Dei maledicta omnibus effusis habenis semper aliquid prioribus execrabilius excogitat, & ostendere nititur, vnum aliquem e multis, & qui particulares putantur Dii, esse oportere ac dici, qui Mosis literis prædicatur Deus, ut minimam quandam, quæ sub cælo est, terræ portionem nactus sit, Iudæam dico, & vnum ac solum Israelis sibi genus subjecerit, idque illi pro magno sit, ægreque possit iis quæ ad manum sunt prouidere; tum absurdas & pueriles sibi alias cogitationes conflans, sufficienti ratione se perfunctum putat. Porro singillatim vnumquodque eorum quæ deblaterauit, prætermittis quam plurimis, & quæcunque ejusdem sunt sententiæ, in pauca conferam. Ait igitur:

IULIANVS.

Quando itaque neque de attento mundi hujus opifice omnia Moses differatasse perspicitur, Hebræorum & majorum nostrorum de his ipsis sententiam inter se comparemus. Moses ait, mundi Opificem selegisse sibi gentem Hebræorum, & vni illi intentum esse, & illius curam gerere, ejusque solius diligentiam ipsi attribuit: aliarum vero gentium, quo modo, aut quibus sub Diis administrantur, mentionem ne vel minimam facit: nisi si quis ea concesserit, quod Solem ipsis ac Lunam partitus est. Sed de his quidem paulo etiam post.

λόγον. Αἰτιᾶται δὲ πρὸς τέτοις τὸν πανάριστον Μωσέα, ἅτε δὴ τὸν τῶν ὄλων ἡμῶν εἰσκομίσαντα Θεὸν, πῶς μὲν λόγῳ παρενεγκόνα πρὸς ὑπαρξίν τῶν ὄλων τινὰ, πῶς δὲ καὶ πεποιηκότα. καὶ πρὸς γε τὸτο Φαμέν, ὡς ἀεὶ τὰ τε καὶ μάλα ἐμφρόνως, ὁ ἐφ' ἅπασιν αὐτῷ διήρτισαι λόγῳ. ἔδει γὰρ ἔδει γενεσιουργὸν μὲν τῶν ὄλων ἀποφῆναι τὸν Θεόν. ὅτι δὲ λόγῳ καὶ νεύματι καλορθοῖ τὸ δοκῆν, χρειωδέστατα προσεπενεγκεῖν. ἔνεσι μὲν γὰρ καὶ ἡμῶν αὐτοῖς τὸ δημιουργεῖν διώματα τινα, πληρῆ καὶ ἐν ἴσῳ τρόπῳ. πολλὰ γὰρ καὶ δεῖ, πόνῳ δὲ μάλλον καὶ χειρουργικῶς εἰδοποιεῖν τὴν ὕλην, ἐυτεχνίας μὲν εὐρεῖαι κεκλήμεθα καὶ δημιουργοί. Οὐκ ἔν ὑπαρκείσειαι τὰ Θεῶ καὶ ἀσυγκείτοις διαφοραῖς. παρὰ γὰρ μὲν γὰρ εἰς γενέσειν τὰ ἐκ ὄλων ποτὲ, πληρῆ ὡς ἐν γε τῷ θελήσει μόνον ἀπολεσῆς τῶν ἔργων ὁράται, καὶ συμπήγνυσιν αὐτῷ τὸ δοκῆν ὁ λόγος. Ἀλλὰ γὰρ ἴσως συνήσει μὲν τῶν τοιούτων ἔδεν· ἀπερυθειάσας δὲ ὡς περὶ καὶ τῆς κατὰ Θεῶ λαιδορίας ὅλας ἐπαφείας τὰς ἡμῶν, αἰετὶ τῶν πρώτων προσεπινοεῖ δυσσεβέδες ἔρον, καὶ πειρᾶται δεικνύειν ἕνα τινὰ τῶ πολλῶν, καὶ τὸ ἀνά μέρος νοσημένων θεῶν, χρῆναί τε ὑπάρχειν καὶ λέγεσθαι τὸ διὰ τῶ Μωσέως γραμμμάτων κεκηρυγμένον Θεόν, ὡς καὶ ὀλιγίστην ἴνα τῆς ὑφ' ἡλίῳ μοίραν ἀπολαχέειν, φησὶ δὴ τὴν Ἰσραήλ, ἐν τε καὶ μόνον τὸ ἐξ Ἰσραήλ αὐτῷ καλαζεύξαι γένῳ, καὶ ἀγαπητῶς τάχα παρὸς καὶ μόλις τῶν ὑπὸ χεῖρα διώματα προνοεῖν· εἶτα τινὰς ἀλλοκότους καὶ μειρακιώδεις αὐτῷ σωλιδεῖς ἐννοίας, ἀποχρῶσαν οἰεταὶ ποιήσασθαι τὴν ἀπόδειξιν. Ἐκθήσομαι δὲ ἀνά μέρος ἕκαστα τῶν παρ' αὐτῶ πεφλυαρημένων, τὰ πλείστα παρῆς, ὅσα τε τῆς ἴσης ἀπῆρηται διανοίας ὡς ἐν ὀλίγοις συνενεγκῶν. ἔφη τοίνυν

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Οὐκ ἔν ἐπειδή περ ἔδεν περὶ τῶ προσεχῆς τῶ κόσμῳ τέττε δημιουργῶ πάντα διελεγμένῳ φαίνεται Μωσῆς, τὴν τε Ἑβραίων καὶ τὴν τῶν ἡμετέρων πατέρων δόξαν ἡπὲρ αὐτῶν τέτων ἀντιπαραθῶμεν ἀλλήλαις. ὁ Μωσῆς φησὶ τὸν τῶ κόσμῳ δημιουργὸν ἐκλέξασθαι τὸ τῶν Ἑβραίων ἔθνῳ, καὶ προσέχειν ἐκεῖνα μόνῳ, καὶ ἐκεῖνος φρονίσιαι, καὶ δίδωσιν αὐτῷ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶ μόνῳ· τῶν δὲ ἄλλων ἔθνῶν, ὅπως ἢ ὑφ' οἷς τισὶ διοικεῖνται θεοῖς, ἔδ' ἡντινῶν μνείαν πεποιήσαι· πλὴν εἰ μή τις ἐκεῖνα συγχωρήσειεν, ὅτι τὸν Ἥλιον αὐτοῖς καὶ τὴν Σελήνην ἀπένειμεν. Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τέτων, καὶ μικρὸν ὑπερον.

πλήν ὅτι τῷ Ἰσραὴλ αὐτῷ μόνῳ Θεῷ, καὶ τῆς Ἰουδαίας, καὶ τῆς ἐκλεκτῆς Φησὶν εἶναι, αὐτὸς τε, καὶ οἱ μετ' ἐκείνου προφήται, καὶ Ἰησοῦς ὁ Ναζαρεῖτῃς, ἐπιδείξω· ἀλλὰ καὶ τὸν πάντας πανταχῶς τῶν πρώποτε γόντας καὶ ἀπατεῶνας ὑπερβαλλόμενον Παῦλον. Ἀκῶστετε δὲ τῶν λέξεων αὐτῶν. πρῶτον μὲν, τῶν Μωσέως· σὺ δὲ ἐρεῖς τῷ Φαραῶ· υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραὴλ. εἶπεν δὲ, ἐξαποσειλον τὸν λαόν μου, ἵνα μοι λατρεύσῃ· σὺ δὲ ἄρα ἐβόλας ἐξαποσειλαὶ αὐτόν. καὶ μικρὸν ὕστερον καὶ λέγασιν αὐτῷ, ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων προσκέκληται ἡμᾶς. πορευσόμεθα ἔν εἰς τὴν ἔρημον, ὁδὸν ἡμερῶν τριῶν, ὅπως θύσωμεν κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν. καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν ὁμοίως κύριος ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων ἐξαπέσάλκε με πρὸς σέ, λέγων, ἐξαποσειλον τὸν λαόν μου, ἵνα μοι λατρεύσω ἐν τῇ ἔρημῳ.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Συμμερίζει δὲ τῶν καὶ ἐτέρας χρήσεις ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων συνειλεγμένας, ἐμπέδων ἐπιχειρῶν, ὅτι δὴ μόνῳ τῷ Ἰσραὴλ ὠνόμασαι Θεός, καὶ κληρῶν ἰδικὸς αὐτῷ τὸ ἐξ Ἀβραάμ γενέσθαι. εἶτα τῶν αὐτῶν λόγων ποιεῖται συμπέρασμα. τὸ, ὅτι προσήκει τὸν τῶν Ἑβραίων Θεόν, ἔχει δὴ τῷ κόσμῳ πάντως γενεσιουργὸν ὑπάρχειν οἰεσθαι, καὶ τῶν ὅλων κατεξουσιάζειν, συμεσάλαθαι δὲ, ὡς ἐφην, καὶ πεπερασμένην ἔχουσα τὴν ἀρχὴν, ἀναμιξῆ τοῖς ἄλλοις νοεῖσθαι θεοῖς. Οὐκ ἔστι μὲν ἔν τῆς ἐνδόξης αὐτῷ σκιαότητι ὁ σκοπός. Ἀντεπόισομεν δὲ καὶ ἡμεῖς τῶν ἐφ' ἐκάστω λόγῳ, ταῖς ἐκείνων πανουργίας ἀντανισάντες τὸ ἀληθές, ὡς ἂν εἰδῆεν οἱ τὰ αὐτῶν θαυμάζοντες, ἀπειροκάλως αὐτόν, ταῖς τῆς θεοπνεύστου γραφῆς κεχρησθαι φωναῖς, ἵνα τις εἶναι δοκοῖ σοφός, καὶ ἐν τοῖς Χριστιανῶν δόγμασι κατεσπασμένον. ὅτι δὲ σιωπῆσι μὲν παντελῶς ἔδεν, περιαιτίζεσθαι δὲ καὶ πεφρόνηκε μέγα, καὶ ἀχαλίνως ψευδήγορεῖ, δι' αὐτῶν εἰσόμεθα τῶν πραγμάτων. Πεφενάκιε μὲν ἔν τὸν ἴσῳ ὅλων Θεόν, ἀφειδήσασθαι μὲν ὁλοσρόπως αὐτῶν ἄλλων ἐθνῶν. ἔκ οἷδ' ὅπως διαλεινόμενος ἀπονεμέσθαι δὲ τὴν Ἰουδαίαν, καὶ μόνοις τοῖς ἐξ ἡμῶν Ἰσραὴλ τῆς αὐτῶν βασιλείας εἶναι τὸν ζυγόν. Ὅθεν ἂν οἰμά τις εὖ μάλα διατεκμήρατο, τῆς ἐνδόξης Ἰουδαίων διανοίας τὸ ἀδρανές, ὅτι ἦν ὑπὸ πόδας ἀπασαν ἔχει τὴν κτίσιν ἢ ἀνωτάτω φύσιν, καὶ προνοεῖ τῶν ὅλων, παντελῶς ἠγνόηκε. μάλιστ' αὖ μὲν ἐγκαταβεβλήσθαι φημὲν

A Caterum, quod ipsius Israelis solius Deum, ac Iudææ, eosque delectos esse dicat, ipseque, & qui post eum propheta, & Jesus ille Nazarenus, demonstra- bo, sed & ille qui omnes omnino unquam, qui fuerunt præstigiatores impostoresque, superavit Paulus. Eorum porro verba audietis; primum Moyses: *Tu Exod. 4. v. 22. 23. autem dices Pharaoni: Filius meus primogenitus Israel. dixi autem, Dimitte populum meum, ut mihi seruiat: tu vero noluisti dimittere eum.* Et post paulo: *Et cap. 5. v. 3. dicunt ei, Deus Hebræorum aduocavit nos. Proficiscemur ergo in desertum, diem dierum trium, ut sacrificemus Domino Deo nostro.* Et statim rursus ad eundem modum: *Dominus Deus Hebræorum misit me ad te, dicens: Dimitte populum meum, ut seruiant mihi in deserto.* cap. 7. v. 16.

CYRILLVS.

C His contexit alia oracula e sacris collecta literis, confirmare nitens, solius Israelis Deum nominatum esse, & sortem illi peculiarem genus Abraham esse attributum; tum orationem suam concludit: Deum Hebræorum non totius mundi creatorem esse, existimari decere, & vniuersorum habere potestatem, sed coercitum esse, ut dixi, & qui definitum imperium habeat, cum aliis promiscue Diis censendum. Iste igitur ejus, quæ in ipso est, ferocia scopus. Regeremus autem & nos inuicem orationem quoque de singulis, dolis illius veritatem opponentes, ut sciant, qui eum mirantur rustice, illum diuinæ Scripturæ abufum vocibus, ut aliquis sapiens videretur, & in Christianorum dogmatis exercitatus. Quam vero sapiat nihil, sed sibi arroget, ac multum sumat & effrenate mentiatur, res ipsa nos docebit. Imposuit ergo Deo vniuersorum, gentes ipsum alias habere derelictui nescio quo pacto pertendens: attributam vero ipsi Iudæam, & solis e sanguine Israelis regni ejus dispertitum esse jugum. Vnde quiuis, opinor, Iuliani mentis imbecillitatem colligat. Ignorat enim prorsus, supremam naturam habere sub pedibus creaturam omnem, & vniuerso plane prouidere.

hominis quidem naturæ maxime inditam esse Dei cognitionem, & cuiusvis utilis ac necessarij nativam scientiam ipsi Opificem inseuisse. Par autem erat, ut cui sic ornato esse contigisset, etiam a mundi certe conditione, & ordine, & pulchritudine, & in his constantia, recta ad verum euntem, videre quanta sit ejus qui produxit, ea quæ supra omnem mentem est, sapientia atque virtus. Ad id porro Mosès optimus præclare informavit, eam quæ in natura est posita legem quasi sopitum ignem suscitans. Quum enim de Deo sermonem instituit, auctorem eum esse mundi totius dicit, nullo quoquam exempto prorsus: *In principio enim, inquit, fecit Deus cælum & terram: summatim opinor, compendioque, quæ utrisque continentur significans. Et rursus: Hic est liber generationis cæli & terræ. In die quo fecit Deus cælum & terram, & omne fœnum agri.* Ergo si Mosès nos verbis oppugnat, Mosi credat. Qui autem nutu compegit hoc uniuersum, & verbo creauit, & ita præcellentem, & incomprehensam omni menti potentiam habet, qui in terra hominem fecit; quo tandem modo paucis imperare voluisset, quum tamen ei liceret in uniuersa diffundi, neque promiscue cum alijs Dijs censeari, & finiti esse imperii? Age vero, voluntatis ejus fortasse curiosius causas indagemus nos, aut potius veniat ipse qui nos doceat. Haud ergo quiuit, & uniuerso prouidere non valet. Quo ergo pacto suffecisse his faciendis ac procreandis videtur? Nam sane quam incredibile sit, opinor, & absurdum dicere, sufficientem habere eum, ut creare possit, facultatem atque virtutem, at non item ea regere posse. Sed ut Deum decet eum imperare, quid habet negotii videre? Nam creatura, uti ab initio facta est, ita etiam huc vsque moueri amat adhuc, quodque ipsam ab ordine deturbabit nihil est. Sol enim in cælo agitur, suumque ab ortu in occasum orbem voluit. Ad eundem modum Luna nocti præest, & siderum illustris chorus eadem lege regitur. Tempestatum vices alternis fiunt, redeunt noctis & diei reuersiones sibi respondentibus.

Genes. 1.

A τῇ ἀνθρώπου φύσει, τὴν θεογνωσίαν, καὶ παντὸς τῶ χρησίμου καὶ ἀναγκαίου πρὸς σωτηρίαν αὐτοφυσῆ τὴν εἰδησὴν ἐνεῖναι οἱ τὸν δημιουργόν· ἦν δὲ ἀπεικὸς ἔδεν, τοιαύτης λαχόντα καλασκευῆς, καὶ ὡς ἀπὸ γε τῆς τῶ κόσμου γενέσεως, εὐταξίας τε, καὶ κάλλους, καὶ τῆς ἐν τῆτοις διαμονῆς, καλεῖσθαι τῆς ἀληθείας ἰούλα, βλέπειν ὅση τίς ἐστὶ τῶ τεκτενημένου καὶ παρενεγκόντος εἰς ὑπαρξίν, ἢ παντὸς ἐπέκεινα νῦν σοφία καὶ δύναμις. Περπαδαγωγῆκε δὲ πρὸς τῆτο καλῶς καὶ ὁ πανάρετος Μωσῆς, τὸν ἐν τῇ φύσει κείμενον ἀναζωπυρίσας νόμον. συντίθεισ ἡμῶν τῶς θεῶ λογος, γενεσιουργὸν αὐτὸν εἶναι φησὶ τῶ κόσμου παντὸς, ἔδενος τὸ σύμπαν ἐξηρημένον· ἐν ἀρχῇ γὰρ, φησὶν, ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἔρανον, καὶ τὴν γῆν· συλλήβδην, οἶμαι, καὶ ἐν βραχεῖ, καὶ τὰ ἀμφοῖν ἐνειλημμένα σημαίνων. καὶ πάλιν· αὐτὴ ἡ βίβλος γενέσεως ἔρανος καὶ γῆς· ἐν ἡμέρᾳ, ἢ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἔρανον καὶ τὴν γῆν, καὶ πάντα χορτον ἀγρῶ. Οὐκ ἔν ἐκ τῶν Μωσέως ἡμῶν μαχεταμ λόγων, πεισεύετω Μωσῆι. ὁ δὲ δὴ συμπήξας νεύματι τὸδε τὸ πᾶν, καὶ λόγῳ παρενεγκῶν εἰς ὑπαρξίν, καὶ τὴν ἔτως ὑπερφυσῆ καὶ ἀκατάληπτον νῶ παντὶ δυνάμει ἔχων, ὁ ποιήσας ἀνθρώπον ἐπὶ γῆς, πῶς ἀν ἡθέλησεν ὀλίγων κρατεῖν, καὶ τοι μετὸν αὐτῶ κατευρωῦεσθαι τῶν ὄλων, καὶ ἔν ἀναμίξ ἐτέροις νοεῖσθαι θεοῖς, καὶ μεμετρημένην ἔχειν ἀρχήν; Φέρε γὰρ δὴ, τὰς τῶ ἐθέλησθαι τυχόν αιτίας πολυπραγμονῶμεν ἡμεῖς, μᾶλλον δὲ ἡκέτω διδάξων αὐτός. ἡδ ἔννησεν ἄρα, καὶ τὸ προνοεῖν δυνάσθαι τῶν ὄλων ἔν ἔχει. εἶτα πῶς ἀρκέσαι ὁραταμ πρὸς τὴν ἐπ' αὐτοῖς ποιήσθιν τε καὶ γενέσθιν; ἀπίθανον γὰρ νομιδῆ εἶναι ἂν οἶμαι, καὶ ἀσύφηλον εἶπεῖν, διαρκῆ μὲν ἔχειν αὐτὸν τὴν πρὸς γε τὸ δυνάσθαι δημιουργεῖν ἐπιτηδειότητά τε καὶ δυνάμει, ἔ μὴν ἔτι καὶ ἰσχύσαι κρατεῖν αὐτῶν. ἀλλ' ὅτι κατάρχει θεοπρεπῶς, πῶς ἔν ἀτάλαμπωρον ἰδεῖν; ἢ γὰρ τοι κτίσις ὡς γέγονεν ἐν ἀρχαῖς, ἔτω καὶ εἰς δεῦρο κινεῖσθαι φιλεῖ, καὶ τὸ θεορεθῆσαν ὄλως αὐτὴν εἰς ἀταξίαν ἔδεν. Ἡλιος μὲν γὰρ ἐν κόσμῳ φέρεται, καὶ τὸν ἐξ ἡῶς εἰς δύσθιν ἐλίθει κύκλον. ὁμοίως σελήνη κατάρχει νυκτός, διοικεταμ δὲ σωνόμῳς καὶ ὁ λαμπρός τῶν ἀσέρων χορός· γίνονταμ δὲ παραλλάξ ὠρῶν διαδοχαῖ, νυκτός καὶ ἡμέρας ἀνακυκλώσεις ἀναλόγοις διασήμασι.

συμμετρῶμενα, καρπῶν ἀναφύσεις, τῶν ὠρέ-
μων ἐκβολαί, ζώων χερσαίων γενέσεις, πτηνῶν
τε καὶ ἐναλίων προσεποίησιν δὲ τῆτοις καὶ τὰ καθ'
ἡμᾶς αὐτῶν. Οὐτοίνω τοῖς κτισμασιν ἀναπόδρα-
σον τῆ εὐαγγέλιου θελημάτων ἐπιτιθεῖς τὸν ζυγόν, εὐ-
δθενέσθαι μοι δοκεῖ τῶν ὅλων κατάρχειν, καὶ ἐκ ἀ-
πορρίψαι μὲν ἑτέροις αὐτὰ, πικρὸς δὲ τοῖς ἑαυ-
τῶν κτισμασιν ἐπιστῆσαι δεσπότης, τῆς ψευδωνύ-
μους θεοῦ, ἢ γὰρ ἀκαθάρτους δαίμονας. Οὐκ ἔν
γενεσιεργὸν τῶν ὅλων εἰσκειόμενεν ἡμῖν τῷ Θεῷ
ὁ σοφώτατος Μωσῆς. ἄθρει δὲ, ἄθρει, εἰ μὴ τοῖς
παρ' αὐτῶν λόγοις αὐτὰ συμβαίνει τὰ πράγμα-
τα. ἔφη γὰρ, σιωπῆταχθαι μὲν τῆ ἡλίου τὴν τῆς ἡμέ-
ρας ἀρχήν, τεθεῖσθαι δὲ κατὰ τὸ ἴσον τρόπον σελή-
νην εἰς ἕξασίαν νυκτός· καὶ μὴν εἰς καιρὸς καὶ
σημεῖα, καὶ πρὸς γε τὸ φαίνειν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς
τὸν τῶν ἀσέρων χορόν· ὁ δὲ ταῦτα γεγραφώς, ἔχ
ἑτέροις μᾶλλον χρῆναι θεοῖς, ἔτε μὴν τοῖς κτί-
σμασιν ἀνάπλειν τὸ σέβας βέλεται, προσκείσθαι
δὲ μόνω προστέταχε τῶν ὅλων δημιουργῶ. Φη-
σὶ γὰρ καὶ μὴ ἀναβλέψας εἰς τὸν ἔρανόν, καὶ ἰδὼν
τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τῆς ἀσέρας, καὶ πάν-
τα τὸν κόσμον τῶν ἔρανῶν πλανηθεῖς προσκωλή-
σης αὐτοῖς, ἀπένευμε κύριος ὁ Θεὸς σε τοῖς ἔθ-
νεσι τοῖς ὑποκάτω τῶν ἔρανῶν. Εἶτα πῶς ἀλο-
γῆσαι μὲν φησὶ τὸν τῶν ὅλων Θεὸν τῆς ἑτέρας
πληθῦς τῶν ἔθνῶν, μόνων δὲ κατάρξαι τῶν ἕξ
Ἰσραὴλ, καὶ αὐτοῖς τὴν ἰδίαν ἀπονεῖμαι προ-
νοίαν, καίτοι πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ὑποκάτω τῶν
ἔρανῶν τὰ ἐκ τῆς δημιουργίας χρήσιμα νενε-
μήσθαι φησὶν ὁ τῶν ἱερῶν βιβλίων ἡμῖν συγγρα-
φεύς. Μὴ γὰρ δὴ τὸ ἔτω μέγα καὶ ἀξιόληπτον
ἀγαθὸν καλασμικρῶτέω λέγων· πλὴν εἰ μή τις
ἐκεῖνα συγχωρήσειεν, ὅτι τῆ ἡλίου αὐτοῖς καὶ τὴν σε-
λήνην ἀπένευμεν. ὅτι γὰρ ὃν προσκωξμεν ἡμεῖς,
παρελήφασιν δὲ καὶ διὰ τῆ Μωσέως γραμμάτων
οἱ ἕξ αἰμαῖος Ἰσραὴλ, καὶ Θεὸς ἐστὶ τῶ ὅλων, καὶ διαρκῆ
τοῖς ἀπανταχόσε τῆς γῆς τὴν εὐαγγέλιου φρονίδα νε-
νεμηκῶς εὐερίσκειαι, καὶ τῆτο διηνεκῶς ἕξ αὐτῆς ἐ-
πιδείξομεν τῆς θεοπνεύσης γραφῆς. ἀνόπιν δὲ ὡς-
περ τῆς λόγος ἀνασειράζοντες, ἐπ' αὐτὸν βαδίσ-
μεθα τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, τῆ τέτιν, Ἀδάμ.
Πέπλασαι τοίνω παρὰ Θεῶν, καὶ ἕξ αὐτῶ τὸ σύμ-
παν γένος ἀνέφυ, φημὶ δὴ τὸ ἀνθρώπινον· Θεῶ
τοιγαρῶν τῶ ἐπὶ πάντας, ὁ ἐπὶ γῆς ἄνθρωπος,
ἢτοι τὸ σύμπαν ἀπαξ ἀπλῶς νοεῖται γένος· ὁ γὰρ
τοι τῆς ρίζης κύριος, ἔχοι ἂν εἰκότως ὡς εὐαγγέλιου, καὶ
τὰ ἕξ αὐτῆς βλασήματα. Ἀπὸ δὲ γε τῶ πρῶτου,

Abus interuallis dimensæ, fructuum re-
ditus, maturorum casus, terrestrium ani-
malium ortus, auium, piscium. his et-
iam res nostras adjungam. Qui ergo re-
bus creatis ineluctabile voluntatis suæ
jugum imposuit, potentissime mihi re-
rum vniuersitati imperare videtur, nec
aliis abiecisse ipsas, & acerbos creaturis
suis dominos imposuisse, falso dictos
Deos, hoc est, impuros daemones. Ergo
auctorem vniuersi Deum nobis sapien-
tissimus Moses introduxit. vide sis enim,
vide, num ejus verbis res consentiant.
Dicit enim, Soli quidem concessum es-
se dñi principatum, Lunæ vero eodem
modo potestatem noctis repositam esse:
enimvero & in tempora & signa, & vt
luceret terrestribus, astrorum chorum.
Hæc porro qui scripsit, non aliis potius
Diis, neque sane creaturis, cultum vult
adjungere, sed iussit vni addictos esse
Opifici vniuersorum. Ait enim: *neque* Deut. 4.
respiciens in celum, & videns solem, &
Lunam, & astra, & celi ornatum vniuer-
sum, errore ductus, adores ea, quæ tribuit
Dominus Deus tuus gentibus quæ sub celo
sunt. Deinde cur Deum vniuersorum
neglexisse quidem dicit cateram gen-
tium multitudinem, solis vero Israeli-
tis imperare, eosque propria prouiden-
tia impertiri, tametsi gentibus omnibus,
quæ sub celo sunt, opificii vtilitates at-
tributas dicit sacrorum nobis librorum
scriptor. Neque vero adeo gratum ac-
ceptumue tanti boni commodum ver-
bis istis eleuet: nisi quis illa fateatur
quod Solem iis & Lunam tribuerit.
Quod enim eum, quem nos colimus, e
Mosis literis, qui e sanguine erant Israe-
lis acceperint, & Deus sit vniuersorum,
& abunde iis, qui vsquam terrarum sunt,
prouisionem suam, idque continenter
impertiat, ex ipsa diuinitus afflata Scri-
ptura demonstrabimus. Sed velut re-
trorsus reuocata oratione, ad ipsum ibi-
mus primum hominem, hoc est, Ada-
mum. Formatus igitur a Deo est, &
ex ipso cunctum genus ortum est, huma-
num dico. Dei ergo qui super omnes est,
qui in terra est homo, siue vniuersum om-
nino genus intelligitur. radicis enim do-
minus jure suos habeat qui ex ea furculi
pullularunt. A primo autem iuuenes duo

nati sunt Cain & Abel. Illi primi sacrificarunt; & hic quidem recte, ille non item. Sed laudauit quidem iustum & recta mentis Abelem; alterius autem sacrum non admisit, & rectissime sane: decebat enim, decebat, per eos qui reuerentia in Deum & religionis auctores essent, eorum posteros addiscere, quo modo rite & inculpate deferendi Deo sint honores, qui ipsum decent, eique debentur. Id autem erat, vt equidem arbitror, prouidentis & curantis quo pacto splendide peruiuerent, quibus probitas cordi foret. Rem enim equidem ego statuo & magnam & adipiscendam, religionem aduersus Deum. At post illud fratrum par, extitere alii iustitiae cultores, & virtute inclyti, & recto ad omne bonum cursu principem omnium locum adepti. Quorum vnum aio fuisse ter beatum Enochum, quem ait sacra

Genes. 5.

Scriptura inuentum non fuisse: transtulit enim ipsum Dominus. Enochum igitur transtulit; carum enim ipsi & familiare, quicquid eximium & mirabile est, & virtutum gloria enitescit. Quoniam vero omnis terra corruerat viam suam, sicut scriptum est, & declinavit cor hominis in mala a iuuentute, diluuium omnibus terrae incolis immisit; velut hortum quendam fruticibus obsitum & squallidum recurans, & generosam in eo plantam seruans, optimum Noemum, vt ex ipso genus humanum in alterum veluti principium transmutatum in terra denuo seruaretur. Sed enim quid ad haec ait, qui criminationis in nos nullum modum neglexit, peritus dicendi artifex atque mentiendi? Si enim ad vnam sane Iudaeam Hebraeorum Deus coercebatur, & sceptrum habet demensum, quomodo, age dic mihi, in terrarum incolas caeli catarrhactas immisit, ac rursus aquis vniuersa fluctibus obruta terra, vna omnes poena condemnauit? At si non omnibus dominabatur, vt ait, cur filuerunt Dii cateri? oportebat enim suis eos cultoribus opem ferre, & quemlibet pro suo regno strenue decertare. Sed nescio quo pacto aut suos prodiderunt, aut in tuenda sibi assignata sorte ignaui fuerunt. An non igitur ridicula ista, & nugae

Aνεανία ἐγενέσθη δύο· Κάϊν τε καὶ Ἀβελ. ἔτοι τεθύκασιν πρῶτοι, καὶ ὁ μὲν ὀρθῶς· ὁ δὲ, ἔχ' ἔ- τω ποθέν. ἀλλ' ἐπήνεσε μὲν τὸν εὐθύφρονα καὶ δίκαιον Ἀβελ· ἔγε μὲν ἑτέρας τὴν θυσίαν ἔπροσ- ἴετο. καὶ μάλα ὀρθῶς. ἔδει γὰρ ἔδει, διὰ τῶν ἀρ- ξαμένων τῆς εἰς Θεὸν ἀδὲς τε καὶ εὐσεβείας, τὰς ἐξ αὐτῶν ἐσομένους ἀναμαθεῖν, τίνα δὴ τρόπον εὐ- μάλα καὶ ἀμωμήτως προσκομισέον τῷ Θεῷ τὰς αὐτῶν πρεπέσας καὶ ὀφειλομένας τιμὰς. Τῆτο **B** δὲ ἦν, καθ' ἅπερ ἐγώ μαι, προνοῶντός τε καὶ πεφροντικότητος, δι' ἧπερ ἦν δυνάσασθαι διαβιώναι λαμπρῶς τοῖς εὐδοκιμεῖν ἡρημένοις. χρεῖμα γὰρ ἐγώ γε Φημι μέγα τι καὶ ἀξιοκτετον ἀληθῶς, τὴν εἰς Θεὸν εὐσεβείαν. Μετὰ δὲ γε τὴν τῶν ἀδελ- Φῶν ξυωρίδα γεγονόσιν ἕτεροι δικαιοσύνης ἐπιμελήσασθαι, καὶ ἀρετὴν τε θαυμασμένοι, καὶ ταῖς εἰς πᾶν ὅτις τῶν ἀγαθῶν εὐδρομίας τὴν ἀπασῶν ἀ- εἰσὴν ἀράμενοι ψῆφον. ὡν ἕνα γενέσθαι Φημι τὸν τεισμακάειον Ἐνώχ, περὶ ᾧ Φησὶ τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν, ὅτι ἔχ' εὐρίσκειτο· μετέθηκε γὰρ αὐτὸν ὁ Θεός. τὸν μὲν ἐν Ἐνώχ μετετίθει· Φίλον γὰρ αὐτῶ καὶ οἰκίον πᾶν, ὅσον ἐστὶν ἐξ ἀρετῶν καὶ θαυ- μασμένον, καὶ τοῖς ἐξ ἀρετῶν ἀυχήμασι κατη- γλαϊσμένον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σύμπασα γῆ διέφθει- ρε τὴν ὁδὸν αὐτῆς, καθὰ γέγραπται· καὶ ἀπονένευ- κεν ἡ καρδία τῶ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότη- τος, καὶ ἀκλυσμὸν ἠφίει τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν, οἷά τινα κῆπον ὑλομανήσαντα καὶ κεχερσωμένον **D** ἀνακλιόμενος, καὶ Φύλον ἐν αὐτῷ τηρήσας εὐγενές, τὸν πανάριστον Νῶε, ὃν ἐξ αὐτῆς τὸ γένος τὸ ἀν- θρώπινον εἰς ἑτέραν ὥσπερ ἀρχὴν μελασοειχέ- μενον σώζεται πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ γὰρ τί πρὸς τῆτο Φησὶν ὁ τῆς καθ' ἡμῶν φιλοσοφίας κατ' ἑδένα τρόπον ἡμεληκῶς, ὁ δεινός εἰς λόγους καὶ ψευδηγορίας; εἰ γὰρ κατὰ μόνην δὴ τὴν Ἰσθαίαν ὁ τῶν Ἑβραίων Θεός σωεσέλλετο, καὶ τὸ σικηπλον ἔχει μεμελερημένον, πῶς, εἰπέ μοι, τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιφίει μὲν τὰς καλαρράκτας τὰς ἑρανῆ, καὶ **E** πάλιν τοῖς ὑδάσιν ὄλην δι' ὅλα καλαμφίεσας τὴν γῆν, μίαν δίκην ἀπάντων καλεψηφίσαλο; Ἀλλ' εἰ μὴ πάντων ἐκράτει, καθὰ Φησὶν αὐτός, ἀνθ' ὅτ' εἰσεσιγήμασιν οἱ ἕτεροι τῶν Θεῶν; ἔδει γὰρ ἔδει, τοῖς σφετέροις αὐτῆς ἐπαμυνῶσαι προσκωηταῖς, ἑκασὸν τε τῆς ἑαυτῆ βασιλείας ὑπεραθλήσασθαι γενικῶς· ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως, ἢ πρῆδοσαν τὰς σφετέρας, ἢ γεγονόσιν ῥάθυμοι περὶ τὸ χρεῖ- ναί τηρεῖν τὸν ἐκνεμηθέντα κληρον αὐτοῖς. Ἀρ' ἔν' ἔχ' ἰγέλωσ ἡδὴ ταυτὶ καὶ φλυαρία γραοπρεπῆς,

μάλλον δὲ εἶπε ἀπόδειξις ἐναργής, τῆ μὴ χρῆ-
 ναι λέγειν μερικὸν εἶναι Θεὸν, καὶ ἕνα τῶν ψευδωνύ-
 μων οἰεσθαι ὑπάρχειν τὸν διὰ Μωσέως τῷ κόσμῳ
 κεκηρυγμένον. κοσμοποιὸν μὲν ἢ ἀπέφηνεν αὐ-
 τόν, καὶ τῶν ὅλων κύριον, ἀπόλεκτον δὲ φησὶ τὸ ἐξ
 Ἀβραάμ ποιήσασθαι γένος, καὶ οἶόν τι πρωτοκό-
 μιον τῶν ἄλλων ἐθνῶν, εἰσδεχθῆναι παρ' αὐτῆ
 παιδαγωγῆτος εἰς θεογνωσίαν ἀπαύτας, καθά-
 περ ἐν ῥίζῃ τοῖς προεσκηκλημένοις. Ὁ δὲ δὴ γεν-
 ναῖς ἔτος, τὰ πρῶτα παρῆς τῶν Μωσέως
 γραμμάτων, ἀπὸ μόνου τῆ ἐκλέξασθαι τὸν Ἰσ-
 ραήλ, τὴν τῆ Θεῶ βασιλείαν ὀρίζειν ἐπιχειρεῖ.
 ἀλλ' ὡ κρᾶτισε, Φαίη τις ἀνὸς πρὸς τῆτο αὐτῶ
 ὁ ἐν ὑτέροις καιροῖς τὸν Ἀβραάμ σαγηνεύσας,
 καὶ ψήφω παγκάλῃ τὸ ἐξ αὐτῆ ἔθνος τιμήσας, ἰ-
 διὸν τε κληρὸν ἀποφῆνας αὐτὸ διάτοι τὸ ἔπω
 κεκλησθαι τὰ ἕτερα τῶν ἐθνῶν, αὐτὸς ἔτος, καὶ ἔχ
 ἕτερος ἐσερέωσε τὸν ἔρανον, καὶ τὴν γῆν τεθεμελίω-
 κεν, ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, καθὰ γέγραπται,
 καὶ πᾶσαν ἀπαξ ἀπλῶς εἰργασαί τὴν κλίσην ὄρα-
 τὴν, ἀόρατον. Εἰ δὲ τοῖς τῆς ἀπιστίας τέλμασιν ἐμ-
 βεβηκώς, τὸν τῆ πανσόφου Μωσέως περὶ Θεῶ
 λόγον ἀπαράδεικτον ποιῶται, ἀδικήσας τῆτο τὸ
 σύμπαν ἔδεν τῆς ἀληθείας τὴν δυνάμιν. Ὡς ἢ ὁ
 πάνσοφος γράφει Παῦλος· ἔχ ἡ ἀπιστία ὑμῶν
 τὴν τῆ Θεῶ πίσιν κἀλαργήσει· ἐπειδὴ δὲ ὄροις καὶ
 μέτροις τὴν τῆ μόνου καὶ ἀληθῶς ὄντος Θεῶ βασι-
 λείαν ὑπάγειν ἀποβόλμα, χρήσεις ἀγίων πα-
 ραλίθεις, καὶ αὐτῆ δὲ τῆ πανσόφου Μωσέως παρα-
 κομίζων φωνᾶς, δι' ἧν ὄραται Θεός, ἰδιὸν κληρὸν
 ὀνομάζων τὸν Ἰσραήλ, φέρε καὶ ἡμεῖς ἕτερας αὐ-
 τῶ τῶν ἀγίων φωνᾶς ἀντεξάλωμεν, Θεὸν τῶν ὅλων
 ἀποφανύσας αὐτὸν. ἔφη τοίνυν ὁ μακάριος
 προφήτης Ἡσαΐας· ἔτω λέγει· κύριος, ὁ ποιή-
 σας τὸν ἔρανον, ἔτος ὁ Θεός· ὁ καλαδείξας τὴν
 γῆν, καὶ ποιήσας αὐτὴν, αὐτὸς διώρισεν αὐτὴν,
 ἔκ εἰς κενὸν αὐτὴν ἐποίησεν, ἀλλὰ κἀλοικεῖσθαι.
 ἐγὼ εἰμι, καὶ ἔκ ἐσι πάρεξ ἐμῆ. καὶ ῥῆν καὶ ἕτε-
 ρωσι· ἐγὼ ὁ Θεός σου σερεῶν ἔρανον, καὶ κτίζων
 γῆν· ἔκ αἱ χεῖρες ἐκλίσαν πᾶσαν τὴν ἔρατιαν
 τῆ ἔρανον, καὶ ἔκ παρῆδειξά σοι αὐτὰ, τῆ πορευέ-
 σθαι ὀπίσω αὐτῶν. προσπεφώνηκε δὲ πᾶς καὶ
 Κύριος, ὡς κατὰ κράτος εἶλε τὴν Βαβυλωνίαν. ἐγὼ
 ἐκαλεσά σε τῶ ὀνόματί μου, καὶ προσδέξομαι
 σε· σὺ δὲ ἔκ ἐγνώσμε, ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ Θεός,
 καὶ ἔκ ἐσιν ἔτι πλὴν ἐμῆ Θεός. ἐνίσχυσά σε, καὶ
 ἔκ ἠδεις με· ἵνα γνῶσω οἱ ἀπὸ ἀναβολῆς ἡλίου καὶ
 δυσμῶν, ὅτι ἔκ ἐσι πλὴν ἐμῆ. ἐγὼ κύριος ὁ

Aniles? immo non evidens demonstratio
 est, dicendum non esse particularem
 Deum, unumque de falsis existimandum,
 eum qui per Moysen mundo predicatus
 est. Mundi enim effectorem eum de-
 claravit, & Dominum uniuersorum, sed
 delectum habuisse genus Abrahæ, & vel-
 uti prerogatiuam cæterarum gentium,
 ab eo accepisse ad Dei cognitionem, om-
 nes scilicet in iis, qui prius vocati erant,
 veluti in radice, informant. Sed egre-
 gius iste præteritis primis Mosæ literis,
 eo uno, quod Israellem delegerit, Dei fini-
 re imperium conatur. Sed, o bone, re-
 spondeat ei ad ista quispiam: qui post
 fecutis temporibus Abrahamum ut reti
 conclusit, & pulcherrimo suffragio or-
 tam ab ipso gentem honestauit, eamque
 propriam sortem suam renunciauit, ut
 pote nondum vocatis cæteris gentibus,
 is ipse non alius: *caelum firmavit, & ter-
 ram fundauit in stabilitatem ipsius*; sicut
 scriptum est, & omnem omnino creatu-
 ram effecit visibilem, inuisibilem. Sin
 autem infidelitatis in limo hærens sapi-
 entissimi Mosæ sermonem de Deo re-
 pudiat, nihil id totum profus lædet vim
 veritatis. Namque ut sapientissimus scri-
 bit Paulus, *non infidelitas nostra Dei fidem* Rom. 3.
destruet. Sed quoniam finibus ac termi-
 nis unius & vere Dei regnum subdere
 audet, Sanctorum dicta apponens, adeo-
 que sapientis Mosæ voces afferens, per
 quas cernitur Deus sortem peculiarem
 suam Israellem nominare; age & nos ipsi
 alias sanctorum voces opponamus, quæ
 Deum uniuersorum eum pronunciant.
 Ait ergo beatus vates Esaias: *Sic ait Do-* Esai. 45.
minus, qui fecit caelum, iste est Deus, qui ter-
ram exhibuit, & fecit eam, ipse terminauit
eam, non in vanum fecit eam, sed ut habite-
tur: ego sum, & non est alius præter me.
 Et vero alibi quoque: *Ego Deus ille cuius*
firmans caelum, & creans terram, cuius
manus condiderunt cunctam militiam ca-
eli, & non ostendi ea tibi, ut abess post ipsa.
 Allocutus & alicubi est Cyrus, qui Baby-
 lona vi cepit: *Ego vocavi te nomine meo, &* Ibia.
suscipiam te: tu vero non nosti me, quia ego
Dominus Deus, & non est præter me Deus.
Confortaui te, & non nouisti me: ut co-
gnoscant, qui ab ortu Solis, & occasu,
quia non est præter me. Ego Dominus

Deus, & non est etiam: ego qui construxi lucem, & feci tenebras. Satis igitur, ut equidem puto, hæc vel sola sunt. Quod si & aliis sibi opus esse censet, adjungam & hæc. Rursus enim scriptum est: *Respicite in calum oculis vestris, & videte, quis exhibuit hæc omnia. Qui educit numero ornatum suum, & omnes nominatim vocabit præ multa gloria, & in robore virtutis. Ego Deus primus & in superuenientia ego sum. Cognouerunt gentes, & timuerunt extrema terra.* Quis jam impune dicere aufit, exiguum ipsi & restrictum imperium attributum esse? quamuis vniuersam creaturam in ortum eduxerit, & omnium parens sit ac Dominus. Quod si quis velit & illatas Ægyptiis plagas recordari, immensum ejus robur, & quæ in ipso est, infinitam exsuperantiæ vim, admirabitur. Cuncta enim quodammodo creatura imperatoris nutibus obediens in eos armabatur, qui ipsum offendeabant. Quum autem *primogenitus* Israel nominetur, quid vetabat quo minus intelligere posset homo tam eruditus, non dictum iri quemquam primogenitum, si alii non sint, quibus omnino anteponatur? Ergo, siquidem Dei primogenitus est Israel, habet omnino & alios fratres, ut sub Deo Patre. Si enim posteriores aliqui sunt, prius vocato Israele, at non a numero filiorum Dei exclusi sunt, quoad omnium intelligitur parens, ut qui omnibus, ut sint, causam ipse præbuerit, immo potius omnium principium & origo sit. In filiis enim Dei censendos esse vniuersæ omnes quotquot in terra sunt, ut Dei opificia, hinc quoque cognoscemus. Iudæorum Synagogæ præful, Caiphas is erat, profore dixit Israelitis ut e medio Christus tolleretur; id significat autem & ait Evangelista: *Hoc vero a semetipso non dixit, sed Pontifex qui esset anni illius, prophetavit futurum ut Iesus moreretur pro gente, & non pro gente solum, sed ut filios Dei qui dissipati erant cogeret in vnum.* In duas quidem gentes diuisum est genus omne quod in terris est, in Iudæos dico, & gentes sane. Erat igitur non pro solis quidem Israelitis carnis mortem subiturus Christus, sed ut & ceteros filios Dei, qui Diaboli

Θεός, καὶ ἔτι ἐστὶν ἐτι. ἐγὼ ὁ καὶ ἀσχευάσας Φῶς, καὶ ποιήσας σκότος. Ἀπόχρη ἐν, ὡς γε οἶμαι, ταυ- τὶ καὶ μόνον. εἰ δὲ δὴ δεῖν οἶμαι καὶ ἐτέρων αὐτῶ, προσεποιώσω καὶ τὰδε. γέγραπται γὰρ πάλιν· ἀνα- βλέψατε εἰς τὸν ἔρανον τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν, καὶ ἴδετε τίς κατέδειξε πάντα ταῦτα. ὁ ἐκ Φέρον κα- τὰ ἀεὶθμὸν τὸν κόσμον αὐτῶ, καὶ πάντας ἐπ' ὀνό- ματι καλέσει, ἀπὸ πολλῆς δόξης, καὶ ἐν κράτει ἰσχύος, ἐγὼ Θεὸς πρῶτος, καὶ εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἐγὼ εἰμί. εἶδοσαν ἔθνη, καὶ ἐφοβήθησαν τὰ ἄκρα τῆς γῆς. Ἐἴτα τίς ὁ τολμῶν Φάνα, καὶ ἂν ὄφλοι δίκην, ὡς βραχεῖαν τινα καὶ σινεσαλμένην ἀρ- χὴν ἀπέλεμετο; καίτοι παρενεγκῶν εἰς ὑπαρξίν τὴν σύμπασαν κτίσιν, καὶ τῶν ὅλων γενεσιουργὸς ὑ- πάρχων καὶ κύριος. Εἰ δὲ δὴ τις ἐλοιτο καὶ τῶν Αἰ- γυπτίοις ἐπενηνεγμένων διαμνημονεῦσαι πληθῶν, καὶ θαυμάσειεν ὅτι πάντως πρὸ παναλιῆς, καὶ τῆς ἐνδύσης ὑπεροχῆς αὐτῶ τὸ ἀτέκμαρον. Ὁ- λη γὰρ ὡς περὶ κτίσιν τοῖς τῶ κρείσσοντος εἰκασα- νεύμασιν, ἐφωπλίξεν τοῖς τῶ πρὸς κρείσσον- σιν. Ἐπειδὴ δὲ πρῶτον ὁ Ἰσραὴλ ὠνόμασαι, τί τὸ ἀπείργον ἦν σωιέναι διώσασθαι τὸν ἔτως ἐλλόγιμον, ὡς καὶ ἂν οἶμαι τις νοοῖτο πρῶτον καὶ ἐτέρων καὶ ὄντων, ὧν πάντως πρὸ, καὶ προ- τελέξεται. καὶ ἐν, εἰπερ ἐστὶ Θεὸς πρῶτον ὁ Ἰσραὴλ, ἔχει πάντως πρὸ καὶ ἀδελφὸς ἐτέ- ρος, ὡς ὑπὸ πατέρα τὸν Θεόν. εἰ γὰρ καὶ τινες ὑστερίζουσι προεσκηνημένους τῶ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ἐν καὶ ἐξω τέθειται τῶ τελῶν ἐν τέκνοις Θεῶ, καὶ ὁ πάντων νοεῖται πατήρ, ὡς καὶ τῶ εἶναι τὴν αἰ- τίαν ἅπασιν παρεσχηκῶς αὐτῶ, μᾶλλον δὲ αὐτῶ ὑπάρχων ἢ πάντων ἀρχὴ καὶ γενεσις. Ὅτι γὰρ ἐν τέκνοις Θεῶ καὶ ἀλογιστέον συλλήβδην ἅπαν- τας, ὡς δημιεργήματα τῶ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐ- τεύθεν εἰσόμεθα. Ὅ τῆς Ἰσραὴλ συναγωγῆς ἡγέ- μενος, καὶ φασ, ἔτ' ἦν· σωοίσειν ἐφασκε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὸ ἐκ μέσσω γενέσθαι Χριστόν. ἐπιση- μαίνεσθαι δὲ καὶ Φησὶν ὁ Ἐυαγγελιστὴς τῶτο δὲ ἀφ' ἑαυτῶ καὶ εἶπεν, ἀλλ' ἀρχιερεῦς ὧν τῶ ἐνιαυτῶ ἐκεῖνος προεφήτευσεν, ὅτι ἐμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀπο- θνήσκων ὑπὲρ τῶ ἔθνους· καὶ ἔχ ὑπὲρ τῶ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τῶ Θεῶ τὰ διεσκορ- πισμένα σωάγη εἰς ἓν. Εἰς δύο μὲν ἔθνη διώ- ρισσάτο ἐπὶ γῆς ἅπαν γένος, εἰς τε τῶ Ἰσραὴλ καὶ μὲν τοῖς καὶ τῶ ἔθνη. ἐμελλε τοῖσιν ὁ Χρι- στός, ἔχ ὑπὲρ γε μόνων τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τὸν τῆς σαρκὸς ὑπομείναι θάνατον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ ἑτε- ρα τῶ Θεῶ τέκνα, τὰ διὰ τῆς τῶ διαβόλου

Joh. 18.

σκαρότητ^ς πρὸς πολύθεον κατεσκευασμένα
πλάνην, εἰς ἐν συναγάγη, τῆτ' ἔστιν εἰς μίαν
τε καὶ ἀπλανῆ θεογνωσίαν συνενεγκῶν, κλίση δύο
λαῶν εἰς ἓνα καμνὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην. κα-
τὰ τὰς γραφὰς, καὶ καλαλλάξῃ τῆς ἀμφοτέρων
ἐν ἐνὶ σώματι πρὸς τὸν πατέρα. Ὁ δὲ δὴ ταῖς
κατὰ Θεῶν φλυαρίαις ἀκορῆσως ἐντρυφῶν, πάλιν
ὡδε φησὶν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ἄλλ' ὅτι μὲν Ἰουδαίων μόνων τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐμέ-
λησε τῷ Θεῷ, καὶ κληρ^ς αὐτῶν γέγονεν ἔτ^ς
ἐξάρητ^ς, ἢ Μωσῆς μόνον καὶ Ἰησοῦς, ἀλλὰ καὶ
Παῦλος εἰρηκῶς φάμεθα. καί τοι τῆτο θαυμάσια
ἄξιον ὑπὲρ τῶ Παύλου. πρὸς τὰς τύχας γὰρ,
ὡσπερ οἱ πολύποδες πρὸς τὰς πέτρας, ἀλλάτ-
τει τὰ περὶ Θεῶν δόγματα, ποτὲ μὲν Ἰουδαίους
μόνον τῆν Θεῶν κληρονομίαν εἶναι διαλενόμενος,
ποτὲ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀναπέιθων, αὐτῷ πρὸς-
τίθεσθαι λέγων, μὴ Ἰουδαίων μόνων ὁ Θεός, ἀλ-
λά καὶ ἐθνῶν; καὶ ἐθνῶν. Δίκαιον ἔν ἑρεῶν τὸν
Παῦλον· εἰ μὴ τῶν Ἰουδαίων μόνων ἦν ὁ Θεός, ἀλ-
λά καὶ τῶν ἐθνῶν, τῶ χάριν εἰς τῶ Ἰουδαίους μὲν,
πολύ τὸ προφητικὸν ἐπέμψεν πνεῦμα, καὶ τὸν
Μωσέα, καὶ τὸ χρίσμα, καὶ τῶ προφήτας, καὶ τὸν
νόμον, καὶ τὰ παρὰδόξα, καὶ τὰ τεράσια τῶν μύ-
θων. ἀκῆεις τε αὐτῶν βοῶντων· ἄρτον ἀγγέλων
ἐφαγεν ἄνθρωπος. Ἐπὶ τέλει δὲ καὶ τὸν Ἰησοῦν
ἐκείνοις ἐπέμψεν, ἢ προφήτην, ἢ χρίσμα, ἢ δι-
δάσκαλον, ἢ κήρυκα τῶ μελλόσης ὀψέ ποτε
γενέσθαι καὶ εἰς ἡμᾶς τῶ Θεῶν Φιλανθρω-
πίας· ἀλλὰ καὶ περιεῖδεν ἐτῶν μυριάδας, εἰ δὲ
ὑμεῖς βέλεσθε, χιλιάδας ἐν ἀγνωσίᾳ τοιαύ-
τη τοῖς εἰδώλοις, ὡς φατέ, λαβρεύουσι τῶ ἀπὸ
ἀνίσχοντος ἡλίου μέχρι δυομένου, καὶ τῶ ἀπὸ
μέσων τῶν ἀρκτων ἄχει μεσημβρίας, ἔξω μι-
κρῶ γένους, ἔδὲ πρὸ δισχιλίων ἐτῶν ὅλων ἐνὶ
μέρει σιωοικιοθέντος τῶ Παλαισίνης. Εἰ γὰρ πάν-
των ἡμῶν ἐστὶ Θεός, καὶ πάντων δημικργὸς ὁ-
μοίως, εἰς τί περιεῖδεν ἡμᾶς; καὶ μεθ' ἑτεραῶν ἐτι καὶ
προσέξομεν ὑμῖν, ὅτι τὸν τῶν ὅλων Θεὸν, ἄχει
φιλῆς γενέσθαι ἐννοίας ὑμεῖς, ἢ τῶς ἡμετέρας τίς
ἐφαντάσθη ρίζης. Οὐ μερικὰ ταῦτα πάντα ἐστὶ;
Θεὸς γὰρ ζηλωτής; ζηλοῖ δὲ διατί καὶ Θεὸς ἐν-
δικῶν ἀμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα;

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Ἄλλ' ὅτι μὲν τῶν ἐξ ἁματός Ἰσραὴλ ἐμέλη-
σε τῷ Θεῷ, κατὰ φησὶν αὐτός, πῶς ἔχ' ἀπα-
σιῶν ἐναργές; ἔδει γὰρ ἔδει τῷ θεῷ νόμῳ κατε-

A fraude in multitudinis Deorum erant
errorem distracti, in vnum colligeret,
hoc est, in vnam & errare nesciam Dei
cognitionem contrahens, crearet duos
populos in novum hominem, pacificans,
vt Scripturæ loquuntur, & utrosque in
vno corpore Patri reconciliaret. Iste ve-
ro qui nugis aduersus Deum inexplebi-
liter luxuriatur, sic rursus ait:

IULIANVS.

Quod autem Deus Iudæorum solum
B ab initio curam gesserit, & fors ista ejus
eximia fuerit, non Moses solum & Jesus,
sed & Paulus dixisse cernitur. Tametsi
hoc de Paulo mirum. Nam ad omnem
occasionem, veluti polypi ad rupes, do-
gmata de Deo mutat, modo Iudæos tan-
tum Dei hæreditatem esse contendens,
modo Græcis rursus suadens ipsi se vt
adjungant, dicens: *An Iudæorum tan-
tum erat Deus, an & gentium? Certe &
gentium.* Æquum igitur est rogari Pau-
lum, si Iudæorum tantum Deus non er-
rat sed & gentium, qua de causa in Iu-
dæos quidem plurimum immiserit pro-
pheticum spiritum, & Mosen, & vnctio-
nem, & prophetas, & legem, & mira-
cula, & prodigia fabularum? & audis
ipso dicentes: *Panem Angelorum man-
ducauit homo.* Denique Jesum ad eos
misit, non prophetam, non chrisma,
non doctorem, non præconem futura
fero demum etiam in nos diuinæ cle-
mentia: sed & præteriit annorum my-
riadas, aut si vultis chiliadas, in tanta
D ignorance, simulacris, vt dicitis, ser-
uientes, quotquot ab oriente sole ad oc-
cidentem, & a mediis septentrionibus ad
meridiem, præter exiguam gentem, ne-
que ante bis mille totos annos in vna
parte Palæstinæ collocatam. Si enim om-
nium nostrum Deus est, & omnium
æque conditor, cur aspernatus nos est?
Et post alia: Etiam vobis assentiemur
Deum vniuersorum, nuda certe notione
tenus, aut veluti vestra stirpis quempiam
imaginatum esse? Non particularia ista
omnia sunt? Deus enim æmulator? cur
autem æmulatur & Deus vlciscens pec-
cata patrum in liberos?

CYRILLVS.

At enim posterum Israelis curam gessisse
Deum, vt ait ipse, qui non euident omni-
bus sit? Decuit enim, decuit, qui diuinæ legi

Subjuncti essent, & a multitudinis Deorum errore destitissent, ejus indulgentia exfortes non esse; immo per ea potius erudiri, per quæ vero simile erat eos ad meliora sane quam bene redituros, & paulatim eo procedere, vt Christi mysterium discere possent. Diuinum autem Paulum impostorem ab eo vocari, quod patres suos reprehendat, nec eos culpa absoluat, dicere prætermittam, quippe quod ignoret nemo. Sed quoniam ad casus eum mystica decreta mutare arguit, quod nempe idque rectissime profecto dixerit: *An Iudeorum Deus tantum? an non & gentium? certe & gentium, siquidem vnus est Deus*; libentissime ab ipso quaesierim, quamobrem, vt minus bona, verba ista reprehendat. Non enim innata ipsi maiestate Deum vniuersorum spoliabit, quod ab ejus ditione aliqui descuerint, & ejus quæ ipsi inest gloriæ præcellentiam ignorarint. An enim, si publicas ac sancitas leges nonnulli contemnant, & legislatorum nomen adimemus iis, qui legum condendarum gloria clari sunt? Et si quis eorum, qui imperatoris potestati subsunt, officium violarit, imperii solio deuoluetur qui ei infidet & suprema gloria præclare redimitus est? aut si qui videlicet, qui oculis capti sint, Solis radiorum splendorem non videant, luce idcirco carere sidus quisquam dicat, an eorum potius infirmitatis miserebitur? Si ergo æquum se præbere velit, cur tam venerationem, tam admirabilem, nominare hypocritam audet, qui contra Iudæicum tumorem, & nonnullorum inscientiam persapienter depugnarit? Quia enim nonnulli, ex nimia vtique imprudentia, eadem sentientes quæ noster hic aduersarius, vnius Iudæorum regionis dominari vniuersorum Deum opinabantur, ea re ac prouidentissime sane, opinionem istam cædit ille mysteriorum doctor, & iis qui ista sentient resistit armis instructus veritatis, & ait: *An Iudeorum Deus tantum, an non & gentium? certe, & gentium. Siquidem vnus Deus.* Si enim super omnes vnus, alius autem præter ipsum nullus, omnium dominus fuerit, quia & omnium opifex, nam & gentium Deum esse, vel per infinitas leges plenissime comprobauit, quas omnium cordibus Opifex insculpsit. *Quando enim gentes, inquit, quæ legem non habent, natura quæ sunt legis faciunt, isti legem non habentes sibi*

Rom. 3.

Rom. 2.

A ζευγμένους, καὶ τῆς πολυθεῖας πλάνης ἀπονοστήσαντας τῆς παρ' αὐτῶν ἀμοιρῆσαι Φειδῶδες, παιδαγωγῆσαι δὲ μάλλον δι' ὧν ἦν εἰκὸς ἀναφοιτῆσαι εὐ μάλα πρὸς τὰ βελτίω, καὶ κατὰ βραχυπροελθεῖν ἐπὶ τὸ δυνάσασθαι μαθεῖν τὸ Χριστὸν μυστήριον. τὸν δὲ θεασάμενον Παῦλον ἀπαλεῶνα εἰπὼν, ὅτι τῶν σφειέσεων καταγορεύει πατέρων, καὶ οὐκ ἔξωτίθησι τῆς αἰτίας αὐτῶν, παρήσω λέγειν, ἠγνόηκε γὰρ ἑδείς. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὰς τύχας αὐτὸν ἔφη μεταμορφῶν τὰς μυσαγωγίας, διά τοι τὸ φάναι καὶ μάλα ὀρθῶς ἢ Ἰσδαίων ὁ Θεὸς μόνων, ἔχει καὶ ἔθνῶν; ναὶ καὶ ἔθνῶν, ἐπεὶ περ εἰς ὁ Θεὸς ὡς ἠδιστα ἂν ἐρρίμην αὐτὸν, ἐφ' ὅτω περ ἂν, ὡς οὐκ ἔυγεγονόσιν ἐπιτιμήσειεν ἂν τοῖς τοιοῖςδε λόγοις. Οὐ γάρ τοι παραιρήσειαι τῶν ὅλων Θεὸν, τῶν προσπεφυκότων αὐτῷ κατὰ φύσιν ἀξιωματῶν, τὸ ἀποσκιρῆσαι τῆς αὐτῶν ζυγῶν, καὶ τῆς ἐνέσεως αὐτῶν δόξης ἀγνοῆσαι τὴν ὑπεροχὴν. Ἄρα ἦ εἰ τῶν ἐν κοινῷ τε καὶ καθεσώτων νόμων ὀλιγορροσίτινες, καὶ τῶν θεσμοθέτας ἐκπέμψομεν τῶν, οἵπερ ἂν εἴεν τὴν τῶν χρεῖναι θεσμοθετεῖν δόξαν ἔχοντες; καὶ εἰ τις ἐλοίτο τῶν ὑπὸ σκῆπτρα τὰ βασιλείως ἔξω φέρεσθαι τῶν εἰκότος τῆς βασιλείας ἀπολιθῆσαι θάκων, ὁ τῶν ἐνιδρύμενων, καὶ τοῖς ὑπερτάτοις ἀρχήμασιν εὐ μάλα καλεσεμμένος; καὶ εἰ δὴ πῶς τινὲς τῶν ὀμμάτων αὐτοῖς ἐξερρήνητότων, ἔτι εἶδειεν ὅλως τὸ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος σέλας, ἀφ' ἧς ἀρα δι' αὐτῶν φαῖη τις ἂν τὸ σοιχεῖον εἶναι, ἢ μάλλον αὐτῶν καλελεῖται τῆς ἀρρώστιας; Ἐπεὶ δὲ ἐλάλοιο τὰ εἰκότα δρᾶν, ἂν δ' ὅτι τὸν ἔτω σεπλόν τε καὶ ἀξιάγαστον, ὑποκλιθὴν ὀνομάζειν ἀπολομαῖ τῶν Ἰσδαϊκῶν φύσηματι καὶ τῶν τινῶν ἀμαθίας πανσόφως μεμαχημένον; ἐπειδὴ γὰρ τινες ἐκ πολλῆς ἀγανάσσεως τὰ ἴσα φρονῶντες τῶν κατ' ἡμῶν γεγραφότι, μόνης ὄντο τῆς Ἰσδαίων χώρας κρατεῖν τὸν τῶν ὅλων Θεὸν, ταύτη τοι καὶ μάλα ἐμφρόνως, ἀποκείρει τὴν δόξαν ὁ μυσαγωγὸς, καὶ τοῖς ἐκείνα φρονῶσιν ἀντανίσταται, τοῖς τῆς ἀληθείας ὀπλοῖς ἐνηρμωσμένος, καὶ φησὶν ἢ Ἰσδαίων ὁ Θεὸς μόνων, ἔχει καὶ ἔθνῶν; ναὶ καὶ ἔθνῶν. εἶπερ εἰς ὁ Θεὸς. εἰ γὰρ ἐστὶν ἐπὶ πάντα εἰς, ἕτερος δὲ παρ' αὐτὸν ἑδείς, πάντων ἂν εἴη δεσπότης, ὅτι καὶ ἀπάντων δημιουργός. ὅτι γὰρ καὶ ἔθνῶν ὁ Θεὸς ἐστὶ, καὶ διὰ τῶν ἐμφύτων νόμων πεπληροφόρηκεν, ἔς τῶν καρδίας ἀπάντων ἐνεχάραξεν ὁ δημιουργός. ὅταν γὰρ ἔθνη, φησὶ τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ νόμον ποιεῖ, ἔτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσὶ

νόμος, οἵτινες ἐνδείκνυται τὸ ἔργον τῶ νόμου γρα-
 πτόν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. Ἀλλ' εἶπερ Ἰσραήλων
 μόνων ἦν, ἔχει δὲ καὶ ἔθνων, καὶ Θεὸς καὶ δημιουργός,
 πῶς οἱ νόμον οὐκ ἔχοντες εὐλοιοῖς εἰσι νό-
 μος, ἐμφύτοις εἰς τὸ παιδαγωγίας ἐρχόμενοι;
 πλεῖστὴ γὰρ αὐτομάτως ἡ φύσις τὴν τῶ παντὸς εἰ-
 δησιὴν ἀγαθῶν, τοῖς τῶ πεποιηκότος νεύμασι λα-
 χῶσα καὶ τῶτο. ἀξιοὶ τοιγαρὲν τῆς παρ' εὐλοῖ-
 ας προνοίας, ἔχει δὴ πρὸ μόνος τῶς ἐξ ἀμάλλος Ἰσ-
 ραήλ, ἀλλὰ γὰρ, ὡς ἔφην, καὶ τῶς ἀνα πᾶσαν
 τὴν γῆν. εἰς γὰρ ἐστὶ τῶν ὅλων δεσπότης. Ἐπειδὴ ὁ
 ἀτεχνέστατα τε καὶ ἀλοφώτατα πειρᾶται δεικνύειν,
 ὅτι μόνων ἐστὶ τῶν ἐξ Ἀβραάμ καὶ Θεὸς καὶ δεσπό-
 τής, ὡς ἀπό γε τῶ μηδενὸς ὧν ἠξίωται τὰ ἔθνη
 λαχεῖν. ἦν γὰρ δὴ πρὸ Φησίν, ἀναγκᾶνον, εἶπερ
 ἦν ἐν λόγῳ τὰ ἔθνη παρ' αὐτῶ, καὶ προφητικὸν
 αὐτοῖς ἀποσεῖλαι πνεῦμα, καὶ μυσαγωγῶς ἀνα-
 δεῖξαι προφήτας, καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων, τῶς ἱε-
 ρεῦς ἐπιλάμψαι νόμους, τῶς διὰ γε Φημί τῶ
 πανσόφου Μωσέως. παραδειχθῆναι δὲ καὶ θεοση-
 μίας. ἐκεῖνο Φαμέν, τῆς αὐτῶ γλώττης τὸ ἀκρα-
 τῶς ἀνακόπτοντες. Μάλιστα μὲν γὰρ, ὧ κρατίστε,
 σφαλερῶν ὅτι καὶ ἀπηχῶς, τὸ θείας ψήφοις μά-
 χεσθαι, εἴη ἀν οἰμαί πρὸ σαφῶς τε καὶ ἀνωμολογη-
 μένον. ἐπὶ καρῶν δὲ τις διαμεμνήσειαι τῶν Φω-
 νῶν Ἠσαΐα, καὶ δὴ καὶ ἐρεῖ. τίς ἐμέτρησε τῆ χειρὶ
 τὸ ὕδωρ, καὶ τὸν ἔργον σπιθαμῆ, καὶ πᾶσαν τὴν
 γῆν δρακί; τίς ἔσησε τὰ ὄρη σαθμῶν, καὶ τὰς νάπας
 ζυγῶ; τίς ἔγνω νῦν κυρίως, ἢ τίς σύμβουλος
 αὐτῶ ἐγένετο; παναλιῶς γὰρ τὸ θεῖον, προσδεῖ-
 ται δὲ ὅλως ἐδενός. ἐνίησι δὲ μᾶλλον αὐτὸ καὶ
 σοφίαν καὶ συνέσει τοῖς ἐλεῖν ἀξίοις. εἶτα πρὸς
 τῶτω πῶς οὐκ ἀξίον ἐκεῖνο ἰδεῖν; οἱ πωλοδα-
 μνεῖν εἰωθότες, καὶ ταῦτα τεχνῶται, εἰ δὴ πλεῖστοι
 τινὲς εἰεν τῶν ἵππων αὐτοῖς οἱ πρὸς γε τῶτο ἠγ-
 μένοι, κατὰ πληθὺν ἄρα καὶ ἀγεληδόν, ἢ κατ' ἕνα,
 καὶ ἀνα μέρ. ὑποφέρουσι τοῖς ζυγοῖς; ἀλλ' οἰ-
 μαί παντὶ πρὸ δῆλον, ὡς ἠκιστα μὲν ἀγεληδόν,
 κατ' ἕνα δὲ μᾶλλον τοῖς τῆς εὐδρομίας αὐτῶς ἐμ-
 βιβάσσει τρόποις. εἰ δὲ δὴ μέλοιεν οἱ τελευταῖοι,
 προεπισβεδηκότων ἑτέρων, ὅτι μὴ πρῶτοι μαν-
 θάνουσι ἐγκαλεῖν, καίτοι τὸν ἐκάστω πρέποντα
 καρῶν καὶ ἠγνοηκότ. τῶ διδάσκων ὑπισχυ-
 μένος, τίς ἀν αὐτὸν ἀπαλλάξειε γραφῆς, μᾶλ-
 λον δὲ ἐ γραφῆς, ἀλλ' αἰτίας ἐώλεσ καὶ συνο-
 φαντίας; ῥάθυμος μὲν γὰρ ἦν ὁ διδάσκων καὶ ἐ-
 δένα τρόπον. ἢ δὲ γε τῶ πρᾶγματος φύσις τοῖς
 πρῶτοις ἐδίδε τὸ χρῆμα μὲν πρῶτοις ὑπο-

A *ipsis lex sunt, qui quidem ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* Sed si Iudæorum tantum esset, non autem & gentium, & Deus, & Opifex, quomodo qui legem non habent, ipsi sibi lex sunt, infra disciplina eo peruenientes? Sua enim sponte natura boni omnis cognitione diues est, conditoris nutu hoc quoque consecuta. Dignatur ergo providentia sua, non eos modo qui e sanguine sunt Israelis, sed enim, ut dixi, & qui vsquam terrarum sunt. Vnus enim est Dominus omnium. Sed quia nulla nec arte nec ratione demonstrare contendit, eorum tantum qui ab Abrahamo sint & Deum & Dominum esse, quod nihil eorum quibus isti dignati sunt gentibus contigerit: Erat enim, inquit, necesse, ut si apud eum aliquo in numero gentes essent, spiritum ipsis quoque propheticum mitteret, & mysteriorum antistites Prophetas exhiberet, & ante omnia sacra leges adfulgerent, illa inquam per sapientissimum Moysen, diuina quoque signa ostendi: hoc dicimus, linguæ illius intemperantiam exhibentes. Rem enim, o bone, summi periculi esse, summeque absonam, diuina sententiæ repugnare, manifestum utique ac contestatum est. Opportune autem meminerimus vocum Esaiæ, & sane dicemus: *Quis mensus est manu aquam, & calum palmo, & omnem terram pugillo? Quis statuit montes statera, & saltus lance? Quis nouit mentem Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Præpollens enim est Numen, nec vllius profusus indiget: immo indit potius & sapientiam & prudentiam iis qui digni sunt. Præterea num id quoque animaduerti est æquum? Qui pullos domare consueuerunt, ejusque rei artifices, si complures ipsis equi sint ad hoc quidem ipsum deducti, num confertim gregatimque, aut singillatim ac seorsim, jugis submittunt? At cuius, opinor, constat, non gregatim, sed singulos potius, in recti cursus morem inducere. At si postremi, antegressis aliis, accusatum irent, quod non primi docerentur, tamen si debitum cuique tempus non ignoraret qui ductandos suscepisset, quis non eum crimine liberaret, immo non crimine sed causa putida & calumnia; Haud enim sane piger erat qui docebat, sed rerum natura primis dabat, ut primi sub artem

Esai. 40.

mitterentur. At si nulla omnino domitori cura fuit eorum qui post primos, merito accusetur: prorsus enim neglexit. At si tempori cuiusque transuentionem seruauit, & prius vocatis dedit quod debuit, crimine liberetur. Ergo a tam exili imagine ad majora & longe quam dissita transgressi, ineffabilem sapientissimi Dei dispositionem, agedum, age contemlemur. Nam prius vocato Israeli data illa sunt, per quæ par erat eum inueteratis morbis liberatum meliora amplecti, & Dei metu hilarem splendescere, & iustitia legis refertum æmulandum & admirandum videri. Indulgentia vero & prouisione, vt congruo tempore, gentium quoque cætera multitudo ornata est. Vocata enim est post illos, & sortem habent præcipuam, & primis illis potiores sunt. Illi enim sub lege ac pœna erant; hi autem sub gratia & venia: & illi quidem interprete ac intermedio famulo; hi autem per ipsum natura Filium. Et erat in illis quidem spiritus seruitutis; in nobis autem liber & adoptionis, hoc est, sanctus: in ipso enim clamamus Abba pater. Si vero jam dicet: quare Israel præiit? nemo est, opinor, qui non iratus dicat: mitte ista, o bone, te ipsum noris, si te dignum reputas, qui sapientis opinionem feras. Nouit enim nouit sincera mens tempus vnicuique rerum conueniens. An medicorum experientia permittemus, vsu scilicet quodcunque fore putent, & quo tempore velint, ægrotis exhibere, quod adiuumento illis & auxilio futurum sit: & optimam ac supremam mentem incusabimus, & non recte ab illa hoc puta vel illud factum esse projecta audacia dicemus? At quam præstet dicere, tantum ab eo nos sapientia relinquere ac superari, quanto interjecto spatio, ac per insitas quidem naturis rationes, disjungimur. De sapientissimi ergo Mosis legatione hæc dicta sunt. Gentium autem curam gessisse, at non solius Israelis vniuersorum seruatorem Deum, non operose monstrabimus. Antiquiorem enim illa per Mosen ex Aegypto vocatione eorum, qui in promissam terram introducti sunt, prouisionem gentibus impertisse liquido cernitur.

A Φέρεσθαι τῇ τέχνῃ. εἰ μὲν ἔν ὅλως ἔ γέγονε τῷ παλοδάμνη Φροντικῶν μετὰ τῆς πρώτης, δικαίως ἐγκαλείσθαι κατημέλησε ἢ εἰσάπαν. εἰ δὲ τῷ καιρῷ τελήρηκε τὴν ἐκάστη πάροδον, καὶ τοῖς προεισκευημένοις τὸ χρεῶν, ἀπαλατήσθαι γραφῆς· ἀπὸ δὲ τῆς ἔτω βραχείας εἰκότος, ἐπὶ τὰ μείζω τε καὶ πολὺ λίαν ἀνεσηκότε μεθωρησάμενοι τὴν ἀπόρρητον οἰκονομίαν τῆ πανσόφου Θεοῦ, Φέρε δὴ, Φέρε κατασκευάμεθα. Προεισκευημένω γὰρ τῷ Ἰσραὴλ ἐκεῖνα δεδώρηται, τὰ δὲ ἂν εἰκὸς ἦν τῶν ἀρχαίων ἀρρώσημάτων ἀπηλαγμένον τοῖς ἀμείνοσιν ἐμφιλοχωρεῖν, καὶ τῷ θεῷ Φόδω κατὰ Φαυδρῶσθαι, καὶ τῆς κατὰ νόμον ἐπιεικείας ἀναπιμπλάμενον ζήλωτὸν ὀργῶσθαι καὶ ἀξιάγασον. ἠξίωται δὲ Φειδῶς καὶ προνοίας ὡς ἐν καιρῷ τῷ καθήκοντι καὶ τῶν ἐθνῶν ἠέτεροι πληθύς. κέκληται γὰρ μετ' ἐκείνης, καὶ κληρὸν ἔχουσι τὸν ἐξηρημένον, καὶ τῶν πρώτων εἰσὶν ἀμείνης. οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ νόμον ἦσαν, καὶ κόλασιν· οἱ δὲ, ὑπὸ χάριν καὶ ἀφῆσιν. καὶ οἱ μὲν, δι' οἰκίτης ἐμεσιλεύοντο· οἱ δὲ, δι' αὐτῆς τῆ κατὰ φύσιν ἡσ. καὶ πνεῦμα μὲν ἦν ἐν ἐκείνοις δαλείας· ἐν ἡμῖν δὲ τὸ ἐλεύθερον καὶ ὑποποιόν, τῆτῆσι, τὸ ἅγιον· δι' αὐτῆς γὰρ κρᾶζομεν ἀββᾶ ὁ πατήρ. Ἐἰ δὲ δὴ τὸ ἀνθ' ὅτι λέγει τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὁ Ἰσραὴλ προεισέβηκεν; εἰδὲ οἱμα ἐστίν, ὅς σὺ ἀσχάλλων ἐρεῖ· πάρες, ὦ γενναῖε, ταυλί, γνῶθι σαυτόν· εἰ τὸ ἐν δόξῃ κείσθαι σοφῶς, λόγος καὶ Φροντίδου ἠξίωται παρὰ σῶ· οἶδε γὰρ οἶδεν ὁ ἀκήρατος νῆς τὸν ἐκάστω τῶν πραγμάτων εἰκότε κακρὸν, εἴτα τῆς μὲν ἰατρῶν ἐμπειρίας παραχωρήσομεν, τὸ ὅπερ ἂν ἔχεινο οἰώλω καλῶς, καὶ κατ' ἑσ ἂν ἔλοιωλο κακρῶς, τοῖς ἠρῶσηκότεσι προσάγειν τὸ τελῆν εἰς ὄνησιν καὶ ἐπιικρίαν αὐτοῖς· ἐπιμησομεν δὲ τῷ παναρίστω καὶ ὑπερτάτω νῶ, καὶ ὡς σὺ ἔυ γέγονε παρ' αὐτῆς, τὸ δὲ τι τυχόν, ἢ ἐκεῖνο, ῥιφοκινδιώως ἐρῶμεν; **E** Καίτοι πῶς σὺ ἀμεινον ἐρεῖν, ὅτι τοσῶτον αὐτῆς καὶ κατὰ τὸ εἶναι σοφοὶ λειπόμεθα, καὶ ἠτήσθαι Φαμέν, ὅσον ἂν εἴη τὸ μεσολαβῆν καὶ ἀποτειχίζον ἡμᾶς· καὶ κατὰ γε τῆς ἐνότας τῆς φύσεσι λόγος. μεσιλείας μὲν πέρι τῆς τῆ πανσόφου Μωσέως εἰρήσθαι ταυλί. ΠεΦροντικότε δὲ τῶν ἐθνῶν, καὶ ἔχι δὴ μόνος τῆ Ἰσραὴλ τὸν τῶν ὅλων σωτήρα Θεόν, ἀκονίλι κατὰδείζομεν. τῆς γὰρ ἐξ' Αἰγύπτου κλήσεως τῶν διὰ Μωσέως εἰσκηκομισμένων εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας,

πρεσβυτέρων τοῖς ἔθνεσιν ἐκνευρητικῶς ὁρατοῖς σαφῶς τὴν πρόνοιαν. Οἱ γὰρ τοὶ λεπτῶς καὶ ἡ-
 κειδωμένως τὰς ἀπ' ἀρχῆς αἰῶν καὶ ἀπ-
 αειβησάμενοί τε, καὶ διὰ πλείστης ὕψους ἰσχυρο-
 μυθίας ἐλάσαντες, κατὰ φέρουσι μὲν ἀπὸ Ἀδὰμ
 εἰς Νῶε τὸν ἐξ αὐτῆς δέκατον ἐτῶν ἀριθμὸν δια-
 κοσίων πρὸς τὰ χα, δύο τε καὶ τεσσαράκοντα πρὸς
 τοῖς δισχιλίαις. Ἐν δὲ γε τοῖς ἱεροῖς γραμμασι
 παρὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἐκείνο καὶ γεγενομένων
 εὐρησόμεν τῆς πολυτέρας πλάνης ἐνισχυμένων
 ἐγκλήμασι. διαβέβληνται μὲν γὰρ ἐφ' ἑτέροις,
 καὶ διολώλασιν ἐμάτην ἐπενηνεγμένους τὰ κατα-
 κλυσμοῦ κατὰ φέρουσι γὰρ, φησὶ, πᾶσα σὰρξ τὴν
 ὁδὸν αὐτῆς. εἰδὼ λολαλείας ἡμῶν ἐπενηνεγμέ-
 νων, ὡς ἔφην, ἐδένα τὸ σύμπαν εὐρησόμεν. Μετὰ δὲ
 γετὸν κατὰ κλυσμὸν, ἐκ τῶν Νῶε παίδων ἦσαν δὲ
 ἔτσι τρεῖς· ὡς ἐξ ἑτέρας ἀρχῆς, τὸ ἀνθρώπινον
 γένος εἰς πληθύν ἀμέτρητον ἐξείλειτο, ἐννεακο-
 σίων ἐτῶν, δύο τε καὶ τεσσαράκοντα παρωχηκότων,
 κατεσκηδασμένων δὲ πανταχῆ τῶν ἐξ ἁμαλὸς
 Νῶε, καὶ ταῖς πρὸς ἡῶ καὶ ἀκτῖνα χῶραις ἐνηλι-
 σμένων, συναγῆγεργμένων τε ἡδὴ κατὰ πόλεις,
 πρῶτος ἀνθρώπων, τῆς Ἀσσυρίων γῆς δεσασίλευ-
 κεν, ἀνὴρ ἀλαζῶν καὶ ὑπέροφρος ἀρα Βήλος, ὃς καὶ
 πρῶτος ἀνθρώπων λέγεται τὸ τῆς θεότητος ὄνο-
 μα παρὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα λαβεῖν. Διατελέεσσι
 γὰρ Ἀσσυριοῖ τε καὶ τὰ πρόσκοια τῆτοις ἔθνη, θύον-
 τές τε καὶ προσκυνῶντες αὐτῷ· εἶτα Βήλος γέ-
 γονεν ὁ Νίνος, Νίνος δὲ Νινύας, καὶ ἐπὶ τῶν
 Νινευῆ, ἦν καὶ ἡ συνωκισμένη τῆτω Σε-
 μείραμις τεῖχεσιν ἀρόητοις κατασφίγγει λέ-
 γεται. Νίνος δὲ ἐν διέποντι τὴν βασιλείαν τῆς
 Ἀσσυρίων γῆς, γέγονεν Ἀβραάμ ὁ θεσπέσιος·
 κατεμυσάτετο δὲ τῶν Ἀσσυρίων τὸ ἐγχείρημα,
 καὶ τῆς τῆς θεῶς δόξης ἀδικημένης ἀθυμὸς ἦν.
 τοιγάρτοι καὶ ἐν μέσσοις τῶν ἡπαλημένων ἠρπά-
 ζετο, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας θεογνωσίας κέ-
 κληται φῶς. εἶτα πῶς ἠγνόησεν ὁ θεὸς εἰς λό-
 γος, ὡς ἐμέλησε πρὸς θεῶ τῆς τῶν ἔθνων σωτη-
 ρίας. ἰδὲ γὰρ, ἰδὲ, τῶν διὰ νόμον καὶ προφητῶν
 παιδαγωγηθέντων εἰς εὐσέβειαν, ῥίζα γέγονεν
 Ἀβραάμ· ὃν κεκλήσθαι φημὲν, ὡς ἐκ πολυ-
 τέρας πλάνης εἰς ἐπίγνωσιν ἀκριβῆ τῆς κατὰ ἀλή-
 θειαν ὄντος θεῶ. φημὲν ἐν ὅτι πρεσβυτέρα
 φαίνεται, καὶ τῆς ἐξ Αἰγύπτου κλήσεως τῶν
 ἐξ Ἰσραὴλ, ἡ ἐπὶ γε τοῖς ἔθνεσι φροντίς τε
 καὶ πρόνοια τῆς ἐπὶ πάντας θεῶ· ὥστε καὶ ἔθ-
 νων κλήσιν εἶνεπὶ τῶν Ἑβραίων τὴν πρόσληψιν.

A Qui enim subtiliter & limate tempora
 inde a saeculi initio numerarunt, & sum-
 ma subtilitate persecuti sunt, deducunt
 quidem ab Adamo ad Noe decimum
 ab ipso annorum numerum, ad ducen-
 tos fortasse duos & quadraginta supra
 bis mille. In sacris autem literis ne-
 minem penitus reperiemus eorum, qui
 id temporis extiterunt, Deorum multi-
 tudinis criminibus implicatum. Nam
 aliorum quidem rei acti sunt, neque
 frustra inuenta diluuiione perierunt:
B *Corruerat enim, inquit, omnis caro viam* Genes. 6.
suam. Idololatriæ autem probrum illa-
 tum, ut dixi, nullum profus reperi-
 mus. At post diluuium, & filiis Noe, ii
 autem tres erant, quasi ab alio capite,
 genus hominum in immensam multi-
 tudinem excresebat. Nongentis actis
 annis duobusque & quadraginta, diffi-
 patis vero in omnes partes Noemi po-
 steris, & regiones ad ortum & radios
 solis incolentibus, per vrbes vero etiam
 congregatis, primus hominum terræ
 Assyriorum dominatus est vir arrogans
 & elati supercilii Belus, qui & primus
 hominum fertur diuinitatis nomen sibi
 ab obnoxiiis cepisse. Itaque & Assyrii,
 & vicinæ his gentes, huic sacra facere,
 eique diuinos honores habere non de-
 stiterunt. Belo successit Ninus filius:
 Nino Ninyas, cujus & de nomine dicta
 Niniue, quam & vxor hujus Semiramis
 firmiffimis mœnibus constrinxisse dici-
 tur. Nino igitur terræ Assyria regnum
 obtinente vixit diuinus Abraham: Assy-
 riorum autem fœdus abominabatur, &
 Dei ladi gloriam agro animo ferebat.
 Itaque etiam e medio errantium ere-
 ptus, & ad veræ Dei cognitionis lucem
 vocatus est. Iam quomodo ignorauit
 ille doctrinarum peritus, Deo curæ fuisse
 salutem gentium? Ecce enim, ecce, eo-
 rum, qui per legem & prophetas ad pie-
 tatem instituti sunt, radix Abraham ex-
 titit, quem vocatum dicimus a multi-
 tudinis Deorum errore ad ejus, qui re
 est & veritate, Dei notitiam. Dicimus
 itaque antiquiorem fuisse, etiam vo-
 catione Israelitarum ex Ægypto, cu-
 ram de gentibus & prouisionem ejus,
 qui omnes supra est, Dei: ut & gen-
 tium vocatio sit Hebræorum adrogatio:

utpote in primitiis generis Abrahamo perfecta, quem ex aspera silua veluti raptum, verum adoratorem fecit. Quare & tale quidpiam per vnum dixit e sanctis vatibus: *Quasi vnam in deserto inueni Israelem, & velut scopum in ficu praeocem vidi patres ipsorum.* Res enim haud sane parabilis, & difficilis ad inueniendum, racemus in deserto; sed inuentus semel, optatissima opinor ei qui viderit, & rapinae res sit: jucundissima vero in ficis quae ceteris praematuruerit seu praecocua, & iam ad esum quodammodo parator. Ita, inquit, vidi Israelem: ita inueni patres ipsorum. Nam idolorum cultores & daemones metuentes erant in cuncta regione Assyriorum; sed, vt iam dixi, vt in solitudine vna, & vt in ficu scopus praecox diuinus Abraham raptus est. Commodum autem praecocibus ficis Abrahamum comparat. Quod enim in fructibus praecox, quasi secuturis ipsum ceteris, tali nomine nuncupatur. Vt igitur secuturis non ita multo post ejus vestigia ceteris quoque gentibus, & tantum non iam ad maturitatem venturis, praecox erat fidelis Abrahamus primitiae vocationis gentium. At quis eo perduxit? Christus videlicet. Erat enim Deus Verbum, & Patri coaeternus, tamen factus sit secundum nos, extremis saeculi temporibus. Ergo criminatur & ait: Cur non eum potius gentibus seruatorem, & redemptorem misit Pater; gratificatus autem magis est Israelitis? Audiat igitur sanctos Prophetas, vt de eo exclamant: quo clare discat spem gentibus Christum fuisse. Ergo sapientissimus Esaias de eo cecinit: *Erit in die illa, erit vnus Dominus, & nomen ejus vnum, circumiens omnem terram.* Et ipse alicubi ait per vnum e prophetis: *Obletare & gaude, filia Sion, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus. Et confugient gentes multae ad Dominum in illa die, & erunt ei in populum, & habitabunt in medio tui. Et cognosces quod Dominus omnipotens miserit me ad te.* Et rursus: *Quare haec dicit Dominus omnipotens: Adhuc semel ego quatiam caelum & terram, & mare & aridam, & concutiam omnes gentes: & venient delecta-*

Osee 9.

Immo Zacharias cap. XIV. v. 9.

Idem cap. II. v. 10. seq.

Haggaeus c. I. v. 7. 8.

ως εν απαρχη τῆς γενεας τετελεσμενην εν Αβρααμ, ον εξ αγριας υλης οιονει πως αρπασας γνησιον προσκυλητην εποιησατο. και γυν εφη τι τοιςτον δι ενος των αγιων προφητων ως σαφυλην εν ερημω ευρον τον Ισραηλ, και ως σκοπον εν συκη πρωιμον ειδον πατερας αυτων, χρημα μεν γαρ δυσπορισον η δυσευρελον εν ερημω βοτρυς. ευρημενος δε απαξ, ειη αν οιμαί πα τῷ τεθεαμένω παντι τειποθητ και αρπαγμαος. ηδισον δε η εν σύκοις το των άλλων προπεπανθεν, ητοι πρωιμον, και ηδη πως εις βρωσιν ετοιμοτερον ηδη ετω. φησι, τεθεαμα τον Ισραηλ. ευρον δε ετω τῶς πατερας αυτων. ειδωλολατραι μεν ηδ η δεισιδαίμονες ησαν καλα πασαν την Αουυριων αλλι, ως εφηνη φθασας, ως εν ερημω βοτρυς, και ως σκοπος εν συκη πρωιμο, ο θεσπεσιος Αβρααμ ηεραζετο. ευ δε δη σφοδρα τοις των συκων πρωιμοις παρεικαζει τον Αβρααμ. το γαρ εν ωριμοις πρωιμον, ως εφομενων αυτω των ετερων, τη τοιαδε κλησει καλονομαζεται. ως εν εφομενων σῶκ εις μακραν τοις ιχνεσι, αυτη και των ετερων εθνων, και οσον εδεπω μονοναχι πεπανθησομενων πρωιμος ην οπισος Αβρααμ, η της των εθνων κλησεως απαρχη. Ειτα τις ο εις τετο παρενεγκων; Χειρος δηλονοτι. Θεος γαρ ην ο λογος, και τῷ πατρι σωμαδιος, και ει γεγονε καθ ημας εν εσχάτοις τῶ αιωνος καιροις. Αιτιαται δη εν, ανθ' οτε λεγων εχι δη μαλλον τοις εθνεσιν αυτον πεπομφεν ο παληρ σωληρα η λυρωλην εχαριζετο ομαλλον τοις εξ αμαλος Ισραηλ; εκεν ακεετω των αγιων προφητων τα επ αυτω κενραγοτων. ινα δη σαφως μαθοι τοις εθνεσιν ελπιδα γεγονοτα Χειρον. Ο τοινυ πανσοφος Ησαϊας εφη περι αυτη: εσαμ εν τη ημερα εκεινη, εσαμ κυριος εις, και το ονομα αυτη εν, κυκλην πασαν την γην. και αυτος δε πα φησιν δι ενος των προφητων: τερπα και ευφραίνε θυγατερ Σιων, οτι ιδε εγω ερχομαι, και κατασηνωσω εν μεσω σε, λεγει κυριος. και καταφευξοντα εθνη πολλα επι τον κυριον, εν τη ημερα εκεινη: και εσοντα αυτω εις λαον, και κατασηνωσσω εν μεσω σε. και γνωση οτι κυριος παντοκρατωρ εξαπεσαλκε με προς σε. η παλιω διοτι ταδε λεγει κυριος παντοκρατωρ: ετι απαξ εγω σεισω τον ερανον η την γην, η την θαλατταν η την ξηραν, η συοσεισω παντα τα εθνη η ηξει τα εκλεκτα

πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ πλήσω τὸν οἶκον τῆς δόξης, λέγει κύριος ὁ παντοκράτωρ. Καὶ ἐπισωρεύσαι μὲν ἐν τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτεροις, χαλεπὸν μὲν ἔδεν, ἐχθρῆς δὲ διαρκῶς εἰς πληροφροσίαν ἡμῶν ἐκ ἀμφοίμαχον τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως· κέκληται γὰρ τῶν ἐθνῶν ἡ πλῆθυσ, καὶ διὰ Χριστοῦ ἡγιασθῆ τῆ εἰς αὐτὸν πίσει εἰς προσμένη, εἰκῆον ἤδη πως τὸ ἐμπεδῶν οἰεσθαι ταυτὶ, καὶ διὰ πλειόνων ἔτι. Ζηλωτὴν δὲ Θεὸν εἰ λέγοι τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν, καὶ μὴν καὶ ἀποδιδόντα πατέρων ἀμαρτίας ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν τοῖς μισῶσιν αὐτὸν, σκανδαλιζέσθω μηδεὶς· ἔ γάρ τοι κατ' ἡμᾶς, ἡθεῖα τε εἰς καὶ ἀπόρρητος φύσις. Ἀνάκισαι δὲ τοσῶτον, καὶ ὑψὲς φέρεται νοητῶς, ὡς καὶ ἀσυγκρίτης εἶναι τῆς διαφορᾶς τῆς λόγους. αἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πραγμάτων διαφέσεις ἐμπαθῶς ἐν ἡμῶν· νοσεῖ γὰρ ἡ φύσις τὸ ἀναλκι, καὶ τὸ λίαν ἔτοιμον εἰς τὸ πλημμελέσ. ἐν δὲ γε τῶ πάντων Θεῷ, σημαίνονται μὲν τὰ τοιαῦτα φωναῖς καὶ λόγοις τοῖς κατ' ἡμᾶς· νοῦνται γε μὴν ἔχῃ τῶ ποσὲν· ἀπαθῆς γὰρ τὸ θεῖον· ζῆλῶν δὲ λέγεται, διὰ τὸ θέλειν ἔδεναι, τῶν ἅπαξ ἐπεγνωκότων τὴν δόξαν αὐτῆ, ταῖς εἰς τὰ ἀσχητὰ καλαστεῖσθαι ῥοπαῖς· ἔ γάρ τοι θέμις, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνόσιον παντελῶς, ὀλιγορῆσαι μὲν τῆς ὑπ' αὐτῷ λατρείας· βεβήλοισ δὲ καὶ ἀναθάρτοις δαίμοσι τὸ σέβας ἀπονεῖμαι· ἔκῃν εἰ λέγοιτο ζῆλῶν ἐπὶ γε τέτοις αὐτοῖς, δεῶν αὐτῶν αὐτῶ, κατὰ τὸν ἀρετίως ἡμῶν εἰρημένον τρόπον· ἐπεὶ περὶ εἰ κατὰ φύσιν ἀγαθός, καὶ πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. Ἀγαθὸς δὲ τῆ κατὰ ἀλήθειαν τὸ μὴ ποιῆσθαι παρ' ἑδὲν εἰ δὴ πῆ τινας τῆς ἀληθείας ὠλιωθηκότας, καὶ φῶς τὸ θεῖον τῆς ἐαυτῶν διανοίας ἐξωθῆμενοι καλολιωθήσειαν ἀμαθῶς ἐπὶ τὸ φρονεῖν ἐλέσθαι τὰ χεῖρα, σκοτῆ τε καὶ ἀβελτίας τὸν οἰκῆιον ἀναμεσῶσειαν νῆν. ἐρηρησμένοις μὲν γὰρ, εὐ μάλα πρὸς γε τὸ δεῖν ὁρᾶσθαι μονοτρόπως καὶ σοφῆς, ἐψέλαι πάντως παρὰ Θεοῦ τὰ γέρα. νενευκόσι δὲ πρὸς ἂ μὴ θέμις, ποιναί, καὶ δίκη, καὶ τὰ ἐντεῦθεν βλάβη. Ζηλοῖ τοιγαρῶν, εἰπερ' τι δεήσει καὶ ἀνθρωπίνως εἰπεῖν, ἔκ ἀναλγήτως ἔχων, εἰ δὴ πῆ τινας βλέπει τῶν ὑπ' αὐτῷ γεγονότων ἀθλίως διολωλότας. χεῖρ δὲ δὴ καὶ τῶτο μαθεῖν τῆς ἅπαξ δεδαιγμένους, ἵν' εἰδεῖν, ὡς εἰσιν αὐτοῖς τὸ ῥαθυμεῖν, ἔκ ἀζήμιον.

A omnium gentium, & complebo domum. Et hanc gloria, ait Dominus omnipotens. Et accumulare quidem iis, quæ dicta sunt, alia quoque difficile non est; sed quum ad plenissimam & indubitatam fidem sufficiat rerum euentus: vocata enim gentium multitudo est, & per Christum sanctificata, in ejus fide si permanserit: superuacuum quodammodo fuerit pluribus etiam hæc confirmanda putare. At æmulatorem Deum si dicunt diuina litera, & vero etiam retribuentem delicta parentum in liberos ad tertiam & quartam generationem iis qui oderunt eum, neminem id offendat. Non enim, sicuti nos, diuina & ineffabilis natura sese habet. In tam excelsa autem sita est, & in altum tendit, spirituali modo, ut & incomparabiles differentia rationes sint. Nostra quippe in singulis rebus affectiones cum perturbatione conjunctæ sunt. Morbo enim imbecillitatis & nimia in peccatum procliuuitatis laborat natura. At in Deo vniuersorum significantur ista vocibus & verbis nostri moris: at non ita intelliguntur. Nam affectionis expers est Diuinitas. Æmulari porro dicitur, quod nolit eorum, quenquam, qui semel ipsius gloriam agnouerint, motibus ad fœdiora concuti: nec enim fas est, immo impium, prorsus, ejus quidem cultum aspernari, profanis autem & impuris dæmonibus venerationem impendere. Si ergo æmulari dicitur, in his certe ipsis, fecerit ad eum quem jam diximus modum, quandoquidem natura bonus est, & omnes homines seruari vult, & ad agnitionem venire veritatis. Vere autem boni est, non sus deque habere si qui forte a veritate lapsi, & Dei lumen a suis mentibus depellentes, per ignorantiam eo delabantur ut sequi deteriora malint, & caligine atque imprudentia sibi animum oppleant. Ad id namque confirmatos ut simplices ac sapientes euadant, omnino sequentur a Deo præmia; at incumbentibus ad ea, quæ fas non est, pœnæ & supplicium, & damnium de cætero. Æmulatur itaque, si quid etiam humano more loqui decet, qui non indolenter ferat, si quos videat eorum, qui a se facti sunt, misere disperire. Quod si etiam discendum habuerunt, quos semel indicauimus, ut scirent, ignauiam sibi non impune cessuram.

Deut. 5.

An non enim & germanos patres in re-
cta indolis filios ea mente esse deceat?
Iam quid habet dubitationis illud: *Red-
dit autem peccata patrum in liberos in ter-
tiam & quartam generationem.* Non ab-
solute; additum enim necessario, idque
optimo quidem jure est: *is qui oderunt
eum.* Vnde profecto & incomparabilem
Domini omnium clementiam demirari
liceat. Si qui enim sint hominum, & fo-
cordes, & peccati amantes, adeoque et-
iam irritantes, quantum in se est, legis-
latoris odium, quum primos tolerauit, ne-
que immissa iis e vestigio delicti pœna,
id secundis condonat etiam, ad tertiam
quoque interdum generationem pati-
entia procedit. Qui vero ab his orti sunt,
si majorum sceleribus nihil sibi conce-
dendum putarint, sed nequiores forsân,
& immaniores extiterint, & in fœcor-
diam immoderate procumbant, tum ve-
ro, tum, ac meritiissime quidem, vix ta-
men & cunctanter punit. Bonus enim
natura est, & totius lenitatis principium,
& caput. Et meminimus id etiam Eze-
chielis voce clarissime edocere. Dixit

Ezech. 18.

*enim: Anima qua peccat, hæc morietur.
Filius autem non capiet iniquitatem pa-
tris sui, neque pater capiet iniquitatem
filii. Vnusquisque in peccato suo, in quo
peccauit, in ipso morietur.* Hæc sancta
sententia est iusta judicantis Dei; nec suis
ipse legibus pugnat. Pie igitur accipi-
endum est, retribuere delicta patrum
in liberos in tertiam & quartam proge-
niem iis qui oderunt eum, hoc est, si ne-
que primi, neque secundi, & tertii, &
qui post hos a scelestâ & peccatrice vo-
luntate destiterint. Isti enim fuerint qui
oderunt Deum, quia diuinis ejus edictis
aduersari audeant. Et iusta eos, qui
ita damnati sint, ac merita pœna con-
sequatur.

A Ἄρα γὰρ ἔχι καὶ πατέραςι γνησίους ἐπὶ παισὶν
ἀγαθοῖς πρέποι ἂν ἔχωνταυτὴν τὴν γνώμην; εἴ-
τα πῶς ἴδτω ἀμφίλογον ἀποδίδωσι δὲ ἀμαρτίας
πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γε-
νεάν. ἔχ ἀπλῶς ἐπενήνεκται γὰρ ἀναγκάως,
τοῖς μισῶσιν αὐτόν. Ὄθεν καὶ μάλα καλαθαυμά-
σειεν ἂν τις τὴν ἀπαράβλητον ἡμερότητά τῶ πάν-
των δεσπότη. εἰ γὰρ δὴ γένοιτο ὅτινες τῶν ἐν ἀν-
θρώποις ῥάθυμοί τε καὶ φιλαμαρτήμονες, ταύτη
τοι καὶ καλαθήγοιτες ἐπὶ γεσφίσι αὐτοῖς τῶ νομο-
θέτῳ τὸ μισοπόνηρον τοῖς πρώτοις ἀνεξικακή-
σας, καὶ ἔκατὰ πόδας τῶν πλημμελημάτων τὴν
δίκην ἰεῖς, χαρίζεται τῶτο καὶ τοῖς δευτέροις·
προβαίνει δὲ καὶ εἰς τρίτην γενεάν, ἔσθ' ὅτε τὸ
ἀνεξικακόν. Ὅι δὲ ἐκ τῶτων ἐτι τοῖς προγονικοῖς
πλασμασιν εἰ μηδὲν ἔλοιτο παραχωρεῖν, γένοι-
το δὲ τάχα πῶ χείρως τε καὶ ἀπηνέστεροι, καὶ ὀ-
ρῶντες ἀσυμμέτρως ἐπὶ τὸ ῥάθυμον, τότε δὴ τό-
τε καὶ μάλα εἰκότως κολάζει μόλις τε καὶ ὀκ-
νηρῶς. ἀγαθὸς γὰρ ἐστὶ κατὰ φύσιν, καὶ ἀπάσης
ἡμερότητ' ἀρχὴ καὶ γένεσις. Μεμνήμεθα δὲ καὶ
διὰ Φωνῆς Ἰεζεκιήλ αὐτὸ δὴ τῶτο καὶ μάλα
σαφῶς ἐκδιδάσκοντος. ἔφη γὰρ ψυχῆ ἁμαρ-
τάνεσσα, αὐτὴ ἀποθανεῖται. ὁ δὲ υἱὸς ἔληψεται τὴν
ἀδικίαν τῶ πατρὸς αὐτῶ. ἔδὲ ὁ πατὴρ λήψεται
τὴν ἀδικίαν τῶ υἱῶ αὐτῶ. ἕκαστος ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ
αὐτῶ ἐν ἧ ἡμαρτίᾳ, ἐν αὐτῇ ἀποθανεῖται. Αὐτὴ ψῆ-
φος ὅσια τῶ τὰ δίκαια κρῖνοντ' Θεῶ, καὶ ἔχι
ἂν τοῖς ἰδίους αὐτὸς διαμαχεῖται νόμοις. δεῖ δὴ ἔν
ἄρχῃ νοεῖν εὐσεβῶς, ὅτι πατέρων ἀμαρτίας ἀπο-
δίδωσιν ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γε-
νεάν τοῖς μισῶσιν αὐτόν· τῶτ' ἔστιν, εἰ μήτε οἱ πρώ-
τοι, μήτε μὴν οἱ δευτέροί τε καὶ τρίτοι, καὶ οἱ με-
τὰ τῶτῶς ἐτι τῆς εὐαγῆς καὶ φιλαμαρτήμονος κα-
ταλήξειαν γνώμης. ἔτοι γὰρ ἂν εἶεν καὶ οἱ μισῶν-
τες Θεόν, διὰ τὸ τοῖς θείοις αὐτῶ θεσπίμασιν ἀν-
τιφέρεσθαι τολμᾶν, καὶ τὸ ἐν δίκῃ κολάζεσθαι τοῖς
ἔτω κατεγνωσμένοις ἔποιλο ἂν εἰκότως.